

מחזורי חתונה

עמ' י"ג

איך לעצור

עמ' י"א

בבית בחיים

עמ' ט"ז

מכתלי בית ההוה

עמ' כ"ז

ספר ויהלל

עמ' כ"ג

גליון רצ"ב

פרשת קרח

תשפ"ו

מחזורי חתונה

עמ' י"ג

איך לעצור

עמ' י"א

בבית בחיים

עמ' ט"ז

מכתלי בית ההוה

עמ' כ"ז

ספר ויהלל

עמ' כ"ג

מחזורי

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

על המדף <<<

סט מילתא חדתא אבות (2 כר')

מאמרי קודש ודברי חכמה וחזיון בעניני עבודת ה' והליכות חיים מסודרים על מסכת אבות, שנאמרו במשך השנים מפ"ק כבוד קדושת מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א ונכתבו ונערכו בשפה שוה לכל נפש ע"י השומעים.

מסכת אבות עם כל המפרשים

משניות אבות עם כל פירושי רבותינו הקדמונים הראשונים והאחרונים מסודרים על המשנה, מוגהים ומזוקקים ע"פ כת"י ודפו"י, ערוכים ומפוסקים, בעימוד נאה ומשובב עין.

מסכת אבות עם ביאור מתיבתא

להבין פרקי אבות! ביאור משולב מילה אחר מילה, בשפה קולחת ובהירה, ובנוסף, המדורים הנודעים: ילקוט ביאורים, אליבא דהלכתא, פניני הלכה וכפתור ופרח.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה:

השבוע בגליון:

אקטואלי:

האור החיים הק:

להציל אדם מבעלי בחירה

צריך נס מיוחד

עמ' ב'

הסיפור

להגש"ז

אויערבך

להתרחק

לעולם מכל

מחלוקת

עמ' ז'

פניני אביר יעקב

עמ' ה'

בשביל אחרים ואף שכבר ידע שהאחרים ימותו ממה נפשך, וע"כ קראוהו דברי ליצנות, שהלץ אומר דברי כזב.

ועוד י"ל שקראוהו ליצנות, דאמת דבריו סותרין אלו לאלו, שאמר כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד, ומה נשמע שאינו מקפיד בשביל עצמו בלבד אלא גם בשביל אחרים והיינו שמוקפיד על תרוייהו, ולבסוף אמר איני מקפיד "אלא" בשביל כולכם, משמע רק בשביל אחרים מקפיד אבל בשביל עצמו אינו מקפיד כלל, ואמר לישנא דמשתמע לתרי אנפין שלא ירגישו בשקרו, וזה הוי הליצנות. (להורות נתן-בפרשתנו)

מדוע עמדו על פתח אוהליהם

וְדָתָן וְאֶבְיָתָר יָצְאוּ נֹצְבִים פֶּתַח אֹהֲלֵיהֶם וְגו' (טז, כז). לכאורה פתח אוהליהם מיותר. וי"ל על פי מה שפרשתי (אבות פ"ה, מ"ז) "איזהו מחלוקת שאינה לשם שמים - זו מחלוקת קרח ועדתו". ולא אמר מחלוקת קרח עם משה, אמנם שקרח ועדתו גופא ביניהם היה מחלוקת, כיון שלא היה כוונתם לשמים, ודתן ואבירם יוכיחו, שבעודם במצרים הכו זה את זה, שנאמר (שמות ב, יג) וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לְמָה תִּקֶּה רַגְלְךָ, וקאי על לתן ואבירם. ואולי זה רמז כאן 'פתח אוהליהם' אבל לא נכנסו לאהל חבירם, פן יכה אותו כמאז.

(שובע שמחות להרה"ק רבי מנחם מענדל לעזער אבד"ק סטריזוב)

"קורח זינקט" - קורח זינקט

וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֵיהֶם נָסוּ לְקַלָּם כִּי אָמְרוּ מִן תִּבְלַעְנוּ הָאָרֶץ (טז, לד).

הגה"ח ר' גדל אייזנר זצ"ל ביאר בדרך צחות, שמפרשתו ישנה ראייה שדיברו במדבר ב'ידיש', דהרי כתיב 'נסו לקולם', והיה צריך להיות כתוב 'נסו מקולם', שהרי הם נסו מאימת הקול שנשמע מפתחת האדמה? אלא ביאר, שכאשר פתחה האדמה את פיה, צעקו כל העומדים סביב "קורח זינקט", והעומדים מרחוק חשבו שכוונתם "קורח זינקט" - ש'קורח שר' - שהרי קורח היה מן המשוררים שבשבת לוי העומדים על הדוכן, לכן החלו כולם להתקרב 'לקולם' לשמוע את קול שירתו של קורח ובניו, אבל כוונת הצועקים היתה - "קורח זינקט" שפירושו 'קורח שוקע', ושאר העם הרחוקים לא העלו בדעתם שהוא שוקע באדמה, ולכן כתוב 'לקולם' ולא 'מקולם'.

(אמרי שמואל זילברברג - בפרשתנו)

ענין מבחן הקטורת

בפרשתנו מצינו כמה פעמים את ענין הקטורת. במחלוקתו של קורח נבחנו בה מאתים

מדוע כתב "בגן של קדושים" במפורש ולא בראשי תיבות

וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קֵהֶת בֶּן לֵוִי (קרח טז, א). שח הגה"ח רבי ישראל זושא הלוי הורביץ שליט"א רב קהילות החסידים באלעד:

בעידנא דחדוותא כאשר זכיתי להכניס בבריתו של אברהם אבינו את בני שיחי, זכיתי בכפלים תושיה, כאשר רבינו מרן הגר"ש וואזנער זצ"ל בא לשמש כסנדק לרך הנימול, הוא עלה במיוחד לירושלים עיה"ק בשחרותו של יום כאשר הקדים במיוחד את תפילת שחרית במעונו שבירושלים.

זכיתי לחוט המשולש כאשר נתן לי דורון ספרו "שו"ת שבט" הלוי עם הקדשה מכת"ק, היה זה בד' אייר שנת תשנ"ז, ובקראי אותיותיו המחכימות כדברי הלוחות חקוקות, שמת ליב, שכתב בין הדברים "בגן של קדושים", לשאלתי מדוע הרבי לא כותב בר"ת כנהוג לכתוב "בנש"ק", ביודעי שמלאכת הכתיבה לא היתה עליו מן הקלות, השיבני: "ראשי תיבות יכולים להתפרש אחרת, ועד כדי כך לפרשם לגנאי, והרי בא זה לשבח ונמצא מגנה ומבייש".

תוך כדי שאני משתומם על עומק הדברים, הוסיף רבינו לבאר כוונת קודשו: "נכון אתה לוי, נכון אתה נכד של החוזה מלובלין, נכון שמייחסים לחוזה שאמר שהינו נכד של קרח", הנהנתי בראשי כהסכמה על דברי קדשו, המשיך ואמר רבינו: "יש המייחסים לרבי מלובלין שהתבטא דער הייליגער זיידע קרח! בהמשך לדברי האר"י הק' שסופי תיבות של "צדיק כחמר יפרח" הינם קרח, ובר"ת של בנש"ק אפשר לטעות "בגן של קרח" ואם הרבי מלובלין בא לתקן ולהמתיק את הענין של קרח ולא ח"ו ללול בכבודו, אבל ירצה מי שירצה ללול בנכד של קרח על סמך דברי הרבי מלובלין לא ולא, ע"כ כתבתי בהדיא "בגן של קדושים", עכ"ד רבינו.

(רב רבנן עמ' רל)

עומק דברי הליצנות של קרח

וַיִּקַּח עֲלֵיהֶם קֶרַח אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד (טז, יט). פירש"י, בדברי ליצנות וכו' אמר להם כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד איני מקפיד אלא בשביל כולכם.

יש לפרש שקראו דברי ליצנות, דהנה מתחלה חשב קרח שכאשר יקח הגדולה לעצמו יתן גדולה גם לאלה שיחזיקו עמו, וא"כ הקפיד גם בשביל אחרים, ברם עכשיו שהתרה בו משה שרק הנבחר הוא שיחיה, וכפירש"י לעיל (פסוק ו) שאמר להם משה מי שיבחר בו יצא חי וכולכם אובדים. אלא שקרח טעה וחשב שהוא הנבחר, ועכ"פ ידע שכולם יאבדו, ומ"מ הבטיח להם שאינו מקפיד אלא

דבר האמונה:

עיקר האמונה כשנסתרת השגחתו ית'

הפליגו רבותינו ז"ל בחשיבות האמונה בכל מצב וגם כאשר לא נראה לעין מה טובה יש בזה. כי עיקר האמונה היא גם כשהכל נראה חשוך ויש מקום לחשוב כי חלילה אין ה' בקרבנו, והאדם מתחזק ומברר בקרבו כי גם בשעה זו גדול חסד ה' עליו, ואם כי לא נראה, אין זאת כי אם שנסתרת השגחתו יתברך, ועלינו להאמין כי בכל עת משגיח הקדוש ברוך הוא על כל יחיד ויחיד ועל כל פעולה ומעשה הנעשים, ואם כך מוכרח שזה לטובה כדרך הטוב להיטיב, ועבודת האמונה בשעה זו היא החשובה והנעלית מכל זמן אחר בו רואה האדם הטוב בהתגלות.

גם כאשר הכל גלוי ומאיר בשחיתות וגם כאשר הכל בחשכה ובהסתרה, צריך לדעת כי הכל בא מאת מלך חנון ורחום, וכמו שבאר בחובות הלבבות (שער הבטחון פ"ב-ג) שלא יבטח בה' שבדאי ישתנה הדבר לטובה, אלא יאמין ויבטח שבדאי חפץ ה' להיטיב לבריותיו יותר ממה שחפצים להיטיב לעצמם, וכל מה שהשם יתברך עושה עמו הכל לטוב לו אף שאינו יודע ואינו רואה את הטובה, ואלו היה יודע היה בוחר זאת לעצמו.

כמו שאמר האמרי אמת מגור ע"ה (קרח תרע"ו) לבאר הפסוק (במדבר יז כד) 'וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מִטָּהוּ' על פי מה ששמע בילדותו בשם הרבי ר' שמחה בונם מפרשיסחא ע"ה, שאם יניחו יחד החבילות של כל אחד ואחד, יקח כל אחד את חבילתו בחזרה.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

והחלבים, והאדומה, אולם כאשר עולה עשן הקרבן לריח ניחוח, נעשה האדום ללבן, ואז חלה הכפרה, וכפי שנתבאר הדבר בזוהר הקדוש.

לעומת זאת, הקטורת מתחילתה לבנה היא, אך גם היא נשרפת תחילה באש האדומה, ולבסוף עולה עשנה כקטורת השממה. אם כן יש לבן לפנייה ולבן לאחריה. ומשום כך מקום הקטרתה הוא במזבח הפנימי, ולא במזבח החיצון שבו מעלים את האיברים וזורקים בו את הדם, כי אלו רומזים אל אדמומיות החטא, והקטורת כולה טהורה.

משום כך, אין ראוי להקטיר קטורת אלא מי שזיכך וטיהר עצמו ביותר, כי על בגד לבן - ניכר כל שמץ וכתם. ומי שאינו ראוי, נכווה בגחלתה.

(עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

וחמישים איש שחלקו על הכהונה. אולם, גם נדב ואביהוא הצדיקים נבחנו בה, ויצאה אש ושרפה אותם כשהקטירוהו (ויקרא י א-ב). ואכן, מאחר והיו כמה שנענשו על ידה, ציווה משה רבינו לאהרן הכהן לצאת עימה בשעת המגיפה, כדי להודיע לבני ישראל כי יכולה היא שתהיה גם סם חיים, ועל ידה נעצרה המגיפה (רש"י במדבר יז יא).

מבואר מזה, כי הקטורת היא אבן הבוחן לדעת מי אלו אשר בחלק ה'. ויש להבין במה כוחה גדול לענין זה. אך הנה נודע כי קטורת פירושה 'קשר' בלשון ארמית, וממנה עולה ענן לבן צח ונקי המקשר בין ישראל לאביהם שבשמים. והנה, כאשר בא אדם לכפר על חטאו, מביא בהמה ושוחטה לקרבן, ומן השחיטה מקבלים את הדם האדום הרומז לדינים, וזורקים אותו על המזבח. כמו כן מקריבים את האימורים

ווארט מהאור החיים הק'

להציל אדם מ'בעלי בחירה' צריך נס מיוחד

וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמָּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתַּעֲצֹר הַמַּגִּפָּה... וַיִּשֶׁב אַהֲרֹן אֶל מִשְׁהוּ... וְהַמַּגִּפָּה נִעְצָרָה (יז, יג-יט).

כתב רבינו האור החיים הק', יש להבין מדוע חזר הכתוב לומר "והמגיפה נעצרה" לאחר שכבר נאמר "ותעצר המגיפה"? אלא, בא ללמד שאפילו לאחר שכלה ענן הקטורת ושב אהרן אל משה, נשארה המגיפה עצורה. זאת כדי שלא תאמר שהמגיפה לא נעצרה אלא כל זמן שעלה ענן הקטורת, על דרך שאמרו (שמות יז, יא) "כאשר ירים משה ידו וגו'", עכ"ל.

ובאמת, טעמא בעי: מאי שנא הכא, שהמגיפה נעצרה אף כשלא היה ענן של קטורת, ואילו התם (במלחמת עמלק) דווקא כשהרים משה את ידו היה "וגבר ישראל"?

ומבאר זאת בספר זכר חיים (וישוא), דהנה ידוע שיש חילוק גדול אם הצרה באה בידי שמים ללא מעורבות טבע וגורם אחר, או כשהיא באה מלובשת בדרכי הטבע ועל ידי בני אדם בעלי בחירה. שאם הצרה באה בידי שמים, כגון

ומסופר על הרה"ק בעל האהבת ישראל מוידניץ זצ"ל, שבעת מלחמת רוסיה-אוסטריה תפסו השלטונות את בנו, האמרי חיים זצ"ל, לגיוס בצבא. האהבת ישראל דאג אז מאוד, עד כדי כך שהתבטא לאחר מכן כי בכל אותה עת שבנו היה כלוא, קשה היה לו להתרכז בלימוד בעמקות כדרכו.

כעבור זמן, בהיפגשו עם גיסו הרה"צ רבי שמואל מחודרוב זצ"ל, שאלו הלה: "גיסי, הרי אתה ידוע כאוהב ישראל המחבב כל יהודי כבנו ממש, מדוע אפוא נרתעת ודאגת כל כך הפעם, כאשר אסרו את בנך?".

"אמנם אינני פחדן", השיבו האהבת ישראל, "ואת דעתי לא שינית. תמיד אני סבור שתחילה יש צורך בשוב הדעת כדי לבחון האם יש מקום לבהלה או לאו, ואזי בדרך כלל נוכחים לדעת שאין כל מקום לפחד. אולם הפעם, התיישבתי בדעתי ובאתי לידי מסקנה שאכן יש ממה לפחד - מבין הנך, רשעים כאלה שהם בעלי בחירה, לוקחים אברך יקר כזה ואוסרים אותו, ודאי שיש ממה לפחד! אילו היה הדבר קורה ליהודי אחר, הייתי נרעד וחרד באותה המידה ממש...".

במגיפה, אפשר להצדיקים כמשה ואהרן לעוצרה בקלות. משא"כ אם הצרה באה על ידי בני אדם שהם בעלי בחירה, אף שגם הם שלוחים של הקב"ה ששלחם להילחם, מכיון שיש לאדם כח הבחירה קשה יותר אף לצדיקים לעוצרה. ועל כן במלחמת עמלק, שהיתה מלחמה בין אנשי בחירה, נאמר רק "כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל", משא"כ הכא, שהיתה זו מגיפה הבאה בידי שמים, עצרו אותה בפעם אחת על ידי הבאת הקטורת, עכ"ל.

וכעין זה מפרש רבינו האור החיים (בפר' וישב) על הפסוק (לז, כא) "ויציליהו מידם", וז"ל: "פירוש, לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה בידי שמים. וזהו אומרו 'ויציליהו מידם' פירוש - מיד הבחירה", עיי"ש.

ועל יסוד זה מסביר החידושי הרי"ם זצ"ל את מאמרו העולם, שכאשר פורצת ח"ו שריפה בביתו של אדם הרי זה סימן לעשירות. נשאלת השאלה: מדוע אין אומרים כן כשיש לאדם גניבה? אלא, מכיון ששריפה היא בידי שמים, יש בה כדי לרמז על טובה שעתידיה לבוא; אך גנב פועל מכח היותו בן אדם התלוי בבחירה, והוא כנ"ל.

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מספת השבת	מספת השבת	מספת השבת	מספת השבת	מספת השבת
אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת
כניסת חג	כניסת חג	כניסת חג	כניסת חג	כניסת חג
20:28	19:25	20:09	21:18	21:03
21:03	20:31	21:00	21:39	22:42

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"

ידיעות: ירמיהו | 13 | שאולון | 49 | הפסגה | 45 | בר אילן | 4 | חבקוק | 2 • בית שמש: שדרות האמוראים | 63 | נחל יצנים | 3 | יהודה הנשיא | 6 • בני ברק: רבי עקיבא | 152 | רבי עקיבא | 68 | הרב שך | 8 | אהרונביץ | 12 | נחמיה | 28 | כהנא | 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל | 2 | חפץ חיים | 8 • אלעד: יהודה הנשיא | 94 • אשדוד: יהודה הנשיא | 8 | אלעזר בן הורקנס | 8 • ביתר עילית: הר"ן | 9 • חיפה: מיכאל | 27 • נתיבות: הרבנים | 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד | 75

מחברים

את היזום! מחתילים

הגיון רחוקי נביית עוז והדר - אור לישרים

שירות לטיל האש | להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

02-803-9999

א במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

וגמל שקדים:

הוא התחייב על סכום חריג עבור שידוך בנו ולא ידע מאיפה יגייס את הכסף. פגישה סתמית עם תלמיד מחו"ל וחילופי דברים אגביים על עולם הנדל"ן בשווייץ, הובילו לעסקת ענק מאחורי הקלעים. עדותו של הרב א' ט' מירושלים על דמי הכרת הטוב שנחתו בחשבוננו, בהשגחה פרטית מופלאה הסכיתו ושמעו:

מספר הרב א' ט' מירושלים:

העובדה שהקב"ה עוזר למי שמחתן ילדים, היא לא חידוש גדול. אני חושב שלכל אחד שמגיע לשלב הזה בחיים יש מלאי סיפורים שמדגימים זאת. והנה סיפור מעניין מהמלאי שלי:

לפרנסתי למדתי עם בחור תושב שווייץ הלומד בארץ. באחת מפגישותינו הוא סיפר לי שההורים שלו עוסקים בנדל"ן. אמרתי לו לתומי, "יפה. אני מכיר יהודי מבני ברק, שגם הוא עוסק בנדל"ן בשווייץ".

הבחור, שמבין מה פירוש 'נדל"ן', וכמה משמעות יש להכרות עם אנשים נוספים שעוסקים בתחום, לקח ממני את פרטיו של אותו יהודי מבני ברק, והעביר אותם להורים שלו.

כמובן, לא עשיתי זאת כהשתדלות לפרנסה או משהו כזה. זו הייתה סתם שיחת חולין של לפני או אחרי השיעור.

באותה תקופה זכיתי לארס את אחד מבניי, והתחייבתי עבורו על סך של ארבעים אלף דולר יותר מאשר אצל אחיו הקודמים. אמנם לא רציתי לשנות בין הבנים, אבל האופן שבו התגלגל השידוך, וכל התנאים שסביב, גרמו לי להבין שרצון ד' הוא שאתחייב על הסכום, והשידוך נסגר למזל טוב.

עכשיו היה עליי להתמודד עם ההתחייבות, והתפללתי לד' שיעזור לי, כמו שעזר לי עם נישואי הילדים הקודמים. הרי גם ההתחייבויות הקטנות - הן לא כל כך קטנות, ואם לא נס - לא היה מצב בעולם שאתמודד איתן.

כעבור כמה שבועות מאז השיחה הסתמית על נדל"ן בשווייץ, אמר לי הבחור: "אבא שלי רוצה להכיר לך טובה על כך שסיפרת לי על היהודי מבני ברק. הוא יצר איתו קשר, ודרכו הוא עשה כמה עסקים טובים. הוא אמר שאתה לא נחשב למתווך, אבל בכל זאת מגיע לך משהו על החלק שלך".

כעבור יומיים התברר שהאבא דיבר ברצינות גמורה. הוא העביר לחשבון הבנק שלי שלושים ותשעה אלף וחמש מאות דולר! כך היה לי כמעט כל סכום ההפרש. חמש מאות דולר נשארו חסרים, כדי לאמון עוד קצת את שריר האמונה...

וכל זה התגלגל בעקבות משפט אחד שאמרתי בלי שום כוונה להרוויח משהו. הרבה דרכים למקום.

(גליון השגחה פרטית)

הזהיר במזוזה - זוכה בדירה נאה:

ההשקעה של 25 שקלים שהפכה שוכר מחסן לבעל דירת 5 חדרים בהר נוף. ר' אליהו סבל שנים מעוני מחפיר ומחוסר יכולת לצאת מדירתו הצפופה. יום אחד זכה להדר את פתח ביתו במזוזה כשרה ומהודרת, ובאותו ערב רכש כרטיס הגרלה בודד שקרע את חוקי הסטטיסטיקה והעניק לו נכס מבוקש הצופה להרי ירושלים.

לידי המתירים, ומילא בספח פנקס ההגרלה את שמו ומספר הטלפון שלו.

לא ברור למה עשה כך ר' אליהו, ברור רק מה קרה אחר כך. למחרת היום, בשעת ערב מאוחרת, צלצל הטלפון בביתו. מעבר לקו נשמע קולו של רואה חשבון מכובד, שבטון עמוק וכבד הודיע לו כי הוא הוא הזוכה המאושר בדירת חמישה חדרים בשכונת הר נוף בירושלים!

ההלם לנוכח ההודעה המשמחת אינו ניתן לתיאור. ר' אליהו אחז את שפופרת הטלפון, ולא הצליח להוציא מילה מפיו - אפילו לא להודות. האיש מעבר לקו נאלץ לומר כמה פעמים "הלו, הלו", עד שר' אליהו התאושש, נשימתו חזרה אליו, והוא הצליח להודות בהתרגשות רבה על הזכיה הגדולה.

דקות ארוכות התהלך ר' אליהו בתחושות הלם, תדהמה, אושר ושמחה, משולבות זו בזו, ואינו מוצא מקום להכילן. הן רק עד לפני כמה שעות היה שוכר של מחסן קטן, ועתה ברגע אחד הוא בעל הבית של דירת חמישה חדרים בשכונה מבוקשת! איך זה קרה? למה פתאום רכש את הכרטיס? מה גרם לו לזכיה הגדולה?

ואז הוא נזכר. שעות בודדות לפני רכישת הכרטיס ששינה את חייו, התקין בביתו מזוזה חדשה! הוא מיהר להתקשר לחבר שהעניק לו את דמי המזוזה, לספר לו כי הסגולה עבדה במהירות הבזק, שיננה את חייו באורח פלאי במהירות שיא. עד היום יושב ר' אליהו במרפסת הנוף המרווחת הצופה להרי ירושלים, מודה לבורא עולם שזיכה אותו בנחלה כזו, ורץ לנשק את המזוזה היקרה, שהביאה בכנפיה נס פלאי כל כך, ישועה מבוקשת ויוצאת דופן!

הלא כך אמרו חז"ל במסכת שבת דף כ"ג: "הזהיר במזוזה - זוכה בדירה נאה!". ור' אליהו, שסיפורו האישי מופיע בהרחבה בספר "בשערי המזוזה", הוא דוגמא חיה לכך. הן היה גר בדירה שכורה וצפופה, כל מעבר לדירה נאה היה נראה חלום רחוק, והחלפת המזוזה בכשרה ומהודרת העבירה אותו לבית חלומות של ממש, ושינתה את חייו לבלי הכר! הרי כלולו היינו רוצים דירה נאה ומרחיבת דעת, שפע זורם ללא הפסקה, פרנסה בקלות וברוחב לב, ברכה בעסק, בבית ובארנק. הנה לנו סגולה עתיקה, חזקה ועוצמתית, שעובדת עד היום: מזוזה. לבדוק את המזוזה, להשקיע קצת יותר בהידורה וכשרותה, להיות זהירים במצוות המזוזה כהלכתה, תוך התחברות למסר העולה ממנה. זוהי הדרך לפתוח שערי שפע וברכה!

כשאנו עומדים לעבור דירה או לשפץ את הדירה, נבטיח גם את הברכה בבית החדש, את השפע בדירה הנאה, את הרחבת הדעת והשמירה הדרושה לנו. נשקיע גם במזוזה קצת יותר, נעניק לה את היחס הנכון - כי היא היא המבטיחה לנו דירה נאה ומבורכת, שלוה ואושר בבית, שפע ושמחה. כך נזכה לבית של שפע, בית של ברכה, דירה נאה ומליאת טוב, לנו ולמשפחתנו!

(גליון פניני פרשת השבוע)

כל ימיו היו חייו של ר' אליהו מסכת ארוכה של עוני ודוחק, עד לנקודה אחת בה התהפך הגלגל. מצעירותו התאמץ מאוד לפרנס את משפחתו, אך כל מאמציו לא עלו יפה. את חלק הארי מהכנסתו גזלה שכירות הבית בו התגורר, שלא היה אלא בית קטן וצפוף, אך ליותר מכך לא היתה לו יכולת כלכלית. הבית התנהל בעוני ודוחק רב, כך שכל רעיון על מעבר לדירה נורמלית ונאה היה כעין חלום רחוק, חסר סיכוי שיתגשם.

חבר שראה בעוניו של ר' אליהו ועקב אחריו מאמציו לשפר את המצב, הציע לו ביום מן הימים: "ראה נא, כבר ניסית את כל דרכי הפרנסה, ונראה כי משהו חוסם בעדך. אולי כדאי שתרכוש מזוזה חדשה ותקבע אותה בפתח ביתך? אולי מזוזה חדשה, כשרה ומהודרת, תביא בכנפיה את הברכה המיוחלת?"

"דברי טעם אתה אומר", השיב ר' אליהו לעומתו, "האמפתיה שלך נוגעת ללב, אך עצתך אינה ברת ביצוע. לצערי עלות רכישת מזוזה היא הרבה מעבר ליכולתי הכספית, מי כמוך יודע שאין לי סכומים כאלה!" אמר בצער.

"ניחא, אני בטוח שזו השקעה כדאית", אמר החבר בהשתתפות ומתוך רצון כנה לסייע. "הנה לך סכום כסף, צא ורכוש לך מזוזה חדשה, כשרה ומהודרת. התקן אותה בפתח ביתך, ומי יתן" - נשא עיניו לשמים - "כי המזוזה החדשה שבפתח ביתך תפתח לך את שערי השפע, ותביא בכנפיה בשורות טובות של ברכה ופרנסה!"

למחרת היום, נרגש מהמחווה ומהמצוה גם יחד, עמד ר' אליהו בפתח ביתו, מזוזה מהודרת בידו האחת ופטיש כבד משקל בידו השנייה. בהתרגשות אין קץ, כשדמעות לחות זולגות מעיניו, הטיב את המזוזה למשקוף הבית וקבע אותה בעיניים עצומות למחצה, כשפיו ממלמל תפילה נרגשת.

בשעה מאוחרת יותר יצא ר' אליהו לתפילת המנחה כמנהגו מדי יום, ועבר ליד בית כנסת הומה בשכונת רוממה בירושלים. מחוץ לבית הכנסת ניצב דוכן לא קטן, שמעליו התנוסס שלט מאיר עיניים, זועק בצבע אדום בוהק: "ההגרלה מחר!"

מעודו לא נעצר ר' אליהו ליד דוכנים כאלה, הכסף שברשותו ספור ומדוד, ונכון שחשוב כל כך לתרום למוסדות תורה וחסד, אך כרגע הדבר אינו באפשרותו. תמיד היה נוהג לומר "בלי נדר, לכשירחיב...", מבטיח לעצמו כי כשתובא הרווחה והברכה במצבו הכספי, אז ישתדל לתמוך במוסדות התורה ככל יכולתו.

אך הפעם, באופן מוזר וחרגי מאוד, נעצר על יד הדוכן. היה זה מוסד תורני נודע, שערך התרמה משולבת בהגרלה על דירת חמישה חדרים בשכונת הר נוף בירושלים. עד היום ר' אליהו אינו יודע להסביר למה, אבל זה מה שעשה: עצר בצד הדרך, החל מפשפש בכיסו, שולה משם שקל ועוד שקל, עד שהגיע לעשרים וחמשת השקלים הדרושים לרכישת הכרטיס. הוא מיהר להעבירם

הכינון מאור ושמש:

החווה לעשר שנים שנחתם, בעיצומה של העלייה לציין המאור ושמש בקראקא. הוא עמד חסר אונים מול בניין משרדים שומם שרכש, בעוד תשלומי המשכנתא המבהילים מאיימים למוטט את עסקיו לחלוטין. סיפורו של איש העסקים ששבר הרגלים של שנים, עצר את המרוץ התובעני, וקיבל על עצמו קבלה קשיחה לתפילה במניין בעיצומו של יום ההילולא של הרה"ק מקראקא זי"ע - ונדהם לקבל שיחת טלפון מחברה גדולה ששכרה את המבנה כולו, עוד לפני שיצא משערי בית החיים.

ברכה, לא הצלחתי להתמיד. השגרה והלחצים תמיד שאבו אותי חזרה אל סחרור העשייה המוכר.

עברו מאז כמה חודשים, וביום קייצי אחד של חודש תמוז פגש בי ידידי ואמר לי, "עוד מעט יחול יום ההילולא של המאור ושמש". מה דעתך להצטרף אליי לנסיעה לקראקא ולעלייה לקברו?"

כנראה הוא חשב שיהיה לי טוב להתרענן קצת בנסיעה. דעתי הייתה פזורה עליו מרוב לחץ. לא היה לי מה להפסיד, כי את מה שיכולתי להפסיד כבר הפסדתי. הוא לא היה צריך לעבוד קשה כדי לשכנע אותי להצטרף אליו, ואכן החלטתי לנסוע. היות שמעולם לא החזקתי סמארטפון, אלא רק טלפון נייד פשוט - בעוד שאת רוב העבודה שלי אני מבצע דרך המחשב - הניתוק במהלך הטיסות והנסיעות היה מוחלט. יכולתי סוף סוף לעצור את מרוץ העכברים המטורף, ולתת למחשבות לשקוע.

ידעתי שהוא שוב ידבר איתי על תפילה במניין, ומן הסתם זו תהיה טיסה עם הרבה דברי מוסר וחזון, אבל החודשים האחרונים שעברו עליי כבר ריככו אותי. בטיסה, בין שמיים לארץ, הוא אכן ניצל את ההזדמנות ודיבר איתי על זה. הוא הסביר לי שהשפע והפרנסה הם רק בוגוס מהצד, והרווח האמיתי שלי יהיה שארוויח תפילה ביישוב הדעת, חיבור לקב"ה, שלוש עצירות ביום שתזכרנה לי את תכליתי בעולם.

השתכנעתי לגמרי. כשהגענו לבית החיים העתיק בקראקא, האווירה הייתה מחשמלת. מאות אנשים עמדו שם, כל אחד שופך את צקון לחשו. פילסנו את דרכנו, וליד ציונו של הצדיק רבי קלמן קלוגנימוס הלוי עפשטיין זי"ע, פתחתי את ספר התהילים. הדמעות פשוט פרצו החוצה ללא שליטה. בכיתי על העסקים שקרטעו, אבל יותר מכך, בכיתי על הריחוק הפנימי שלי. שם, מעומק הלב, קיבלתי על עצמי להתפלל במניין שלוש תפילות ביום, יהיה מה שיהיה. לא עוד תירוצים, לא עוד ויתורים. ביקשתי כי בזכות קבלה זו, ובזכותו של בעל ההילולא, אתברך בפרנסה ברווח ואזכה סוף סוף ליישוב הדעת.

אני יודע שזה נשמע מוגזם, אבל זה בדיוק מה שהיה: עדיין לא יצאתי מבית החיים, עודני מנגב את הדמעות מעל פניי, והנה המכשיר הפשוט שלי מצלצל. על הקו נציג של חברה גדולה בארץ. הם מתעניינים בבניין שלי, ורוצים לשכור את כל המשרדים הפנויים בו, למשך עשר שנים!

החווה נכתב ונחתם. תהליך החתימה אמנם ארך עוד מספר שבועות אינטנסיביים של פגישות משפטיות, אך השלווה הפנימית שליוותה אותי הפעם הייתה שונה לחלוטין מכל מה שהכרתי בעבר. כאשר חזרתי ארצה מאותו מסע, פגשתי שוב את ידידי, חיבקתי אותו בחוזקה, וכמעט ללא מילים הוא כבר הבין את גודל הישועה. ההשקעה הכלכלית הפכה למשתלמת באופן שלא יכולתי אפילו לדמיין, אבל השינוי האמיתי והגדול מכולם התרחש בתוכי. כיום, כשאני קם בבוקר, עוד לפני שאני צולל אל תוך עבודות העריכה של הטקסטים וכתבי היד שאני שוקד עליהם מול המסך, או אפילו לפני שאני מוזג לעצמי את כוס מיץ הענבים של הבוקר, אני יודע שיש לי עוגן ברור. סדר היום שלי סובב תחילה סביב התפילות, ורק ביניהן אני משבץ את מטלות העבודה. השקעה של שלוש תפילות במניין ותשואה של פרנסה ברווח, וגם זה רק בתור בוגוס. זו הייתה העסקה הטובה ביותר שעשיתי אי פעם.

(גליון השגחה פרטית)

העסקים שלי תובעניים מאוד, ויש הרבה עבודה. כל היום מתקשרים אליי, ואני צריך לדבר עם אנשים, לנסוע לפה ולשם, ולהיקלע לכל מיני חורים ויישובים נידחים, כמו גם למרכזים הומי אדם, שבקושי אפשר למצוא בהם פינה שקטה, ומי מדבר על מציאת בית כנסת בקרבתם.

בעונותי הרבים, עד לפני תקופה, קרה לפעמים שהתפללתי ביחידות מנחה, או ערבית, או שחרית... זה היה קורה. בתחילה זה היה גם כואב, ואחר כך, למרבה הצער הכאב, זה כבר לא היה כל כך כואב. היו לי כל מיני תירוצים והסברים למה זה בסדר.

יום אחד ביצעתי עסקה גדולה: קניתי בניין משרדים להשכרה, ושילמתי עליו על ידי הלוואה מסוג משכנתא. התוכנית שלי הייתה להשכיר את המשרדים, לשלם את התשלום החודשי של המשכנתא מכספי השכירות, וגם להישאר עם רווח כלשהו.

החלק הראשון התקיים להפליא, התשלום למשכנתא ירד כל חודש מהבנק. החלק השני קרטע ממשי: רק מעט משרדים הושכרו, וחלק גדול מהבניין עמד שם. המשכנתא נגסה בחשבון הבנק באופן מבהיל, הפסדתי הרבה כסף כל חודש, וציפיתי לישועה. אט-אט הבנתי שנכנסתי לבעיה רצינית מאוד. הלילות שלי הפכו לבנים, מפלס החרדה עלה מיום ליום, והמחשבות על קריסה כלכלית לא נתנו לי מנוח. הייתי יושב שעות מול המחשב, מנסה לערוך חשבונות, לעשות קיצוצים בהוצאות הבית ולחשב מסלול מחדש, אך המספרים פשוט לא הסתדרו. הלחץ לחלל גם הביתה, אל תוך המשפחה, והעיב על שמחת החיים הפשוטה שלנו. אשתי, שתמיד תמכה בי במסירות, ניסתה לעודד את רוחי ולשמור על אווירה רגועה עבור הילדים, אבל המועקה הייתה נוכחת, כבדה ומעיקה. איך אני שורד עד השכרת המשרדים? ומניין אני מביא שוכרים?

התפללתי לה' שיעזור לי, אבל לא ראיתי

ישועה. לא ראיתי גם פניות בעקבות מודעות ה'להשכרה' שפרסמתי בכל מקום אפשרי.

באותם ימים פגשתי חבר, והוא הבחין שאני לחוץ. לשאלתו, סיפרתי לו על התסבוכת שאליה נקלעתי: קניתי בניין ואיני מצליח להשכיר אותו.

"יש לי עצה בשבילך", הוא אמר לי. "בספר 'מאור ושמש' יש הבטחה, שמי שיתפלל במניין שלוש תפילות ביום, תהיה לו פרנסה ברווח. תתחזק בעניין הזה ותראה ישועות!"

הוא ידע בדיוק על איזו יבלת לדרוך. העניין הזה ממש לא היה פשוט בשבילי. הסדר-לא-סדר שהתרגלתי אליו, כבר נקבע, והייתי צריך לשבור את ההרגל הרע שהשתרש אצלי, ולפתוח סדר יום חדש ויהודי בלי פשרות. זה היה קשה מאוד, ועם כל הרצון הטוב והידיעה שזה מביא כל כך הרבה

אני יודע שזה נשמע מוגזם, אבל זה בדיוק מה שהיה: עדיין לא יצאתי מבית החיים, והנה אני מקבל טלפון מנציג של חברה גדולה בארץ. הם מתעניינים בבניין שלי, ורוצים לשכור את כל המשרדים הפנויים בו, למשך עשר שנים!

פיניים על הפרשה:

עניית 'אמן' בכל כחו, קורעת גזר דין

זה עני קרא זה שמע ומכל צרותיו הושיעו (תהלים לד ו). הנה אמרו רבותינו ז"ל (שבת קיט:) דהעונה אמן בכל כחו קורעין לו גזר דינו. נמצא, אפילו נחתם אדם בספר רשעים, כשישוב בתשובה ויענה אמן בכל כחו, קורעין לו גזר דינו וחוזרים וחותמים אותו בספר צדיקים. והנה אינו נקרא עני אלא מי שעני מן התורה ומהמצות והמעשים טובים. וזהו שאמר זה עני, דהינו, זה האיש, אף על פי שהוא עני מכל מצות התורה ועכשו קרא קדיש וענה אותו בכל כחו, זה שמע, ובכך שיצטרף עמו התשובה. והתשובה רמוזה במלת קרא ובמלת שמע, דשניהם עם ב' כוללים גימטריא 'תשובה', ואז כזה ומכל צרותיו הושיעו. דקורע גזר דינו, וכל הצרות שיהיו ראיות לבוא עליו בעולם הזה ובעולם הבא מתבטלות:

(אלף בינה, מזמור לד בתהלים)

שכרו ומעלותיו של העונה 'אמן'

בראשית ברא אלקים וגו' (בראשית א א). בראשית ראשי תבות בכחך תענה אמן יהא שמה רבא. רמז למא ש'אמרו רבותינו ז"ל (שבת קיט:) כל העונה אמן יהא שמה רבא בכל כחו קורעין לו גזר דינו. ובזה יהיה בעל תשובה זהיר וזריז, וידע כי אפילו נחתם גזר דינו לרעה, בכח עניית אמן שיהיה עונה, נקרע:

בכל כחו' משום כ"ח תיבות שעונים בקדיש

וצריך שיצנה בכונה בלי שום פניה אחרת, ושללא ידלג שום אות או תבה, וזהו אמרו 'בכל כחו', לפי שיש כ"ח תבות מן 'אמן' יהא שמה רבא' עד 'בעלמא' שצריך העונה לענות, ולכן פסוק 'בראשית' יש בו כ"ח אותיות, לרמז על עניית 'אמן' כנוכח. וזהו רמז מה שכתב רש"י ז"ל (בראשית א א) מה טעם פתח בבראשית משום 'כח מעשיו הגיד לעמו' (תהלים קיא ו), דהינו משום כ"ח אותיות שיש בפסוק בראשית הרמוזים לכ"ח תבות שצריך העונה לענות בקדיש. ומה שאמר 'הגיד לעמו', לפי שזה סוד גדול וכמוס, והגידו השם לעמו מפני שהקדיש מתקן על שם מ"ב כידוע (שער הכוונות דרושי הקדיש א), וגלה השם סוד זה לעמו ישראל:

והנה פסוק והארץ היתה יש בו י"ד תבות, ועם כ"ח אותיות שבפסוק 'בראשית' הרי מ"ב, נמצא בין שני פסוקים אלו גרמז הקדיש. והתשובה הנה הוא חוץ מחמשה אמינים שצריך העונה לענות, ולפיכך אחר שני פסוקים אלו שגרמז בהם שם מ"ב, כתב חמש פעמים 'אור' כנגד חמשה אמינים. וקרא אמן בשם 'אור' להראות גדלת אמן, שעל ידי ענייתו גורם הארה בעולמות עליונים למעלה ומשם משתלשלת עד למטה, לפי שאמן גימטריא הו"ה אדנ"י, ועל ידי ענייתו גורם להם יחוד. ולכן אשרי שומר אמינים, והמבטלו גדול עונו מנשא, כי נדון בשאול:

כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך, כנגד תיבות שבקדיש

וגרמה לעניית דעתו, שזה רמז שלמה המלך עליו השלום (קהלת ט ו) 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון בשאול' וגו'. בא לרמז על המ"ב תבות שיש בקדיש, והם י"ד וכו', וזהו 'כל אשר תמצא ידך' כנגד י"ד תבות, 'בכחך' כנגד כ"ח תבות. והא דקרי להו 'ידך' ו'כחך' בכניו לאדם, משום דאדם מרכבה לשכינה, והכח והגבורה שמוסיף למעלה נחוסף באדם עצמו, ובקדיש מוסיף האדם כח והארה

ביד ובכח של מעלה, וגם כן האדם נחוסף הארה בידו ובכחו, ולפיכך קרי להו בכניו. וכשיענה האדם ויכון בי"ד ובכ"ח תבות נצול מלדדת לשאול, וזהו 'כי אין מעשה וחשבון בשאול', דהינו אין צריך לדון במעשה ולא לתת חשבון בשאול:

ולפיכך צריך האדם להיות זהיר וזריז בעניית אמינים כי כזה מוסיף כח למעלה ומתכפרים עונותיו, וכמו שאמר הכתוב (דברים לב א) 'כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו', דהינו 'כי שם ה' אקרא' הוא קריאת הקדיש, אז אתם העונים 'הבו גדל לאלהינו', וענו בכונה. וראשי תבות 'גדל לאלהינו' גימטריא ג"ל הם כ"ח תבות ותמשה אמינים שצריך העונה לענות. ולכן השב בתשובה צריך להזהר בעניית אמינים. וזה הוא בראשית הרמז לתשובה כאמור, אתה בעל תשובה בכחך תענה אמן יהא שמה רבא, וזה הוא תקון גדול לכפרת עונותיו:

(גנוי המלך, תיקון התשובה אות ל)

עניית 'אמן' תיקון גדול לעונות חמורים

בראשית ברא אלקים וגו' (בראשית א א). בראשית ראשי תבות תקון רפואת ברית יהיה שומר אמינים. בא לרמז מעין מה שכתבנו סמוך לזה דיהיה זהיר וזריז בברכות. וכמו שצריך להיות זהיר בברכות כך יותר ויותר צריך להיות זהיר וזריז בעניית אמינים. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות נג:) גדול העונה אמן יותר מן המברך. וכמו שכתב הרב רבי שמעון בר יוחאי עליו השלום בזהר הקדוש (ח"ג רפה) על כח אמן כמה גדול כח העונה וענש מי שאינו עונה, דאמן גופה גימטריא הו"ה אדנ"י ובעניית אמן מיוחד הו"ה אדנ"י, וזהו תקון פגם הברית:

ואפשר לדון רמז הכתוב (ישעיה כו ב) 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמינים', ודרשו רבותינו ז"ל (שבת קיט:) אל תקרי 'אמינים' אלא 'אמינים', דיש לדקדק למה כתב 'צדיק' ו'שומר אמינים', אלא בא הכתוב להודיענו דאף מי שפגם בברית ובשבו בתשובה נזהר להיות שומר אמינים, נמחל לו מה שפגם בברית וחזר לכשרותו הראשון ויחשב לו כאלו לא פגם. וידוע דהשומר ברית נקרא 'צדיק', כמו שאומרים 'יוסף הצדיק' על ששומר בריתו. וכונת הכתוב כך היא, 'פתחו שערים ויבא גוי', דהינו שמתחלה היה גוי כמו הגוים שפוגמים בברית ועכשו נחשב לצדיק ששומר ברית. וידוע כמה זכה לזה, בשביל שהוא שומר אמינים:

ויש לרמז תקון הברית בעניית אמן, דהנה 'ברית' המלוי שלו גימטריא שבע מאות וששה וארבעים, ואמן' כשתחשב הנו"ן הארכה שבע מאות בחשבון מנצפה, יעלה בחשבון אמן שבע מאות ואחד וארבעים, חסר חמשה מחשבון מלוי הברית שכתבנו, הם כנגד חמשה אמינים שצריך אדם לענות בכל קדיש: עוד, 'אמן' ראשי תבות אות מילה נתקן, רצונו לומר אם פגם בברית, על ידי שמירת אמן נתקן. עוד, 'הברית' גימטריא תענה אמן' עם הכולל, דהינו אם פגמת ברית תענה אמן וכו' יתקן מה שפגמת. וכו' יבוא הרמז על כוון דרפואת הברית יהיה שומר אמינים:

(גנוי המלך, תיקון הברית אות ח)

כוחו של עניית 'אמן'

ימוטו עליהם גחלים כאש יפלים במהמרות כל יקומו (תהלים קמ יא). אפשר לרמז גחלים גימטריא 'אמן'. דאין מי שמשבר כח החיצונים כמו עניית אמן דקדיש כמו שכתב בזהר הקדוש (ח"ב קסט) דכח קדיש מתבר

עצות וסגולות:

ברכת הנהנין (א')

יברך בכוונה ובמתינות

לא יברך בחפזון רק במתינו, כדי לכוון דעתו ולידע מה מוציא בשפתיו, ולמי הוא מברך, ולא כמציאות אנשים מלמדה.

(גנוי המלך, תיקון התשובה אות ל)

הברכה לשון נוכח, כי השכינה כנגדו

וצריך שיכוון בשעה שהוא מברך, כאלו הוא עומד לפני הקדוש ברוך הוא, ולפיכך נתקנו הברכות כלשון 'ברוך אתה' שהוא לנכח, משעם זה שיכוון אדם שהשכינה כנגדו ולה הוא מברך.

(גנוי המלך שם)

ברכה ללא כוונה - איננה ברכה

האכול כבהמה ושוכח השם בשעת אכילה, וגם ברכתו משפח ולחוי מצות אנשים מלמדה, ברכה זו אינה ברכה ואינה עולה בשם, ואין בה כח לעשות שום פעולה.

(פיתוחי חותם פרשת עקב, ד"ה פן תאכל)

הנזקים שגורם בברכה שאינה כראוי

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות לה) כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גזל להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, שנאמר (משלי כו כד) 'גזול אביו ואמו' וגו'. והדבר מבאר, דכיון שהברכות הם לברר הניצוצות, ומאחר שעל ידם מתבררים הניצוצות, נמצא מי שאינו מברך כאלו הכניס הניצוצות מתדש בקלפות, מאחר שיש בידו להעלותם ולא העלה אותם נחשב עליו כאלו גזל מתדש הניצוצות של הקדשה והכניסם בקלפה, ועל זה נקרא 'גזול', על כן צריך האדם שיהיה זהיר וזריז בברכות המצות וברכות הנהנין לברכם בכונה כראוי כדי לברר הניצוצות ולהעלותם.

(שערי תשובה אות טז)

שלשלאין דפרזלא, וגדול כחו שמבטל וקורע לאדם גזר דין של שבעים (שבת קיט). ועל זה אמר ימוטו עליהם גחלים, דהינו כח עניית אמן ימוטו עליהם גחלים ויפלו כאש ובמהמרות כל יקומו, דעל ידי קדיש משתקעים בתהומא רבא:

(שערי ארוכה אות ח)

עניית 'אמן' פותחת שערים

זה השער לה' צדיקים יבאו בו (תהלים קיח כ). בא לפרש שלא תטעה לומר דמה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קיט) כל העונה אמן בכל כחו קורעין לו גזר דינו, דעניה זו לבדה מועלת לו אף על גב דאינו בעל תשובה ומעשים טובים, לזה אמר 'זה השער לה', דהינו אמירת הקדיש שעל ידה נפתחים שערים, 'צדיקים יבאו בו' דוקא, ולא שאינם צדיקים, שאם אינם צדיקים עניית אמן אינה מועלת להם כלום. באמת אם יהיו בעלי תשובה כראוי ונקראים צדיקים, אז אפילו מקדם נתחייבו על מעשיהם הרעים שעשו חייב גמור ונחתם גזר דינם, עכשו על ידי אמירת אמן עם התשובה שעשו כראוי נקרע גזר דינו, וזהו 'צדיקים יבאו בו', דהינו אלו בעלי תשובה שחזרו עכשו צדיקים עם אמירת הקדיש, ראויים עכשו לכנס בשער זה:

(שערי תשובה, אות כב)

הגה"צ רבי מיכל זילבר ראש ישיבת זוועהל: ואפשר לומר, דבזה נרמז הצלת און בן פלת, דאף על פי שהיה מראשי המחלוקת בתחילה עם דתן ואבירים, אך כיון שלא נהנה מקרח הציל את נפשו, שראה מראש מה יהיה בסוף.

אוי לרשע אוי לשכנו

רש"י (טז, א) כתב טעם להצטרפות דתן ואבירים למחלוקת: "בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתם תימנה, שכן לקחה ובניו החונים תימנה, נשתתפו עם קרח במחלוקת, אוי לרשע אוי לשכנו". והלא יתמה כל חכם לב, הרי דתן ואבירים היו רשעים ידועים משכבר הימים, ובכל מקום היו יוצאים ניצים נצבים כנגד משה ואהרן, וכי הוצרכו את הסיבה של השכנות לקורח כדי להצטרף למחלוקת, אתמהא.

ויש לבאר, שהצטרפותם למחלוקת קורח ועדתו על משה ואהרן היתה בגדר 'עבר מתעבד על ריב לא לו' (משלי כו, יז) דהרי אינם שייכים כלל לסיבת הקנאה של קורח, ומה עוד שגם לא ירויחו במידה וקורח ניצח במחלוקת, ואעפ"כ הצטרפו למחלוקת, לכך ביאר רש"י שהצטרפותם היתה עקב שכנותם לרשע ואוי לרשע אוי לשכנו.

החזיקו במחלוקת

אמנם מעת שדתן ואבירים נכנסו לפרשה נעשו עיקריים במחלוקת יותר מקרח ועדתו, ולכן הוסיפו להחזיק במחלוקת גם אחר שמושה רבינו שלח לפייסם, כאומרו (במדבר טו, יב): "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקָרָא לְדָתָן וְאָבִירָם בְּנֵי אֶלְיָאֵב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה". ופירש רש"י: "וישלח משה וגו' - מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי שלום". והוא לימוד מוסר נורא, דאף על פי שמושה רבינו ידע ומכיר את אותם ניצים נצבים - דתן ואבירים עוד ממצרים, ומהם ידע והכיר מדוע ישראל סובלים במצרים, משום דיש בהם דילטורין, אפילו הכי כיון שאין מחזיקין במחלוקת, משה רבינו שלח לקרוא אפילו לדתן ואבירים, והכל משום שאין מחזיקים במחלוקת.

דתן ואבירים כנגד משה ואהרן

ודתן ואבירים נעשו עיקריים במחלוקת, עד שאמרו במדרש תהלים (מזמור קו, יא): "אמר ר' שמעון בר ינאי נמנו ישראל במדבר למנות דתן במקומו של משה, ואבירים במקומו של אהרן". אלא דבאמת הא גופא צ"ב, למה בני ישראל עצמם יחשבו כן, דוקא את דתן ואבירים הרשעים הידועים ימנו להיות במקומם של משה ואהרן, ולא את קרח ושאר הראשי סנהדריות.

ויש לומר כי כל ישראל ידעו והאמינו דמשה ואהרן אינם דוברים שקר, שכן 'משה אמת ותורתו אמת', וכמו שמצינו דמשה רבינו היה דואג שאפילו אצטגניני פרעה לא יאמרו לרגע אחד 'בדאי הוא', ולפיכך אמר 'כחצות' ולא 'בחצות' (ברכות ד, א), וכן נאמר על אהרן (מלאכי ב, י): "כִּי שִׁפְטִי כֶהֱן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה בְּקִשְׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱלֹהִים הִיא צִבְאוֹת הָאֵל". וידעו כל ישראל דמשה ואהרן אומרים רק אמת.

ולעומתם מצד הסיטרא אחרא רק דתן ואבירים אמרו את האמת, שכן קרח לא דיבר אמת, אלא בלבו נתקנא בנשיאותו של אליצפן, ובפיו היה טוען: "כִּי כָל הָעֵדָה כָּלָם יִדְּשֻׁם", כביכול הוא דואג לכולם שלכולם יהיה, אך היה חפץ לקחת לעצמו את הכהונה. והיו כל העדה צריכים לשאול אותו, אמנם אתה לעצמך דואג לקבל כהונה, אך מה עם טענתך ש'כל העדה כולם קדושים', ומה ישאר לכל העדה. אבל דתן ואבירים אמרו את האמת, שהם

חפצים למרוד במשה ואהרן ואינם מקבלים עול מלכותם עליהם, ולכן נמנו בני ישראל במדבר למנות דוקא אותם במקום משה ואהרן.

נבואת משה

ואם תאמר אם כל העדה כולם קדושים, כיצד העדה הקדושה לא הרגישה בסרחונו של קרח שאינו מדבר אלא מתוך קנאה. יש לומר, דבאמת קרח ועדתו לא היו טוענים שמושה רבינו בודה מלבו לגמרי ואינו נביא ח", דהרי בזה כל נער יכחישים לידע מעלת אדוניו משה. אלא שקרח היה טוען שנבואת משה רבינו הרי היא כנבואת שאר הנביאים, וכידוע שכל הנביאים מתנבאים ועדיין יש בידם לפרש את נבואתם, משא"כ נבואת משה רבינו היתה נבואה ברורה בלא שיהיה שייך שום שינוי בזה. וקרח היה טוען שמושה רבינו נתנבא כשאר נביאים, ופירש את נבואתו שהכהונה לאהרן.

ובאמת לא רק קרח טעה בזה, שהרי נאמר (במדבר יב, א-ב): "וַתִּדְבֹר מֵרִים וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל אֲדוֹת הָאֱשֶׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אִשָּׁה כֹּשִׁית לָקַח. וַיֹּאמְרוּ הָרַק אַךְ בְּמֹשֶׁה דָּבָר ה' הָלָא גַם כִּנּוּ דָּבָר וַיִּשְׁמַע ה'". הרי שאפילו מרים ואהרן טעו לסבור דנבואת משה כשאר נביאים. אך ה' יתברך מיד נתגלה אליהם ואמר (במדבר יב, ז-ח): "לֹא כֵן עֲבַדְתִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נְאֻמָּן הוּא. פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ וּמִרְאָה וְלֹא בְחֵידָת וַתִּמְנָת ה' יָבִיט וּמִדּוּעַ לֹא יֵרָאֶתָם לְדָבָר בְּעֲבַדְי בְּמֹשֶׁה". שכן נבואת משה שונה משאר נביאים, שכן שכינה מדברת מתוך גרונו.

לא לקחו מוסר

ואם כן כל העדה הקדושים ודאי ידעו גדולת משה רבינו, אבל לא ידעו את גודל מעלתו יותר משאר הנביאים, ובוה יש לבאר סמיכות פרשת שלח לפרשת קרח, דבריש פרשת שלח (במדבר יג, ג) כתב רש"י: "שלח לך אנשים - למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקחה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר". דאף על פי שראו את מרים שלקחה דיברו לשון הרע ולא לקחו מוסר, ואף קרח לא לקח מוסר לא ממעשה מרגלים ולא ממעשה מרים, והיה אומר דנבואת משה כנבואת שאר נביאים, ופירש את נבואתו ליתן את הגדולה לאחריו.

היה חפץ בשררה

ובאמת קרח מצד עצמו היה יכול לקדש עצמו ולהיות ככהן, ולקבל על עצמו קדושת הנזירות, והנזיר מקודש ככהן גדול, או כדברי הרמב"ם הידועים שבסוף הלכות שמיטה ויובל (יג, א): "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותה, והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלהים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד עליו שלום אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי". רק שקרח חפץ בשררה ובנשיאות ועל כן יצא לחלוק.

מקריבי הקטורת

מעתה יש להתבונן באותם מאתים חמישים איש,

שלקחו איש מחתו להקטיר קטורת, והיה ברור לכולם שרק אחד מהם יבחר להיות כהן גדול, כמו שמתרה בהם משה רבינו (רש"י במדבר טז).

ו' בדרכי הגויים יש נימוסים הרבה וכומרים הרבה, ואין כולם מתקבצים בבית אחד, אנו אין לנו אלא ה' אחד, ארון אחד ותורה אחת ומזבח אחד וכהן גדול אחד... מי שיבחר בו יצא חי, וכולכם אובדים'. והוא מבהיל למתבונן כיצד זה שמאתים וחמישים איש לבד מאהרן, כל אחד יחשוב שהוא זה שיזכה להיות כהן גדול וכל השאר ימותו.

ואמנם קרח הגיע עם טענה למשה ואהרן: 'שררה אתם נוטלים לעצמכם', והיה אומר לאותם מאתים וחמישים איש, שלא שווה להם להיות תחת ממשלת משה ואהרן. אך היו צריכים לשאול אותו וכי תחת ממשלתך יהיה יותר טוב, אך כיון שנהנו מממונו לא שאלו אותו מאומה. ואף על פי שהיו 'קריאי מועד' 'אנשי שם' לא ראו את הנולד, והלכו למות משום שנהנו מסעודתו ונתעוורו. והיו צריכים לחשוב, וכי תחת שררת קרח יהיה להם יותר טוב. והרי הפרש גדול יש בין שררת משה לשררת קרח, דמשה רבינו היה עניו וסבלן, אבל אם קרח שרוצה להשתרר יהיה בראש הרי ודאי יסבלו יותר.

פיתם אותו רשע

והוא שמצינו בגמרא סנהדרין (נב, א-ב) דאמר רבי אלעזר: "למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ, בתחלה דומה לקיתון של זהב, סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף, נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש, כיון שנשבר שוב אין לו תקנה". ופירש רש"י: "למה תלמיד וכו' - משום דאיירי בעדת קרח נקט לה, שהיו תלמידי חכמים כדרכיב (במדבר טו) נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם, ועל שם שפיתם אותו רשע כשנהנו מממונו, הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת ולמרוד בהקדוש ברוך הוא".

השחד יעור

והוא שנאמר (דברים טו, ט): "כִּי הִשְׁחָד יַעֲרֹר עֵינֵי חֲכָמִים וְיִסְלַף דְּבָרֵי צְדִיקִים". וענינו דהשחד מעוור את עיני החכמים שנעשים כעוורים שאינם רואים, ולא זו בלבד, אלא גם מסלף את דברי הנוטלים שוחד. אמנם קרח שפקח היה ולא נטל שוחד אלא נתן שוחד מה ראה לטעות זו, עינו הטעתו, הוא שכתב רש"י (במדבר טו, יז): "ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן. אמר בשבילו אני נמלט... אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום... ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה, ומשה היה רואה". נמצא דקרח היה פקח אך לא ראה נכון, ועינו הטעתו. מה שאין כן משה רבינו שהיה רואה שבניו יעשו תשובה, שכן החכם עיניו בראשו, ולפיכך היה רואה נכון. ואפילו הכי היה עניו מכל האדם.

ואפשר לומר, דבזה נרמז הצלת און בן פלת, דאף על פי שהיה מראשי המחלוקת בתחילה עם דתן ואבירים, אך כיון שלא נהנה מקרח הציל את נפשו, שראה מראש מה יהיה בסוף.

(הגה"צ רבי מיכל זילבר ראש ישיבת זוועהל - בים דרך)

הגאון רבי שלמה מילר שליט"א: "הייתי ילד כששבו השליחים נכלמים וסיפרו את תשובתו של רבי אהרן - אולם מעשה זה נחרט בנשמתו. בכל מקום דיברו על כך שהחתן של החפץ חיים ברח מהשכונה בגלל מחלוקת על זהות הגבאים בבית הכנסת... הבושה היתה כה גדולה, עד שמאז איני מסוגל להתערב בשום מחלוקת!

ממחלוקת יש לברוח כמו מאש!

ויקח קרח (טז, א).
מהו "ויקח"?

אונקלוס מתרגם: "ואיתפליג קרח" - עשה מחלוקת, ואילו רש"י מפרש: "לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה".

משמעות דברי רש"י מתבארת באופן נפלא על פי דברי חז"ל (במדבר רבה יח, ח) "קרח שפיקח היה - מה ראה לשטות זו?"

פ'קח בגימטריה מאה שמונים ושמונה, פעמיים 'צד'. לפיקח יש אפשרות לראות שני צדדים. עיקר הבעיה במריבות ובמחלוקות היא, שאדם סבור שאין צד שני ורק הוא צודק. לפיקח יש יכולת להבין שגם אם הוא סבור כך, קיים צד שני.

פעמיים 'פ'קח' שווה בגימטריה שלוש מאות שבעים ושש - הגימטריה של המילה 'שלום', משום שכאשר משני הצדדים עומדים אנשים פקחים, וכל אחד מהם מסוגל לראות את הצד שלו וגם את הצד השני, אפשר לעשות שלום.

מקשים רבותינו: קרח, שפיקח היה, כיצד הגיע לכזו מחלוקת? גם אם היה סבור שהוא צודק, ראוי היה שיבין שקיים גם צד שני.

ועונים: "עיניו הטעות" - היו לו נגיעות, וכידוע "השוחד יעוור פקחים" (שמות כג, ח). 'שוחד' נוטריקון: שהוא חד, כלומר: רואה רק את הצד האחד שלו. מאחר ולקרח היו נגיעות ואכפת היה לו שמשה לא מינה אותו אלא את בן דודו, הוא לא הצליח לראות שקיים צד שני.

קשה לדבר על קורח, שהיה אדם גדול כל כך והיה מנושאי הארון, אך יש בכך לימוד גדול על כוחן הגדול של נגיעות אישיות, ועל מה ששוחד יכול לעשות לאדם. קרח איבד את כל עולמו ומשפחתו - בשל הטעות הזו ובגלל המחלוקת שנסחף אליה!

למחלוקת יש כוח סחף גדול, ולפיכך כל היודע זאת נזהר מפניה כמפני אש ובורח כל עוד נפשו בו מאימתה.

סיפר לי רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל שהוא למד בישיבת ראדין כשמונה וחצי שנים. את השנתיים הראשונות שלו בישיבת ראדין זכה לעשות בחיי חיותו של מרן ה"חפץ חיים". בשנים האחרונות של החפץ חיים החלו לרחוש ולגעוש תחת פני השטח בישיבה רינונים ומחלוקות. באחד הימים נודע הדבר לחפץ חיים, והוא ביקש לאסוף את הציבור לאספה.

"הגעתי לאותה אספה" - סיפר רבי מרדכי מזכרונותיו - "זכורני שהציבו בחדר שולחן ארוך והחפץ חיים לא ישב בראשו, אלא באמצעו. אני עצמי עמדתי בצד, ואז אמר החפץ חיים בקול ברור: 'ישיבת חפץ חיים נוסדה על ידי שלום! מחלוקת החוצה!!' כססיים, חזר על כך שוב, ולאחר מכן אמר את אותן מילים בפעם השלישית, ובזאת הסתיימה האספה".

"מני אז" - סיים - "משראתי עד כמה בוער לחפץ חיים עניין השלום, איני יכול להתערב בשום מחלוקת!"

סיפר אחד מבאי ביתו של רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, שבאחד הימים הגיעו לביתו של הגרש"ז קנאים והחלו למחות על פסק הלכתי שנתן. הם צעקו והפגינו, מבלי להיזהר בלשונם ואגב כך הגיעו לביטויים מעוררי חלחלה. במשך כל אותו זמן שמע אותם רבי שלמה זלמן בשתיקה והכיל את האירוע.

כשיצאו, תמה היהודי: מניין הכוחות להבליג ולשתוק למול חרפות וגידופים כאלו?

השיבו הגרש"ז: בהיותי ילד צעיר הגיע לגור בשכונת שערי חסד רבי אהרן כהן זצ"ל, חתנו של החפץ חיים. הוא התקבל על ידי כולם בהתרגשות

גדולה, ודאגו לו מיד לדירה ולכל שאר צרכיו. זמן מה התגורר במקום לשמחתו הגדולה, אולם באחד הימים נעלם ללא הודעה מוקדמת, כאילו בלעתו האדמה.

התחלנו לחפשו ברחבי ירושלים, אולם לא מצאנו אותו. שאלנו אנשים, עד שזקן אחד נזכר שראה אותו יוצא מן העיר, וכששאלו לאן פניו מועדות, סיפר לו שהוא עובר לגור ביפו.

פליאה גדולה מילאה את לב כולם, לא הבנו מה פסול מצא בנו. תכף ומיד התארגנה משלחת מבני השכונה שנסעה ליפו באופן מיוחד כדי להיפגש עם רבי אהרן כהן, ולשמוע מה קרה ומדוע עזב את שכונתו ופנה לגור ביפו. הם מצאו אותו בנקל. הוא מסר ישר כוח גדול על עזרתם הרבה בהתאקלמותו בארץ, ובמענה לשאלתם השיב כי בטרם עלה ארצה נתן לחמיו, החפץ חיים, תקיעת כף, ובה הבטיח לו שיברח ממחלוקת כמו מאש. החפץ חיים אמר כי ללא תקיעת הכף הזו - לא יתן לו ברכת הדרך.

והנה זמן קצר לאחר שקבע את מושבו ב'שערי חסד', נודע לו כי התגלעה מחלוקת בבית הכנסת בעניין הגבאות. המתפללים נחלקו לקבוצות וכל אחד מהם צידד במישהו אחר והכפיש את שמו של המתמודד. רבי אהרן נבהל עד עומק לבו. הלא נתן תקיעת כף לחמיו בעניין מחלוקת! לא נותרה לו ברירה, אלא לתפוס במהירות את רגליו ולברוח למקום אחר.

סיים הגרש"ז: "הייתי ילד כששבו השליחים נכלמים וסיפרו את תשובתו של רבי אהרן - אולם מעשה זה נחרט בנשמתו. בכל מקום דיברו על כך שהחתן של החפץ חיים ברח מהשכונה בגלל מחלוקת על זהות הגבאים בבית הכנסת... הבושה היתה כה גדולה, עד שמאז איני מסוגל להתערב בשום מחלוקת!"

(הגאון רבי שלמה מילר שליט"א - נא דורש)

הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה, וכיון שאני מעודי סובל בזיונות בדומיה ואני עונה למחרפי דבר, על כן נמצא שגם לי יש חלק בקיום העולם, ומהאי טעמא נותנים לי אנשים מעות. אם כן נמצא שאני חייב לשונאי הכרת הטוב, שהרי כל עיקר פרנסתי באה אלי רק בזכותם...

ארכיון "עוז והדר"

אנשים מעות. אם כן נמצא שאני חייב לשונאי הכרת הטוב, שהרי כל עיקר פרנסתי באה אלי רק בזכותם...

ויש לפרש בזה את המדרש בפרשתן (במדבר י"ח, ט) שבמחלוקת קרח ועדתו עלו שמש וירח לפני ה' ואמרו לו: "רבונו של עולם, אם אתה עושה דין לכן עמרם נצא, ואם לאו לא נצא". דלכאורה אינו מובן, אמאי תלו יציאתם לעולם במשה רבינו, ולעניינינו יובן, שכל עיקר קיומם תלוי במשה רבינו שהיה בולם את פיו בשעת מריבה. ודו"ק.

(הגאון רבי מאיר צוויבל - גל' המאיר)

אלא הטעם הוא כי כל בנין צריך יסוד שיעמוד עליו ובו תלוי כל קיומו, וככל שהיסוד חזק יותר כך אפשר לבנות עליו בנין גדול יותר, והנה הצדיק הוא יסוד העולם, ובזכותו תלוי קיום כל הברואים, לכן פשוט מדוע נותנים להם ממון?

"אולם" המשיך הרה"ק מראזלא בענוותנותו, "עדיין תמהתי מדוע באים אנשים אלי ונותנים לי פדיון נפש, הלא יודע אני בעצמי שאיני במדרגת צדיק ומדוע אם כן יתנו לי ממון, אלא התבוננתי בזה על פי מה שאמרו חז"ל (חולין פט): 'אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה', וכיון שאני מעודי סובל בזיונות בדומיה ואיני עונה למחרפי דבר, על כן נמצא שגם לי יש חלק בקיום העולם, ומהאי טעמא נותנים לי

הפרנסה הבאה על ידי השונאים

הרה"ק רבי יהודה צבי מראזלא זצ"ל היה מפזר ממון רב לצדקה וכמעט לא השאיר לעצמו כלום. לא זו בלבד, אלא מקום של כבוד נתבצר להם לשונאיו ומתנגדיו שהם היו מקבלים ממנו יותר וזוכים לנתינות נכבדות. פעם אחת התמרמרה הרבנית באזנו: "היתכן שאתה מפרנס את שונאך בהרחבה ולעצמך אינך משאיר כלום, בשעה שמן הראוי היה דווקא להקפיד עליהם ולהענישם על רוע מעלליהם?"

נענה הרה"ק מראזלא והשיב לה: "אדרבה! אני מחוייב להם הכרת הטוב גדולה. דהנה, מאות אלפים מישראל נוסעים לצדיקים ונותנים להם ממון פדיון נפש, ועל מה ולמה מגיע זאת להם?

השבוע במדור:

דיני מוקצה: נייר חלק בזמננו אינו מוקצה | טלטול מוקצה ע"י ניפוח כשדרכו בכך | טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו כשיש כלי היתר | סגירת כפתור הגז כשכבתה האש ודולף ריח גז | מוקצה בספר טלפונים וחברת תווים | האם ראוי להתפלל על החולה שימות

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

ארכיון עוז והדר

בו אם אפשר לו באופן אחר. והנה לפי"ד המשנ"ב נמצא דהיתר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצו"ג ומקומו הוא בגדר "דחוייה", והיינו שמשום שיש לו צורך להשתמש בכלי איסור לגופו או מקומו מתירים את טלטול המוקצה, ולכן אם יש לו כלי היתר שאינו צריך להשתמש בכלי איסור לא נדחה האיסור מוקצה. וצ"ע דבמג"א (סי' ש"ה סק"ה) כתב דאם יש לו כלי

שמלאכתו לאיסור ומונח בחמה וחושש שיפסד, מותר להערים להשתמש בו בבית ועי"כ מטלטלו מחמה לצל, והוכיח כן מגמ' שבת ומירושלמי. ומבואר דאף שאינו צריך את ההשתמשות בכלי, וכל כולו מה שמשתמש בו הוא רק כדי להתיר טלטולו, מ"מ מותר להשתמש בו כדי לטלטלו. ועי"כ שמב' כאן דמה שהתירו לטלטל כלי שמל"א לצורך גופו ומקומו אינו משום ש"צריך" השתמשות בגופו או מקומו, אלא הוא בגדר "הותרה", והיינו דכל טלטול שהוא להשתמשות בגופו או מקומו אינו בכלל האיסור ולא נפק"מ לן אם הוא צריך את השתמשות או אינו צריך, שבכל גונא מותר אף שאינו צריך, ואי"כ לאו' ה"ה כשיש לו כלי היתר ואינו צריך להשתמש דוקא בכלי האיסור, מ"מ כיון שלא משום הצורך להשתמש בכלי האיסור נדחה האיסור, אלא שטלטול שהוא להשתמשות אינו בכלל האיסור, אי"כ ה"ה דאף כשיש לו כלי היתר נמי שרינן לטלטל הכלי שמל"א להשתמשות בגופו.

והוכחת המשנ"ב מהא דלא שרינן להשתמש במקלות כשאפשר בלא מקלות, יש ליישב דהנה בגמ' שבת (קכב א) איתא דרק כלי שמל"א מותר לצו"ג אבל בקעת שעומד להסקה אינו כלי ואסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו. וטעם הדבר דבקעת אינו כלי נאמרו בזה שני פירושים, או משום דכל דלא נעשה בידי אדם לתשמיש אינו בגדר כלי, או משום שתשמישו הוא כילויו וגדר כלי הוא דוקא בדבר שחזור ומשתמש בו, (ונימ' לענין משחת נעליים וכו') ששעשה ביד"א לתשמישו ומאידך גיסא תשמישו הוא כילויו אי הוי כלי או לא). ולפי הביאור השני יש ליישב הוכחת המשנ"ב דהמקלות שהיו מביאים להפשיט עליהם הק"פ היו משתמשים בהם פ"א בלבד, (שכל שנה ושנה היו מביאים מקלות חדשים ולא היו מצניעים אותם במקדש לצורך שאר שנים), ועי"כ לא היה בגדר כלי, וכיון שאינו כלי לכן החמירו חז"ל

להוכיח שליכא היתר טלטול בגופו היכי דדרכו בכך].

וא"כ נמצא דחרקים הזוחלים על ספר וכדו' או שאר לכלוך קל כנוצה וכיו"ב, שבימות החול הדרך לסלקם ע"י נפיחה, אזי בשבת אסור לעשות כן כיון דבכה"ג הטלטול ע"י ניפוח זהו דרכו ואי"ז שינוי. וא"כ יש לתמוה על מנהג העולם שנוהגים גם בשבת לסלק חרקים וכיו"ב ע"י ניפוח.

מיהו נראה דכל מה דהוצרך הרמ"א להתיר טלטול ע"י ניפוח

רק מדין טלטול בגופו, זהו רק כשמנפח לצורך המוקצה שבזה אין יכולים להתירו מדין טלטול מן הצד, דהא טלטול מן הצד אסור לצורך המוקצה, ועי"כ א"א להתירו אלא מדין טלטול בגופו, ואיה"נ כשמטלטל ע"י ניפוח לצורך המוקצה יאסר לטלטל באופן שדרכו כן. אבל כל שמטלטל ע"י ניפוח לצורך דבר המותר, וכגון המסלק חרקים או לכלוך קל מעל הספר שאין כוונתו לצורך החרק אלא כוונתו לצורך השימוש בספר שהוא דבר המותר, בזה אי"ז להתיר הניפוח מדין טלטול בגופו אלא יכולים להתירו גם מדין טלטול מן הצד, (דאם חשוב ניפוח כטלטול בגופו דקיל כ"ש דחשב טלטול מן הצד), ובטלטול מן הצד יש לדון דמותר אפי' בדבר שדרכו לטלטל מן הצד. [וכמו שהוכיחו כן מהא דכתבו המלחמות והרשב"א דמותר לכבד הבית במטאטא מעצמות וקליפין וכדו' שהם מוקצה, משום דהוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר. (ועי' שעה"צ סי' של"ז סק"י), הרי חזינן דאע"פ שהדרך לטלטל העצמות והקליפין שעל קרקע הבית ע"י כיבוד במטאטא, מ"מ דינו כטלטול מן הצד שמוותר].

טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו כשיש כלי היתר

במשנ"ב (סי' ש"ח סק"ב) חידש דהא דמותר ליטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו היינו כשאין לו כלי היתר, אבל אם יש לו כלי היתר אין לו להשתמש בכלי איסור. ובשעה"צ כאן הביא הוכחה לדבריו מהא דאמרו בגמ' שבת (קכד א) דמקלות דקים וחלקים היו בעזרה שעליהם תולין את קרבן פסח כדי להפשיט, ובע"פ שחל בשבת לא היו משתמשים בהם אף שאינם מוקצה כיון שאפשר להפשיט הקרבן בלי להשתמש במקלות, וא"כ כ"ש כלי שמלאכתו לאיסור שאין להשתמש

נייר חלק בזמננו אינו מוקצה

כתב המשנ"ב (סי' ש"ח ס"ק א') שנייר חלק שעומד לכתיבה דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס. נראה פשוט שבזמנינו שאין הנייר יקר לא הוי כמוקצה מחמת חסרון כיס.

טלטול מוקצה ע"י ניפוח כשדרכו בכך

הרמ"א (בס"י ש"ח ס"ג) כתב "וכן מותר לטלטל דבר מוקצה ע"י ניפוח דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד ולא מקרי טלטול" עכ"ד. ובהגהות הגרעק"א תמה על לשונו של הרמ"א שכתב דל"ה טלטול אלא כלאחר יד, דמשמע מינה דיסוד ההיתר משום דחשיב טלטול מן הצד, וא"כ אינו מותר אלא לצורך גופו ומקומו אבל לא לצורך המוקצה, וכדין טלטול מן הצד שלא הותר לצורך דבר האסור וכמ"ש בשו"ע (סי' ש"א ס"ה). והק' הרעק"א דבמקור הדברים בשו"ת מהרי"ל מב' דטעמו דהתיר לטלטל מוקצה ע"י ניפוח הוא משום דמדמי לה לטלטול בגופו, וא"כ הו"ל למשרי טלטול ע"י ניפוח אפי' לצורך דבר האסור, וכדין טלטול בגופו דמותר אפי' לצורך דבר האסור וכמ"ש השו"ע שם.

ולענ"ד נראה ליישב דלשון "טלטול כלאחר יד" אין הכוונה רק על טלטול מן הצד, אלא הכוונה שזהו טלטול בשינוי, ויש כמה סוגי טלטול בשינוי, דיש לטלטל שהשינוי הוא בזה שאינו נוגע במוקצה בידיו אלא מטלטלו ע"י דבר אחר וזהו הנקרא טלטול מן הצד, ובזה אין השינוי גדול כ"כ, ולכן חמיר ולא הותר אלא כשאינו מכווין לצורך המוקצה, ויש לטלטל שהשינוי הוא בזה שמטלטל בגופו או ע"י ניפוח, ואז השינוי יותר גדול ולכן קיל טפי והותר אפי' לצורך המוקצה.

מיהו מבואר דהא דמותר לטלטל ע"י ניפוח זהו רק משום דהוי טלטול בשינוי, וכדכתב הרמ"א דהוי טלטול כלא"י וכוונתו משום דהוי טלטול בשינוי וכמשנ"ב לעיל. ועכ"פ כיון דמקור ההיתר דטלטול בניפוח הוא משום דמדמינן לה לטלטול בגופו, והנה בדין טלטול בגופו כבר ביארו בזה דלא הותר אלא בכה"ג שאין דרכו לטלטל בגופו. [והוכיחו כן מהא דאיתא בגמ' (שבת קי"ב) דסנדל שנקרעה רצועה החיצונה ה"ה מוקצה ואסור להלך בו, והקשו אמאי אסור להלך בסנדל מוקצה והא הוי טלטול בגופו שמוותר, אלא על כרחך מוכח דכיון דדרך טלטול מנעל הוא ברגל ליכא בזה היתר דטלטול בגופו, וכן הביאו עוד ראיות

דאף אם אינו מוקצה מ"מ אם אפשר לו בלא"ה לא ישתמש בו, אבל בדבר שהוא כלי מתירין להשתמש בו אף שמלאכתו לאיסור ואפשר לו בלא"ה.

סגירת כפתור הגז כשכבתה האש ודולף ריח גז

אם הרוח כיבתה בשבת את שלהבת הגז, וכיון שהכפתור נשאר דלוק נודף גזא בבית, אף באופן שאין כאן חשש פיקו"נ (וכגון שפוחת חלונות שהריח יצא לחוץ), מותר לסבב הכפתור לכבות הגזא אף שכפתור שמדליק בו הגזא הוא מוקצה. וטעם הדבר, חדא דכיון דריח גזא הוא ריח רע הרי"ז דומה לגרף של רעי, ומותר לטלטל מוקצה לסלק גרף של רעי. ועוד, שבטלטול מוקצה מתירין במקום חשש נזק אף שאינו פיקו"נ וכמ"ש בשו"ע (סי' ש"ח ס"ו) שמותר לטלטל שברי זכוכית המונחים במקום שיש חשש שיזיקו, ולכן כיון שריח הגזא

מזיק לאדם, אף שאינו פיקו"נ מותר לסבב הכפתור למנוע ריח הגזא.

מוקצה בספר טלפונים וחוברת תווים

פוסקי זמנינו דנו על כלי שאינו עושה פעולת איסור בכלי עצמו ורק הכלי מסייע לעשות מלאכת איסור בכלי אחר, האם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, וכגון ספר טלפונים שבספר עצמו אינו עושה פעולת איסור, אלא שע"י הספר עושה פעולת איסור, או חוברת תווים שמסתכל בה בשעה שמנגן בכלי שיר וכיו"ב.

ולענ"ד יש להוכיח דדינו ככלי שמלאכתו לאיסור, דהנה איתא במתני' שבת (קכג ב) דקנה של זיתים ניטל בשבת, והרמב"ם בפי'הו"ש ובהלכות שבת (פכ"ו ה"ז) פירש דזהו כלי שמוסקין בו הזתים, והרמב"ם בהלכות סיים והוי כלי שמלאכתו לאיסור וניטל רק לצורך גופו ומקומו, (ופשוט ש"ה שהרי עושה בו פעולת איסור ממש שמוסק הזתים).

אבל רש"י פירש דקנה של זיתים משתמש בו

כדי להפוך הזתים לבדוק אם כמרו הזתים כל צרכן והם ראויים לעוצרן בבית הבד. והתפא"י העתיק פירושו של רש"י וסיים דמה דאמרו ניטל בשבת היינו רק לצורך גופו ומקומו דהוי כלי שמלאכתו לאיסור. וכן הרע"ב בפירו' המשניות העתיק שם פירוש רש"י ועיי"ש בתוס' חדשים (שע"ג המשניות) שכתב דמה שלא סיים הרע"ב שלא הותר רק לצורך גופו ומקומו, היינו לפי שסמך על מה שיפרש כן במשנה דלקמן. והיינו דס"ל דגם לפירוש הרע"ב שפירש כרש"י ג"כ דינו ככלי שמלאכתו לאיסור.

והנה לפירוש רש"י הרי בהאי קנה של זיתים אינו עושה פעולת איסור, ורק שבשעה שבדעתו לעשות מלאכת איסור והיינו לעצור הזתים בבית הבד, הוא משתמש בקנה כדי לידע אם הזתים כבר ראויים לעוצרן, ומ"מ פירשו התפא"י ותוס' חדשים דדינו ככלי שמלאכתו לאיסור. הרי מבואר דגם כלי המסייע לעשיית מלאכת איסור ג"כ הוי כלי שמלאכתו לאיסור.

הגאון רבי אשר וייס שליט"א

בעל מנחת אשר ראש בית המדרש 'דרכי תורה' ואב בית דין 'דרכי הוראה'

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

אנו לקרב מיתתו ומתוך כך חידש דחולה חסר תקוה ומדוכא ביסורים אין חייבין להשתדל בהצלתו. ולענ"ד לאו הא בהא תליא דאף שמצווים אנו להצילו אפשר דרך ולהאריך חייו חיי שעה אפטר שנתפלל שיסתלק מן העולם ואין בהתפלה סתירה למצות ההצלה דאף שמצווים אנו להחיות בהשתדלות טבעית מותר להתפלל שימות והקב"ה כטוב בעיניו יעשה. שוב ראיתי בשו"ת מנחת שלמה (ה"א סימן צ"א אות כ"ד) שכתב כדברינו בשיטת הר"ן דאף

אם מצווין אנו להשתדל בהצלה מ"מ באותה העת הותר אליבא דהר"ן להתפלל על החולה שימות, עיי"ש. ומעודי תמהתי בסברת האג"מ, דאם אכן לא התיר הר"ן תפילה זו אלא לנביאים ולחכמים הו"ל לפרש דבריו כלפי מה הדברים אמורים, ומדשתיק רבנן ש"מ לא ניהא להו. ועוד, דמדברי חז"ל משמע דאף בזמנם ובדורם דור המאורות, לא היו הכל בקיאים בתוצאות התפילה אם תקבל אם לאו, כי אם היחידים כרבי חנינא בן דוסא (ברכות ל"ד) שהיה יודע לדקדק ולבחון בתפילתו אם שגורה בפיו, ונראה יותר דאף דלשיטת הר"ן אכן יש שמתפללים על החולה שימות לא קבעו הלכה כמותו כנ"ל.

ונראה לכאורה דגם אין ראוי להתפלל על החולה בסתם "שירחמו עליו מן השמים" אם לרפואה אם בסילוקו מן העולם, דהא קבעו חכמים מטבע של תפילה לבקש ולפרט כל צרכי האדם ובקשת צרכיו והוא סוד י"ח ברכות דתפילת העמידה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה ברוח קדשם ועומק בינתם לכלול את כל צרכי האדם בכלל ובפרט, (וראה בזה באורך בזה"ק ריש וישלח שפירש כמה צריך לפרש ולפרט כל צרכיו בתפילה, והוא מאמר יעקב אע"ה "הצילני נא מיד אחי מיד עשו" וכ"ה באור החיים ריש ואתחנן, עיי"ש).

ושמא לא התפללו שימות אלא שהקב"ה יתרחם עליו, וקוב"ה הרופא כל בשר ידע אל נכון כי תרופה למכתו זולת שימות. ואפשר עוד דלא שייך היה שיתפללו לרפואתו דהלא אחר שירפא ישוב ויצטער על אובדן התורה וממילא ישוף מדעתיה שנית לכן התפללו שימות, הן צרי אין בגלעד לחבוש את מכאובו הגדול של רבי יוחנן על ביטול התורה ואבדן כלי מלחמתה.

ולהלכה לא מצינו שנזכרה הלכה זו בדברי הפוסקים מלבד בערוך השולחן יו"ד סי' של"ה ס"ג שהביא את דברי הר"ן, ולענ"ד לא היה לו להביא הלכה זו אחר שהשמיטה הפוסקים במכוון, דהלא פליגי רבוותא אחידוש זה וכדחזינו שנדחק הרא"ש שם בפירוש דברי הגמ' ולא ניה"ל בפי' הר"ן.

אמנם הירושלמי יבמות מ"ה ע"א איתא דר' אדא בר אבהו גולד לו תינוק מהול ונעשה פצו"ד ולאידך מ"ד נעשה כרו"ש והתפלל והתענה עליו שימות, וכ"ה בירושלמי שבת פ"ח ע"א, הרי מעשה רב שמותר להתפלל על המצטער שימות, וצ"ע.

וראה בשו"ת אגרות משה (חור"מ ח"ד סי' ע"ד) שנשאל אם שרי לנהוג למעשה כדברי הר"ן ולהתפלל לקרב מיתתו של חולה, ועיי"ש שהשיב דאין ראוי לנהוג כן משום שאין תפלה זו מותרת רק במקום שידענו דלא יועילו עוד התפילות להחיותו, ובימים הראשונים אכן היו בקיאים בזה אולם אנן דור יתום אין אתנו נביא ולא ידענו עד מה לשפוט אם כלתה הרעה אם לאו. והנה באג"מ כתב שם עוד דאם נקבל את דברי הר"ן א"כ פטורים אנו מהצלת הנפש אחר שמבקשין

האם ראוי להתפלל על החולה שימות

שאלה: האם ראוי להתפלל על חולה המתייסר ביסורים נוראים בחוליו, שימות במהרה ויגאל מיסוריו.

תשובה: כתב הר"ן (נדרים מ' ע"א) וז"ל "נראה בעיני דה"ק, פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה, כדאמרין בפרק הנושא (כתובות ק"ד ע"א) דכיון דחזאי אמתיה דרבי דעל כמה זימנין לבית הכסא ואנח תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים, כלומר דלימות רבי" (ולכאורה יל"ע מדחזינו דרבנן לא חדלו מתפילתם ש"מ אין מתפללין על החולה שימות, ומה ראה הר"ן להביא ראיה מאמתיה דרבי ולא מחכמי ישראל שלא נהגו כמותה, ושמא יש לדקדק מדאמרו ד"חזאי אמתיה דרבי" היינו שראתה בצערו עד כמה מדוכא הוא ביסורין, משא"כ חכמים שריון היו בתפילתם בביהמ"ד ולא ראו מידת צערו של רבי עד כמה גדולה היא).

וראה שם שפירש הר"ן בזה את דברי הגמ' דתנן "כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות, אילמא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה וכל שאין מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות, שימות סלקא דעתך, אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות" וביאר הר"ן דלעיתים ראוי להתפלל שימות החולה, ולכן כל שאינו מבקר החולה אינו יודע אם ראוי להתפלל שיחיה אם שימות.

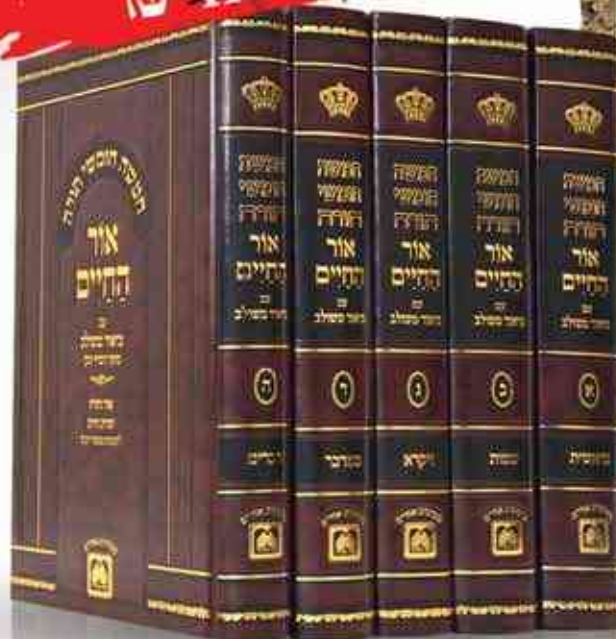
ולכאורה נראה היה להביא ראיה מאמרם (ב"מ פ"ד ע"א) דכד נח נפשיה דר"ל נצטער רבי יוחנן עד דשף מדעתיה ובעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה הרי שחכמים התפללו על ר' יוחנן שימות.

סט אור החיים עם הביאור המשולב אור נברשתא דדהבא

בכל בית יהודי ♦ במחיר שווה לכל נפש

לכבוד יומא דהילולא קדישא
סט אור"ח המשולב - 5 כרכים
(הכמות מוגבלת)

199 ש"ח
במקום 415 ש"ח

ציון
נברשתא דדהבא
החר חמד אלוקים
אבן יקרה, ושיחה קלה
שלו אלקים חשבה לטובה
והארץ האירה מכבודו
כאשר יאירו שבעת הנרות
ירכה וקנה היא העולה
עמו וקרא שמה חפצי בה
מוציא לאור כל תעלומה
הוא זיוה הוא חדרה
ה"ה הרב המופלא וכבוד
ה' מלא המקובל האלוקי
חסידא קדישא כמוחר"ר
חיים נ' עמר ול
נתבקשבישיבה של מעלה
יום ט"ו לחודש תמוז שנת התק"ג
להנות מזיו השכינה
הוא המחבר ספר חפץ ה'
וספר פרי תיאר וספר אור החיים
וספר ראשון לציון

חיים של תורה

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעשי הצדיקים
ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של
מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם
אוצר בלוס וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך
שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אור

לעצמך

הרה"ק רבי קלונימוס
קלמן הלוי אפשטיין זי"ע,
ה"מאור ושמש"
יומא דהילולא - א' תמוז תקפ"ג

קם ממיטתו, היה מזדרז לצאת עם סל הכעכים אל השוק ועושה כל מאמץ לסיים למכור את מרכולתו במהירות האפשרית. ליבו משך אותו את בית המדרש, נפשו חשקה בתורה הקדושה.

כך היה יושב ימים רבים בבית המדרש, מקשיב בשקיקה לדברי התורה אשר יצאו מפיו תלמידי החכמים של העיר. יושבי בית המדרש התרגלו לילד הקטן שהפך לאורח קבע בבית המדרש. אולם הופעתו הקבועה בבית המדרש משכה את תשומת ליבו של רבי מרדכי גוטגולד. ר' מרדכי היה מגדולי תלמידי החכמים של העיר קראקא, וגם עשיר גדול היה. זכה לתורה וגדולה כאחד.

"יינגלע" פנה ר' מרדכי לקלמן באחד הימים, "מדוע אינך הולך לביתך? השעה כה מאוחרת", "חפץ אני להקשיב לדברי התורה" ענה הילד בביישנות מה.

"מבין אתה את הנאמר?" התפלא ר' מרדכי. "מדוע שלא אבין?" ענה הילד בתמימות, ולתדהמתו של ר' מרדכי החל הילד הקטן קלמן אפשטיין לחזור בשטף על הויכוח הגדול בבית המדרש, מצטט במדויק את הרמב"ם ואת השגות הראב"ד, עובר לשאר הראשונים, ומצטט בבקיות מופלאה את דעות האחרונים.

ר' מרדכי עמד משתומם. כישרון שכזה! אהבת תורה שכזו! "היכן אתה לומד? מיהו המלמד שלך?" הילד השפיל את עיניו ואמר: "איני לומד אצל המלמד, אין יד אבי משגת לשלם שכרו של מלמד. משתדל אני לסייע בפרנסת הבית, מוכר כעכים שאופה אבי. אולם מיד לאחר שמסיים אני למכור את הכעכים, רץ אני לבית המדרש לספוג מעט תורה".

ליבו של ר' מרדכי נחמץ, אהבת תורה שכזו, יחד עם כישרון עצום מתגלגלים בשוק, וכי הרוכלים והסוסים יודעים להעריך את הפלא אשר מסתובב ביניהם?

החליט ר' מרדכי לעשות מעשה. "יהלום יש לך בבית!" אמר ר' מרדכי לאביו של קלמן, "כיצד ניתן לתת לו להתרוצץ בשוק בין הסוסים והכלבים, מקומו הוא בבית המדרש! בין הלמדנים של קראקא!" "מה בידי לעשות?" ענה האב בקול נמוך, "אין ידי משגת לשלוח אותו למלמד, ואף זקוק אני לעזרתו בפרנסת הבית".

"שמע נא", אמר ר' מרדכי, "לא ניתן לתת לאהבת תורה שכזו ולמוח שכזה להתגלגל בשוק! לוקח אני זאת על עצמי, אני אדאג לפרנסתך ברווח, ולתשלום לימודיו של בנך הצעיר. ובבוא הזמן אקח את הילד לחתן לבתי!"

ר' אהרן לא הצליח להוציא הגה מפיו, הצעה שכזו לא העלה בדעתו, גם ליבו שלו נחמץ מידי יום בראותו את בנו העילוי יוצא למכור כעכים בשוק.

ר' מרדכי לקח את הילד תחת חסותו, דאג שילמד עם טובי הלמדנים בעיר, ועד מהרה התפרסם שמעו בכל העיר קראקא, טובי הלמדנים באו להשתעשע עם העילוי הצעיר. כאשר הגיע קלמן לגיל מצוות, אירס ר' מרדכי את בנו עם קלמן הצעיר, והעיר קראקא צהלה ושמחה. מעשה זה הינו אבן דרך לרבים, למידים אנו שאין לאדם להתייאש, אין לו לומר: "אינני יכול, נולדתי במשפחה

הרה"ק רבי קלונימוס קלמן זי"ע בעל המאור ושמש' נולד בשנת תק"א בעיר ניישטאדט אשר במדינת פולין, לאביו ר' אהרן הלוי אפשטיין. משפחתו הייתה דלת אמצעים ומגיל צעיר נאלץ קלונימוס הצעיר לעזור בפרנסת הבית. אולם אהבתו לתורה הייתה גדולה והוא היה מתגנב בכל יום לבית המדרש. באחד הימים עמד הרב מרדכי גוטגולד על כשרונו העצום של הילד הצעיר והחליט לשלוחו ללמוד בישיבה, תוך שהוא נוטל על עצמו לפרנס את בני משפחתו.

בהיותו בן שלוש עשרה שנים, נשא את בתו של מטיבו הרב מרדכי גוטגולד. מיד לאחר חתונתו גילה ר' קלונימוס את אור החסידות, והתוודע לאור הגדול אשר בעיר ליז'נסק אצל הרבי אלימלך מליז'נסק. על אף התנגדותו העזה של חמיו, דבק ברבו הגדול אשר קרבו ביותר למרות גילו הצעיר, עד שהפך לגדולי תלמידי הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק.

בשנת ה'תקמ"ה, חזר רבי קלונימוס קלמן בעל המאור ושמש לקראקא בהוראת רבו רבי אלימלך מליז'נסק, והחל להפיץ את תורת החסידות בעיר קראקא.

בא' בתמוז בשנת תקפ"ג נפטר הרבי הקדוש ר' קלונימוס קלמן לבית עולמו. השאיר אחריו את ספרו הקדוש מאור ושמש אשר הפך לאבן יסוד בתורת החסידות כולה.

בעיר ניישטאדט. קשים היו החיים בעיר ניישטאדט, הרעב והקור הציקו להם רבות, לכך החליט האב ר' אהרן לעקור לעיר הגדולה קראקא. שם קיווה למצוא פרנסה בריווח. ואכן בעיר קראקא שפר מעט מצבה של משפחת אפשטיין, ר' אהרן אבי המשפחה מצא את פרנסתו מאפיית לחמים וכעכים.

בבוקר השכם היה קס ר' אהרן, מנפה את הקמח, לש את הבצק, מתפלל שהמאפים יעברו לחיכם של בני העיר. וכאשר הבוקר האיר, פשט ריח נעים וטוב ברחבי הבית. בשעה זו קם קלמן הצעיר ממיטתו ויצא לעיר כאשר סל כעכים בידו למכור את תוצרתו של אביו לעוברים ושבים. כעת לא רעבו בני הבית ללחם, אולם עדיין חיו בדלות רבה, וידו של ר' אהרן לא השיגה די כסף לשלוח את בנו קלמן הקטן למלמד.

היה זה יום קר וגשום, קלמן הצעיר התעטף במעיל גדול וישן ויצא אל הקור כדי לנסות למכור כעכים. קונים רבים לא היו באותו היום, תושבי קראקא הסתגרו בבתיהם ולא יצאו לשוק. קלמן לא התייאש ושעות רבות עמד בקרן הרחוב מכריז על מרכולתו.

לפתע גבר הקור, שלג החל לרדת. כעת לא היה כל טעם להישאר. הקור העז הניס את מעט האנשים שהעזו לצאת לשוק בחזרה אל בתים. קלמן הקטן פנה בחזרה אל ביתו, קור גדול חדר לעצמותיו, המעיל הגדול ממדותיו לא חיממו כראוי. בדרכו עבר קלמן על יד בית המדרש. "אולי אכנס לבית המדרש", חשב הילד, "אתחמם מעט על יד התנור הגדול ולאחר מכן אמשך בדרכי".

נעים וחם היה בבית המדרש הגדול. בית המדרש היה עמוס מפה אל פה, עמוס בגדולי תלמידי החכמים של העיר קראקא. קלמן התיישב בפניה סמוך סמוך לתנור הגדול, מתבונן בנעשה סביבו. לפתע צד את עיניו מחזה מרהיב, בקצה השני של בית המדרש התקבצו כמה מגדולי תלמידי החכמים שבעיר ופתחו בוויכוח הלכתי סוער. אט אט התקרב קלמן למעגל הלומדים, מקשיב פעור פה למלחמתה של תורה. כך עמד לו הילד שעות ארוכות מהצד, שומע ומקשיב, בולע בצמא כל מילה של תורה.

מאז אותו יום, שינה קלמן הצעיר את סדר יומו. מיד כאשר

רבי קלונימוס קלמן הלוי אפשטיין בעל המאור ושמש היה מגדולי תלמידי הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק. רבי קלונימוס לא הסתפק בלשונות את תורת רבו הקדוש, אלא חפץ להתדבק בו יותר, לכך החליט להיות משמשו בקודש. לאחר הסתלקותו של רבו הקדוש, דבק המאור ושמש בתלמידו הגדול של רבי אלימלך - הרבי הקדוש מלובלין - החוזה מלובלין. אולם הוא לא הסתפק בכך, והלך והסתופף בצילם של צדיקים רבים, דבק בר' זושא מאניפול, אחיו של הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק, במגיד מזלאטשוב, ובר' משה מפשווארסק ובר' מנדל מרימנוב.

ענוותנותו ודבקותו בצדיקים הפכה לסמל מהו 'חסיד'. כפי שאמר רבי בן ציון במאבוב שה'מאור ושמש' היה מיחידי סגולה שאף לאחר שהפך לרבי' והנהיג קהילה משלו, עדיין נשאר חסיד, חסיד הדבוק ברבותיו בכל נימי נפשו. ספרו הקדוש של רבי קלונימוס קלמן אפשטיין - מאור ושמש התקבל בחיבה גדולה בכל חצרות החסידות, וצדיקים התבטאו עליו ואמרו שהספר הקדוש מאור ושמש נחשב לשולחן ערוך של החסידות! בספר מביא הרבי יסודות רבים וחשובים בתורת החסידות, רבים מהם מתורת רבו הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק.

ידועה אמרתו של רבי אריה לייב ליפשיץ בעל 'האריה דבי עליאי' שבכוחו של ספר קדוש זה לקחת את נשמתו של האדם, לכבסה וללבנה היטב ולהחזיר אותה לגוף כבריה חדשה. דבר זה מרומז בהסכמה שכתב ר' דוב בער מיזליש רבה של העיר קראקא: "אף שאיני מעדת המתחסדים, אבל מפיו לפידים יהלכו להלהיב את לב הקוראים בירתא ה'".

ילדותו של הרבי

סיפור ילדותו של הרבי הקדוש רבי קלונימוס קלמן בעל המאור ושמש מהווה אבן דרך לרבים. זהו סיפור המלמד אותנו שאין אדם שאינו יכול להתרומם בתורה וביראה, ועם כח רצון והשתוקקות לתורה ניתן להשיג כל מעשה נשגב.

רבי קלונימוס קלמן נולד למשפחה ענייה ודלת אמצעים

שאניה מתאימה, הסביבה שגדלתי בה אינה מאפשרת לי לצמוח! על האדם לעשות את שלו, לדבוק בתורה, להשתוקק, לנצל כל רגע. ומן השמים ידאגו לעזור לו לשלוח לו מלאך טוב שיאמר לו גדל. ש'כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר' (אבות ד ט).

דבקו של המאור ושמש ברבו הגדול

נחזור לסיפורנו:

בעת ההיא זרחה שמשו של הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק, שמע האור הגדול הזורח בעיר ליז'נסק הגיע לעיר קראקא, וחדר לאחוזניו של האברך הצעיר ר' קלונמוס קלמן. האור הגדול משך את לבו של ר' קלמן הצעיר, ובחשאי נטל את רגליו ונסע לעיר ליז'נסק. זמן רב המתין ר' קלמן להכנס אל הרבי, רבים רבים חפצו להתקרב ולספוג מהאור הגדול. לאחר ימים של המתנה, הגיע זמנו להכנס אל הרבי. בהתרגשות רבה נכנס ר' קלמן אל הרבי. "מה תבקש?" שאל אותו הרבי. "מבקש אני ללמוד תורה מהרבי, משתוקק אני לספוג מתורתו." "אינני מלמד תלמידים!" ענה הרבי צוננות. אולם ר' קלמן לא התבלבל ומיד ענה: "אם כך חפץ אני לשמש את הרבי, להסיק את התנורים בביתו של הרבי."

לזאת הסכים הרבי, ור' קלמן היה מאושר. ידע הוא עד כמה גדולה הזכות להיכנס לביתו הקדוש של אור העולם רבי אלימלך מליז'נסק. הוא השתדל למלא את תפקידו במסירות. היתה זו עבודה קודש ממש, והוא ביצע אותה בחיל וברעדה.

שבועות מספר עברו, ובוקר אחד קרא הרבי לר' קלמן לחדרו וציווה עליו: "סע לזלוטשוב אל המגיד הקדוש ר' מיכל מזלוטשוב." ר' קלמן לא שאל שאלות, מיד נטל את רגליו ונסע אל העיר זלוטשוב. מיד עם הגיעו אל העיר נכנס ר' קלמן אל המגיד ואמר: "הגעתי הנה בשליחותו של רבי אלימלך."

הרבי ר' מיכל קירב את האברך הצעיר ר' קלמן, לימד אותו את דרכי החסידות, ופתח לו שערי תורה ועבודה, ושערי חכמה. ימים ספורים שהה ר' קלמן בזלוטשוב, נפשו נמשכה אל האור הגדול אשר בליז'נסק. במוצאי השבת הראשונה שעשה ר' קלמן בעיר זלוטשוב, נכנס להיפרד, "חזור אני לליז'נסק" אמר. אולם המגיד ביקש ממנו שלא ימהר, "הישאר נא איתנו שבוע נוסף" אמר לו המגיד.

שבוע נוסף שהה ר' קלמן בזלוטשוב, אולם געגועיו לליז'נסק רק הלכו וגברו. במוצאי שבת נכנס ר' קלמן אל המגיד לקבל ברכת פרידה. כעת נתן לו המגיד את ברכתו וביקש ממנו שימסור לרבו רבי אלימלך "אין לנו הרבה ר' קלמניס כאלו!"

כשחזר ר' קלמן לעיר ליז'נסק קיבל אותו רבו רבי אלימלך מליז'נסק במאור פנים, ופתח את שערי והכניסו לפני ולפנים, ואף צרף אותו לבני חבורתו, חבורת בני העליה שהיו לפני הרבי הקדוש רבי אלימלך. אולם גם כעת, לאחר שזכה ר' קלמן להתקרב אל הרבי הקדוש, לא יתיר על התפקיד שהיה לו בהתחלה - לזכות לשמש את הרבי הקדוש. גדולה שימושה יותר מלימודה.

אי לו לבן שאינו מכיר את אביו!

מנהגו בקודש של הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק היה להסתגר בחדרו בכל לילה, שעה שכל בני אדם נמים את שנתם, להתייחד ולהתבודד בעבודתו הנשגבה בלא הפרעה. תלמידו המסור ר' קלמן יושב מחוץ לחדרו יושב ולומד, דרוך לכל בקשה של רבו הגדול. מידי פעם, כאשר היה קורא הרבי בשמו, היה נכנס עם כוס תה, מגיח על השולחן וחוזר אחורנית בשקט מוחלט, ירא להפריע את שקיעתו ועיונו של רבו הגדול.

היה זה עוד לילה שגרתו. ר' קלמן יושב מחוץ לחדרו של רבו הקדוש, דרוך לכל בקשה. אלא שאותו הלילה לא היה לימודו כבכל יום, עייפות עצומה תקפה את ר' קלמן, גופו הקדוש שיועד למעט מנוחה לאחר יום עמוס בתורה בתפילה ובעבודת ה'. לפתע הכריעה אותו העייפות

וראשו הקדוש של ר' קלמן נשמש על הגמרא הגדולה. לפתע התנער ר' קלמן, "כיצד נרדמתי על משמרת!" גער בעצמו, "אולי ביקש הרבי דבר מה ולא שמעתי את קולו." אולם להכנס סתם כך ולהפריע ללימודו של הרבי, גם לא חפץ.

"מה אעשה?" חשב לעצמו, והחליט: "אכנס בכל זאת, אכניס לרבי כוס תה. אולי אספוג גערה על כך שנכנסתי לשווא, אך שווה להסתכן בקפידתו של הרבי כדי לדאוג שלא יחסר לו מאומה."

בדחילו ורחימו פתח ר' קלמן את הדלת כשבידו כוס תה, ופתאום רואה הוא שעל יד הרבי יושב זקן הדור פנים, זקן לבן יורד על פי מידותיו ופניו מאירות כשמש! השניים היו שקועים בשיחה ולא נתנו את לבם לנכנס, מרוב בהלה נפלה הכוס מידי והתנפצה על רצפת חדרו של הרבי, ר' קלמן נטל את רגליו וברח במהירות, פוחד מקפידתו של הרבי.

לפתע שומע הוא את קולו של הרבי "קלמן, אנא הבא לי כוס תה", במהירות נכנס ר' קלמן שוב לחדרו של הרבי כשכוס תה חמה בידו. "מדוע כה חיוור אתה?" שאל הרבי את תלמידו הגדול ר' קלמן, "אינך חש בטוב?"

"רבי" ענה ר' קלמן, "לפני דקות ספורות נכנסתי אל חדרו של הרבי כשכוס תה ביד. אולם לפתע ראיתי זקן הדור פנים יושב ומשוחח עם הרבי, מרוב בהלה נפלה הכוס מידי והתנפצה על רצפת החדר." הרבי ר' אלימלך נאנח "אי לו לבן שאינו יכול להביט בפני אביו!" אותו הזקן שראית היה אברהם אבינו עליו השלום, אבינו אברהם בא אלי להתאונן על הצער שיש לבניו האהובים בגלות המרה, ויחד ניסינו לטכס עצה מה ניתן לעשות, כיצד אפשר להושיע את ישראל!"

"אי לו לבן שאינו יכול להביט בפני אביו!" סיים הרבי, "זכית לראות את אברהם אבינו, אולם מה חבל שנבהלת מפניו..."

'שאו את ראש בני ישראל'

מעשה נורא זה סיפר רבי יצחק אייזיק מספינקא בעל החקל יצחק, והוסיף ואמר: זהו שנאמר בפסוק בפרשת במדבר (במדבר א ב) "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם, במספר שמות כל זכר לגולגולתם". אמר הקב"ה למשה רבינו ולצדיקים שבכל הדורות שהינם 'אתפשטותא דמשה': "שאו את ראש כל עדת בני ישראל, עליכם להרים ולרומם את נפשות בני ישראל, להגביה אותם אל על, ומהי המטרה בכך? 'למשפחותם לבית אבותם' שיהיו מרוממים ולא יתביישו מאבותיהם הקדושים, שיוכלו להביט בפני אבותיהם!

הרבי הקדוש ממונקאטש בעל המנחת אלעזר עמד פעם בראש השנה לפני התקיעות וסיפר את המעשה הזה, וסיים בזעקה "אי לו לבן שאינו יכול להביט בפני אביו!" "אי לו לבן שאינו יכול להביט בפני אביו!" "כמה עגום מצבנו, כמה שפלה מדרגתנו שמחמת הגלות המרה נתרחקנו מעל פני אבינו שבשמים ואיננו יכולים להביט בפני אבינו רוחם היושב במרומים!" "אי לו לבן שאינו יכול להביט בפני אביו!"

הסתלקותו של הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק

שנים רבות זכה הרבי הקדוש בעל המאור ושמש לשמש את רבו הגדול רבי אלימלך מליז'נסק, ולספוג ממנו תורה ויראת השם אותה הנחיל לעם ישראל בספרו הקדוש מאור ושמש. מסופר שבעת הסתלקותו של רבו הקדוש, זכה המאור ושמש לחזיון שמיימי, כעין החזיון שראה אלישע בעת הסתלקות רבו אליהו הנביא. מעשה זה סיפר הגאון רבי מאיר דוד טאבק רבה של העיר סיגט בשם זקן אחד שזכה להימנות על תלמידיו הגדולים של בעל המאור ושמש.

היה זה בין כסה לעשור, רבי מאיר דוד ואחיו הגדולים שהו בעיר שינאווא אצל רבי משה הלברשטאם הרבי

הקדוש משינאווא.

באחד הימים החליט ר' מאיר דוד ליסוע יחד עם אחיו לציונו הקדוש של הרבי ר' אלימלך מליז'נסק. בהגיעם אל קברו הקדוש של רבי אלימלך ראו האחים מחזה מעניין. סביב קברו של הרבי ישנה מחיצת ברזל גבוהה שאינה מאפשרת להתקרב לקברו של הרבי. ולא זו בלבד, המקום בתוך אותן המחיצות ריק, מלבד הרבי הקדוש ר' אלימלך מליז'נסק לא נקבר שם אף אחד. ואף בניו הגדולים של הרבי לא קבורים בסמוך אליו. עמד שם זקן מתלמידיו של בעל המאור ושמש וראה את תמיהתם, ואמר להם "אם תיקחו אותי בעגלתכם בחזרה לעיר שינאווא אספר לכם את הרקע למעשה זה."

"מעשה זה שמעתי מפי המאור ושמש בעצמו" פתח הזקן. היה זה בסוף ימיו של הרבי הקדוש ר' אלימלך, תלמידיו הקדושים הרגישו שרובם הגדול עומד להסתלק מהם, אולם הרבי ציווה שאף אחד לא ישמש אותו, מלבד תלמידו הגדול המאור ושמש.

בימיו האחרונים של הרבי, פנה תלמידו ר' קלונמוס קלמן בעל המאור ושמש ואמר לו: "הכן עצמך, תתכונן היטב בקדושה וטהרה ותחזק כוחותיך, חפץ אני להראות לך מחזה נשגב לקראת הסתלקותי מן העולם."

שעת חצות הגיע, שקט שרר בעיר כולה, הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק יצא מביתו יחד עם תלמידו הגדול אל עבר בית הקברות, הרבי לא דיבר מאומה שקוע בשרעפיו, מכין עצמו לקראת פרידתו מן העולם. כעבור כמה דקות של הליכה הגיעו השניים לפתחו של בית הקברות. מאות מצבות דוממות קבלו את פניהם, חושך מוחלט...

"החזק נא באבנטי" ציווה הרבי, "ואל תעזבוה עד שאומר לך". ושוב השתרר שקט מוחלט בבית הקברות.

הרבי הקדוש הרים את עיניו לשמיים ובקול רחשי אמר: נ...

לפתע ירדה אש גדולה מן השמים, והקיפה את הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק ותלמידו הגדול. אש גדולה בערה סביבם, אש דקדושה! והנה רואה המאור ושמש שניצוצותיה של האש הגדולה עפים ונבלעים באדמה אשר תחת רגליהם.

"די" אמר הרבי, והאש שקעה באחת, פסק לו המחזה הנורא.

שוב השתרר לו השקט העמוק בבית הקברות, אין כל זכר למראה הגדול, הסתיים לו המחזה הנפלא. רק קולו של הרבי הקדוש נשמע בחלל, מסביר לתלמידו הגדול את המחזה הגדול אשר ראו עיניו. "רבות תמהתי" פתח הרבי, "מדוע זכה הבעש"ט לכינוי 'בעל שם טוב', כינוי שלא זכו לו גם התנאים והאמוראים, תפצתי להבין מהי מעלתו של אור שבעת הימים הבעש"ט, ואף אני רציתי לזכות לכך. אולם אמרו לי מהשמים שבעה"ז אין אפשרות להשיג את מעלתו של הבעש"ט. אולם בכל זאת ביקשתי לראות את מעלתו הגדולה של הבעש"ט עוד כשאני בעולם הזה."

"האש הגדולה שראיתי" סיים הרבי, "היא האש הגדולה אשר נובעת מנשמתו של הבעש"ט הקדוש, והניצוצות שעפו ושקעו בעפר זוהי התורה הגדולה אשר הנחיל לנו הבעש"ט, תורה אשר מקיימת את העולם כולו."

קודם שעשו את דרכם חזרה, התכופף הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק, נטל ארבעה ענפים וסימן בהם את המקום בו שקעה האש. "רצוני להיטמן במקום זה, מקום בו התגלה אור נשמתו של הבעש"ט" סיים הרבי את דבריו.

"דעו לכם" אמר הזקן רבי מאיר דוד טאבק וסיים את סיפורו, "קדושת המקום הינה גדולה ועצומה, לכך גידרו את המקום בו שקעה האש לבל יוכל אדם להכנס שם. אפילו את בניו הקדושים של הרבי פחדו לקבור במקום זה!"

מעשה נורא הוד, מעשה המלמד אותנו על קדושתו הגדולה של בעל המאור ושמש שזכה לגילוי אורו של הבעש"ט, דבר שלא זכו לו כל גדולי תלמידיו הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק!

נהורא

אורות של אמונה לדרך החיים

החדתא

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון יב
פרשת קרח תשפ"ו

נהירין

פניני דעת
לנתיבות חיי היום

כוחו של ויתור - להביא ישועה ושלוש לעולם

בשגרת החיים, בין כותלי הבית, במקום העבודה או בבית הכנסת, אנו נתקלים לא פעם בחילוקי דעות וחוככים עם הסובבים אותנו. לעיתים קרובות נדמה לנו שאם נוותר או נבחר לשתוק, ייראה הדבר כחולשה או כהסכמה לעוול, בפרט כאשר אנו סבורים באמונה שלמה שהצדק עימנו או שהמחלוקת היא לשם שמים. היצר הרע ממהר להלביש את המריבה באיטלאל של צדקות ולוחש לנו שחובה עלינו לעמוד על האמת. אולם מבט עמוק אל דברי רבותינו מגלה כי כוחו של השלום עולה על הכל, ודווקא בויתור טמון הכוח הגדול והנסתר ביותר להשפיע שפע וברכה עליונה.

השלום שעולה על כל מחלוקת

המשנה (אבות פרק ה') אומרת כי מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. אולם בפי חסידים ואנשי מעשה מתהלכת שמועתו של הרה"ק רבי ישראל המגיד מקוזניץ ע"ה שהפליא לעשות ואמר, אמנם מחלוקת לשם שמים סופה להתקיים, אך עדיין עולה עליה במעלתה מידת השלום, ואפילו כשהוא שלום שלא לשם שמים. גם אם השלום אינו מגיע מתוך מדרגה רוחנית גבוהה אלא נעשה מתוך רצון להשיג רוגע ושלווה אישית או מכל סיבה פשוטה אחרת, הרי מתוך שלא לשימה יבוא לשמה. האדם נפעל כפי פעולותיו ומעשיו, ולכן עצם המציאות שבה יהודים מתרגלים לחיות מתוך פיוס והימנעות ממריבות, תגורר אחריה רק דברים טובים, שהרי השלום הוא הכלי היחיד המחזיק ברכה.

יד המגעת עד כיסא הכבוד

וכל כך עצום ומופלא הוא כוחו של השלום, עד שאמר המגיד הקדוש כי אילו היו כל ישראל מסלקים את כל המחלוקות מביניהם, עושים שלום ומושיטים יד איש לרעהו לשם קשר של אהבה ואחוה, הרי שהחיבור הזה היה בוקע רקיעים. כל הידיים כולן היו מצטרפות ליד אחת גדולה ורוחנית שהייתה מגעת עד כיסא הכבוד, ופועלת בכוחה לבטל את כל הגזירות הקשות ולהביא גאולה וישועה לכלל ולפרט בכל העניינים. שכן במקום שיש בו אהבה ושלוש, אין שום שליטה למידת הדין.

הוויתור של היחיד משפיע על העולם

ואפשר ללמוד מדברים נשגבים אלו תשובה ברורה לאותה שאלה מייאשת המתנגבת פעמים רבות למחשבה, וכי מה יעזור אם אנהג אני באחדות ואוותר משלי, הרי לשם השכנת שלום נדרשת התקרבות גם מן הצד השני, ואם כן מה יועיל השלום היחידי שלי. ההקרה מצידו של האדם שמתגבר לעיתים על טבע מידותיו ובוחר לשתוק ולא להגיב גם למשמע דברים קשים ופוגעים למען השלום, נראית לעיתים קרובות כמי שלא פעלה את פעולתה, שהרי הצד השני נותר בשלול וממשיך ללבות את המריבה. במצב כזה לוחש היצר לאדם שוויתורו היה לשווא.

אך האמת הפנימית והנסתרת היא שכל אחד שנותן את חלקו ומוסיף בהושטת היד למען השלום, פועל פעולה עליונה. כאשר אדם נוהג בשלום ובאחדות הוא משפיע ומזרים בעולם כולו אוויר זך של שלום ופיוס. בוודאי שההקרה מצידו פועלת את פעולתה ומכריעה את כל העולם כולו לכף זכות, וסופו של זרע השלום שנטע להביא לאחדות ולביאת הגאולה.

הוראה למעשה:

בכל פעם שמתעורר בנו הניסיון להשיב דבר או להתנצח, נזכור כי השתיקה והוויתור שלנו אינם סימן של חולשה כלל וכלל. אדרבה, זוהי בניית הנדבך שלנו, וכך אנו מחברים עוד אצבע באותה יד גדולה של אהבה המגעת עד כיסא הכבוד ומקרבת את הישועה.

בצל האמונה

פרקי חיוזק לחיים של רוגע ושלווה

ההודאה מהפכת את מידת הדין לרחמים

השירה שבוקעת מתוך החושך

מנהג העולם הוא, שבאשר השעה משחקת לאדם והשלווה שוררת באוהלו, קל וטבעי הדבר להודות לבורא עולם. האדם חש את החסד הגלוי וליבו מתמלא בשירה. אולם המבחן האמיתי והעמוק ביותר של איש הישראלי מגיע דווקא באותם רגעים שבהם השמיים מתקדרים. כאשר אדם ניצב מול ניסיון פתאומי בענייני פרנסה, בריאות גוף או חינוך צאצאיו, התחושה הטבעית היא של דאגה ומועקה.

כאן בדיוק טמון ההבדל בין אמונה פשוטה לבין עבודה פנימית ועוצמתית. מידת הגבורה לעצור בעד רוחו בלב הסערה, לשאת עיניים למרום ולהודות גם על הקושי מתוך אמונה יוקדת שגם זהו חסד גמור, היא המדרגה הגבוהה ביותר של עבודת השם.

השיר של הפעם המאה ואחת

פרפרא נאה רמזו הרומזים על המובא בגמרא (תענה ט"ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד. הרה"ק בעל התניא ע"ה (לקוטי אמרים פרק טו) מבאר שהשונה מאה ואחת פעמים מתעלה מעל טבע הרגילות, ועל כן רק הוא נקרא עובד אלקים.

ויש שהוסיפו בזה רמז נפלא, כי במזמור המאה שבתהלים נכתב מזמור לתודה, מזמור שנאמר בזמני אורה כשהאדם מודה על הטוב הגלוי והבורר. אך בפרק מאה ואחד נאמר לדוד מזמור חסד ומשפט אשירה. על כך דרשו חז"ל (ברכות ס"ב) אם חסד אשירה ואם משפט אשירה, ללמדנו שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. אדם שחי על פי מזמור מאה ואחד ומשורר לבורא גם בעת דין ומשפט, הרי הוא מתעלה מעל פני המציאות והוא הראוי לתואר עובד אלקים.

לגלות את החסד בתוך הדין

מקור עמוק ליסוד זה מובא בספר תשואות חן ע"ה (פרשת ויחי) על הפסוק (תהלים קיא) הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. הוא מבאר ששם הוי"ה במספר קטן עולה בגימטריא שבע עשרה, כמניין המילה טוב. מצב זה רומז להנהגה של הסתרה, כאשר החסד האלוהי נראה למראית עין כדין ומשפט.

אך כאן מתגלה כוחו העצום של היהודי. כאשר הוא מקיים הודו לה' כי טוב, ומודה לבורא גם בזמן הסתרה מתוך ידיעה ברורה כי אכן טוב גנו בתוך הדין. הוא פועל במעשיו שיתקיים המשך הפסוק כי לעולם חסדו. על ידי כוח ההודאה נמתק ההסתר, ומתגלה מידת החסד הרמוזה בשם הוי"ה במלואו שעולה כמניין חסד. לאור זאת יאירו דברי דוד המלך ע"ה (תהלים כ"ג) אך טוב וחסד ירפוני כל ימי חיי, שביקש לזכות להאמין ברחמים הגנויים גם כשהם מכוסים בבחינת טוב, ובזכות כך יתהפך הכל ויתגלה עליו אור החסד.

מי באמת חייב להודות יותר

ביתר עומק נבנה בדברי האלשיך הקדוש ע"ה (פרשת צו) המבאר כי כל תכלית העניו והצרות היא כדי לעורר את האדם להודות לריבונו של עולם על נסיו שבכל יום עמנו. הגמרא (ברכות נ"ב) מונה ארבעה מצריכים להודות כגון חולה שנתרפא או מי שיצא מבית האסורים. והקשה האלשיך הקדוש, הרי מי

המשך בעמוד הבא

גלגלים של קדושה – הכוח הטמיר של לימוד זכות על כל יהודי

תפילתו של עגלון

בפי חסידים ואנשי מעשה מתהלכת עובדה מופלאה הממוחשת עד היכן מגעת עבודת לימוד הזכות אצל צדיקי הדורות. מעשה שהיה בהרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ע"ה שהלך בדרך יחד עם קבוצה מתלמידיו. לפתע הבחינו באדם פשוט, עגלון במקצועו, שעמד ומשח את גלגלי עגלתו בשמן שחור וסמך, וכל זאת תוך כדי שהוא עטור בטלית ותפילין ומתפלל את תפילת השחר. התלמידים, שהודעו מן המראה של חוסר הכבוד כלפי התפילה, ביקשו לגעור בו ולהעמידו על חומרת מעשיו. אולם סניגורו של ישראל עצר בעדם, הרים את עיניו לשמיים וקרא בהתרגשות רבה, ריבונו של עולם, הבט נא וראה עד כמה גדולה עבודתו של העגלון הזה ומה רבה קדושתו, שאפילו בשעה שהוא עוסק במלאכתו הבזויה ומושח את גלגלי העגלה, הוא זוכר את בוראו ומתפלל אליו.

אבן הבוחן לעבודת הבורא

הסתכלות טהורה זו אינה רק מידה טובה, אלא היא אבן הבוחן למצבו הרוחני של האדם. בספר תפארת היהודי (ס' מובא משל נפלא, שכאשר רוצים לבדוק את טיבו של כסף או זהב לאחר יצירתו, שוקלים אותו כדי לדעת אם משקלו מדויק או שמא נחסר ממנו. כך גם המבחן האמיתי לכל איש ישראל אם הוא באמת מאוהבי השם יתברך, נמדד על ידי אהבת ישראל שבו. אם פועמת בקרבו אהבת ישראל אמיתית ועין טובה כלפי זולתו, הרי זה הסימן המובהק שיש בו אהבת השם, ומידת 'ואהבת לרעך כמוך' שהיא כלל גדול בתורה (וישלים נדרים פרק ט הלכה ד) היא המאזניים, שעל פיהם יכול האדם להבחין את מעמדו האמיתי. וככל שנפשו מותקנת ומבוררת מכל פגם, כך הוא מסוגל ללמוד זכות אף על הפחותים שבעם.

גודל ההשגה כגודל לימוד הזכות

יסוד זה הוסבר בעמקות על ידי הרה"ק רבי גדליה מליניץ ע"ה בשם רבו המוכיח מאניפולי ע"ה שאמר כי צדיק קטן בכוחו ללמוד זכות על רשע קטן. צדיק גדול במדרגה גבוהה יותר, מסוגל ללמוד זכות אפילו על רשע גדול. ואילו מלך המשיח יתעלה במדרגתו עד שילמד זכות אפילו על רשעים גמורים, ועל ידי אותו לימוד זכות עצום ואהבה אינסופית יחזירם בתשובה ותבוא הגאולה השלמה.

אור שהזרח אל המאיר

מלבד עצם הפעולה של זיכוי הזולת, הרי שהאדם המלמד זכות מושך קדושה עצומה על עצמו. כך דורש הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ע"ה על הפסוק (במדבר י"ז) ואיש את קדשיו לו יקח. כאשר אדם פועל לקדש אחרים ומלמד עליהם זכות, הוא מוצא בכל מעשיו נקודות של אור וקדושה. פעולה זו גורמת שלו יחיו, כלומר שהקדושה משפיעה גם עליו ומאירה את נשמתו. הכנה זו בדיוק עשו בני ישראל לקראת קבלת התורה, כפי שדרש הרה"ק רבי יצחק מווארקא ע"ה (חובא בספר ישמח ישראל פרשת לך לך את ח) על הפסוק ויחן שם ישראל נגד ה' שהגיעו לאחדות שלמה על ידי שכל אחד היה מוצא חן וחסד בעיני חברו ומלמד עליו זכות.

נקודה לחיים:

הסיפור על העגלון מברדיטשוב אינו רק זיכרון היסטורי, אלא כלי עבודה יומיומי עבור כל אחד מאיתנו. פעמים רבות אנו נתקלים בהתנהגות של הזולת שנראית לנו תמוהה, מכעיסה או חסרת כבוד. היצר מיד מפתה אותנו לשפוט לחיבה ולגעור. אולם באותו רגע בדיוק ניתנת לנו ההזדמנות להפוך לאנשים גדולים יותר. עצירת הביקורת, חיפוש נקודת האור במעשיו של השני, והיכולת למצוא עבורו הסבר חיובי וטוב, הם המעידים יותר מכל על טהרת הלב שלנו. ההסתכלות בעין טובה על כל יהודי היא שמביאה את הקדושה אל תוך בתניו, והיא שתקרב את הגאולה השלמה וביאת משיח צדקנו.

בצל האמונה המשך מעמוד קודם

שכלל לא נכנס לצרה וחיינו מתנהלים בשובה ונחת חייב להודות כפליים, שהרי השם יתברך שמר עליו מכל רע וחס עליו מלהרגיש אפילו צער מועט.

התשובה לכך נעוצה בטבע האנושי. אדם השרוי במי מנוחות עלול לשכוח את הנסים התמידיים הנעשים עמו, ולכן לעיתים מביאים עליו צרה כדי שיתעורר ויוציא מפיו הודאה. כעין דברים אלו הביא השפת אמת בשם זקנו הרה"ק בעל חידושי הר"ם ע"ה (פרשת וארא) שאילו היה אדם יודע וחי באמת שהכל מאיתו יתברך, לא היו מסתירים לו פנים כלל. לפיכך התחכם ישיביל להודות תמיד על כל נשימה מבעוד מועד, ובכך ימנע מעצמו סכנה.

למה הלל הזקן לא פחד משמועה רעה

אנו מוצאים בדברי הגמרא (ברכות ס"א) על הלל הזקן שהיה מהלך בדרך ושמע קול צוחה בעיר, ומיד אמר שהוא מובטח שאין זה מתוך ביתו. ביאר הר"מ אלמושיני ע"ה כי הלל הזקן הרגיל את בני ביתו שכל הנעשה עמו לטובה הוא, ולכן ידע ברורות שבני ביתו לעולם לא יצווהו גם אם יארגע דבר הנראה כרע.

ועל פי דרכנו יאירו הדברים שבעתים. מאחר שהלל הרגיל את בני ביתו להבין שהכל חסד ולהודות על כל דבר קטן כגדול, ממילא היה מובטח שלא תבוא עליהם שום צרה כלל. מי שמתבונן ומוודה לבורא תמיד מתוך השלווה, פועל שלא יביאו עליו ייסורים בפועל.

בהשכימו בבוקר לעבודת הבורא כשהשגרה המבורכת חופפת עלינו, אל לנו להמתין חלילה לעת צרה כדי לעורר את הלב להודות. ניקח לעצמנו רגע אחד בכל יום להתבונן על הבריאות שזכינו לה, על בני המשפחה, על כל נשימה ונשימה ועל כל החסדים המקיפים אותנו, ונודה עליהם מעומק הלב. הודאה תמידית, זו היא המפתח הבטוח ביותר למשוך אל חיינו שמירה עלינוה וזרימה אינסופית של שפע ורחמים גלויים.

הסוד לעורר את הנקודה הפנימית שאינה נכבית לעולם

הניצוץ שלעולם אינו כבה

שגרת החיים העמוסה וההתמודדויות היומיומיות שוחקות לא פעם את ההתלהבות ואת הרענונות בעבודת השם. לעיתים אנו חשים תחושה של ריוח, כאילו הקשר הפנימי שלנו לרוחניות התעמעם מעט, ואנו עלולים לחשוב בטעות שאיבדנו את החיבור הטהור אל הקדושה. תחושה דומה יכולה לעלות גם כשאנו מביטים על יהודי אחר שנראה רחוק או מנותק. אך כאן מתגלה לנו יסוד קדמון, מנחם ומלא תקווה, עמוק בתוך ליבו של כל יהודי, מתחת לכל מעטה של שגרה או הסתרה, פועמת נקודה פנימית, זכה וטהורה, שלעולם אינה נכבית. הבנה זו בכוחה לשנות מן הקצה אל הקצה את כל הגישה שלנו כלפי עצמנו וכלפי כל בר ישראל.

שמו של יעקב אבינו נמחק

פרשת קרח פותחת בייחוסו של יוזה המחלוקת, בן יצחק בן קהת בן לוי (במדבר טו א). חז"ל במסכת סנהדרין (קט ע"ב) עמדו על כך שהייחוס נעצר בשבט לוי ואינו ממשיך עד ליעקב אבינו ע"ה, ודרשו זאת על בקשתו של יעקב בברכותיו קודם פטירתו. יעקב התפלל בקהלם אל תחוד כבדי (בראשית מט ו), ובקש שלא ייזכר שמו על מחלוקתם בעדת קרח. הדברים פלאיים ודורשים הבנה עמוקה, שהרי גם אם שמו של יעקב אינו נכתב במפורש בפרשה, הרי ידוע לכל כי הוא אביו של לוי וסבו של קרח, ואם כן מה מועילה ההימנעות מאזכור שמו.

הנקודה הפנימית שאינה נפגמת

הרה"ק רבי יצחק מווארקא ע"ה מאיר את הדברים באור יקרות. על פי המבואר בזוהר הקדוש (הקדמה א ע"ב) יעקב אבינו ע"ה הוא הברוך התיכון המבריק מקצה אל הקצה בתוך כללות נשמות ישראל. בכל אדם מישראל טמונה נקודה פנימית וחלק רוחני קדוש מיעקב אבינו ע"ה, ונקודה זו אינה נכבית לעולם. באמצעות אותו ניצוץ טהור יכול כל יהודי לשוב ולהתעורר תמיד אל נקודת הטוב. זו בדיוק הייתה תפילת יעקב אבינו ע"ה, שבקהלם של אותם בעלי מחלוקת לא ייפגם שום חלק מנקודתו הטהורה. הוא התפלל שהחטא ייעצר ולא יגיע עד לאותה נקודה פנימית, כדי שבאמצעותה יוכל כל איש להלהיב שוב את שביבי נשמתו וליכות על ידי זה לחשובה שלמה.

החוט המשושש שאינו ניתק

בכך מתבאר יסוד עצום בדברי חז"ל (סנהדרין סד, א) שלימדנו כי ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא. גם אם חלילה יזיד אדם וירשיע, החטא אינו יכול לפגום בנקודתו הפנימית, היא אותו חלק של יעקב החקוק בפנימיותו. ושני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, שכן הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין ע"ה (מחשבות חרות את י"ט) מחדש יסוד נפלא בעניין זה. הוא מבאר כי הכלל שאף על פי שחטא ישראל הוא, התחדש בעולם רק מיעקב אבינו ע"ה והלאה. שהרי עשיו שהיה מזרע יצחק ונקרא תחילה ישראל ואף נימול לשמונה ימים, כשיצא לתרבות רעה ונשתמד פקע ממנו שם ישראל. אך בורעו של יעקב, החבל והנחלה נקלע בשלושה חוטים שאינם יכולים להינתק עוד לעולם.

הוראה למעשה:

פעמים רבות אנו חווים רגעים של קריירות בעבודת השם, או נתקלים ביהודי שנראה כי התרחק מצור מחצבתו, והלב נוטה לחשוב שאבדה התקווה. פרשת קרח מעניקה לנו עוגן יציב של אמונה. מתחת לכל מעטה של שגרה, ריוח או מחלוקת, פועם בתוך כל אחד מאיתנו ניצוץ טהור מיעקב אבינו שלעולם אינו נפגם. אל לנו להתייאש משום יהודי, ובוודאי שלא מעצמנו. בכל עת של חולשה, עלינו להאמין באמונה שלמה באותה נקודה פנימית שקיימת עמוק בלב. עצם הידיעה שהנקודה הזו שם ואינה נכבית, היא הנותנת לנו ולסובבים אותנו את הכוח לשוב, להצית מחדש את אש ההתלהבות ולהתחבר בחזרה אל מקור הקדושה.

ובהרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק ששי: נגיד לעמו בצלו של שלטון אימים

כטבעה של בני משפחת מלכות אכזרית זו הרי שכל שהיו היוחסים עמם קרובים יותר, כך גדלה הסכנה מהם. מולאי איסמאעיל ובניו, שהלכו בדרכו, נטו להתעמר בראש ובראשונה בידיהם ובמקורביהם.

צורת החיים המבהילה והלא יציבה תחת צילם של בני משפחת המלוכה, דרשה ממקורביהם כוחות נפש עצומים שכן לא אחת עמדו הללו בסכנת נפשות של ממש, על אף קרבתם הגדולה ושירותם הנאמן למלך.

שום דבר לא עמד בפני כעסו של מולאי איסמאעיל, ובשנת תע"ז, כאשר הלשינו לפניו הלשנה כלשהי על רבי משה שכבר היה איש סודו מזה כעשר שנים, לא הועילו לו לנגיד כל זכויותיו והמלך קנס אותו בקנס שכדי לעמוד בו היה רבי משה צריך למכור את כל נכסיו והדבר כמעט ורושש אותו לחלוטין.

"ובש' התע"ז הלשינו עליו למסיר"ה וקנס אותו המלך קנס גדול לתת חמשים ככר כסף ומכרו כל אשר להם הוא ושותפו ראובן ו' קיקי ואחיו וחבריו ונתן הקנס הנז"

רב פעלים

למרות הכל, גדולים היו מעשיו ופעליו, והוא עשה שלא תשתכח תורה מילדי ישראל העניים במדבר, והיה משלם שכר לימוד מכיסו עבור אותם שלא השיגה יד הוריהם לשלם עבורם. **"ברם זכור לטוב מורי וחמי ז"ל"** מספר עליו חתנו, רבינו, **"שהיה משכיר מלמדים מכיסו ללמד בני עניים בב' וג' עיירות, צדקתו עומדת לעד"**...

צא וראה מה כתבו עליו דיני העיר סאלי:

"ואפריון נמטיה לאיש חיל רב פעלים, העומד לנס עמים, רבא דעמיה ומדברנא דאומתיה, עושה צדקה בכל עת, עומד בפרץ, ביתו בית ועד לחכמים, פתו מצויה לעוברים ושבים, אוהב התורה ולומדיה, מחזיק בעמוד התורה שתתקיים שלא ימוט מחסה מעוז לכל ישראל, ימינו פשוטה לתת לכל שואל בעין יפה, לחמו נתן, מימיו נאמנים, צדקתו עומדת לעד לפני שוכן מעונים, שטבעו יצא בכל העולם, צפון וים קדם ותימן נר ישראל שר וטפסר, בכתר שם טוב מוכתר, המשכיל ונבון, הנגיד ומעולה כה"ר משה נר"ו בנו של השר ונאמן טוב עם אלקים ועם אנשים, מושיב יחידיים ביתה, נודע בשערים שמו, שערים המצויינים בצדקה ובגמילות חסדים, המשכיל ונבון, חשוב ומעולה כה"ר שם טוב בן עטר ז"ל שהזיל זהב מכיסו לעשות חסד של אמת עם הרב וכו' להביא אל שולחן הדפוס הזה הלזה..."

עזר כנגדו

הוא אשר זכה להיות חותן המלך, כאשר בחר ברבינו, נכד אחי אביו רבי חיים הזקן, כחתן לבתו המצויינת מרת פאצוניה. מופלגת בצדקותה היתה פאצוניה זוגתו של רבינו עד שסיפרו עליה שמדי יום היתה מתעטפת בטלית ומניחה תפילין כנאמר על מיכל בת שאול אשת דוד המלך ע"ה.

המשך בשבוע הבא

פניני אור החיים

השנאה המקלקלת את השורה

וַיַּחֲרֵם לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל ה' אֵל תִּפֹּן אֶל מִנְחָתָם לֹא חֲמֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאֲתִי וְלֹא הִרְעֵתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם: (במדבר טז טו)

יש אדם שחוטא כי הוא מדמה לעצמו שירוויח משהו, פוחד עליו יצרו.

הוא לא מספיק הפנים לעצמו שלא מרוויחים כלום מעבירה.

אבל להפסיד עבור עבירה... להיות מוכן להניק... זו כבר דיוטא נמוכה מאוד.

אומר האור החיים הקדוש: דתן ואבירם יצאו חוצץ נגד משה רבינו, עד כדי כך, שהם הצהירו שאפילו אם ינקרו את עיניהם הם לא ישמעו למשה רבינו.

בכך הם גילו את גודל שנאתם למשה רבינו. הם מוכנים לסבול, למען השנאה הזו.

זו כבר לא טענה או טרענה. זה מוכיח על רוע פנימי, "טבע הרע לשנוא הטוב שנאה עזה טבעית בלא סיבה".

לכן משה רבינו כה הקפיד עליהם.

"העניי האנשים ההם תנקר, לא נעלה - ויחר למשה מאוד".

בוקר ויודע ה'

וַיְדַבֵּר אֶל קָרַח וְאֶל כָּל עֵדְתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וַיֵּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו: (במדבר טז טז)

משה רבינו הוזר את קורח וכל עדתו "בוקר ויודע ה' את אשר לו וגו'".

לא עכשיו, מחר בבוקר.

אומר האור החיים הקדוש במתק לשונו: "נתבונן בזה איש האלוקים לתת להם זמן הלילה להתבונן במעשיהם, אולי יכירו כי לא טוב עושים ויחזרו בתשובה".

כשאדם נכשל בחטא חלילה, הוא צריך להיאחז בתשובה. לא לתת לזמן לעבור סתם כך.

משה רבינו קיווה עבורם, אולי יעבור הלילה והם יתבכרו.

כי אם בשבוע רשע מדרכו וחיה:

פי הארץ

וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וַיִּבְלַעַה אֹתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה וַיִּדְעָתָם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת ה': (במדבר טז טז)

המדרש מביא בקהלת שלאדמה יש בחינת איברים כפי שיש לאדם, עינים, ידים, רגלים וכו'.

יש בחינה הנקראת פי הארץ.

בבחינה הזו של פי הארץ נהרג הבל על ידי קין, וכפי שאמר הקב"ה לקין "ארוך אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידך".

אומרת הגמרא במסכת סנהדרין "מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלתו לדמו של הבל, שוב לא פתחה, שנאמר 'מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק, מכנף הארץ ולא מפי הארץ'.

היה לאדמה פה, והוא נסגר.

אומר האור החיים הקדוש, זה כפל הלשון **"וְאִם בְּרִיאָה - יִבְרָא ה'"**.

אותה בריאה של פי הארץ שכבר ברא ה', והיה סתום עד עכשיו, יחזור ה' לברוא שוב לארץ את הפה, ופצתה הארץ את פיה שהיה לה מקודם, לבלוע את עדת קורח.

מוסיף האור החיים הקדוש, ואולי בצורה זו, כדי שיהיה תיקון לארץ.

מקודם פצתה האדמה את פיה לבלוע איש צדיק, את הבל, ובמעשה קורח פצתה האדמה את פיה לבלוע אויבי ה'.

כששבים ועושים את המעשה הנכון, זה התיקון.

כשבשר ודם עובד את ה'

וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יִחַטֵּא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף: (במדבר טז כב)

כל הבריאה מעלה שבת והלל לקדוש ברוך הוא. בדרגות שונות, זו למעלה מזו.

אומר האור החיים הקדוש, יש את שירי המלאכים ויש את הדרגה הנשגבה של השבת וההלל העולים מנשמות הצדיקים, הן הצדיקים אשר טרם ירדו לעולם הזה, והן הצדיקים שכבר היו בעולם הזה ושבנו לצור מחצבתם.

ובדרגה למעלה מהם, הם הצדיקים אשר חיים בעולם הזה, נשמה בתוך גוף של בשר ודם,

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

העונש על אי מחאה

דבר נורא אירע בישראל. קורח ועדתו קמו על משה, ערערו על מנהיגותו וכתוצאה כך הביאו לקטרוג איום על כלל ישראל כולו, עד שנאמר (טז, כא): **"הַבְּדִלְוּ מֵתוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאַכְלָה אֹתָם כְּרִגְעַ"**.

רבינו ה'אור החיים' הקדוש זיע"א עומד על דקדוק לשון הפסוק, ותמה: "צריך לדעת למה אמר 'כרגע', ואם להודיע כי הוא שגיאה כח להרוג ששים רבוא כרגע, כבר הודיע זה מקודם דכתיב (שמות לג, ה): 'רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיו'".

מיישב רבינו, כי הלא חטא המרגלים קדם לחטא קורח ועדתו, וכבר אז נגזר על ישראל כי יתמו במדבר, "ושם פירשתי כי גזרת כליה שגזר ה' על הדור ההוא נתקיימה, אלא שהועילה תפילת משה שלא ימות העם כאיש אחד אלא בהמשך זמן ארוך. אם כן העדה כבר היא מחויבת כליה, לזה בא מאמר ה' כאן בחידוש הגזירה שיהיה 'כרגע', פירוש, שלא יאריך להם הזמן כמו שנתרצה מקודם".

על כך מוסיף הרה"ק ה'שם משמואל' זיע"א, כי בשורשם - חטא המרגלים וחטא קורח היו זהים במהותם, כיון ששורש שניהם בחסרון האמונה - אם אמונה בדברי הקב"ה ואם אמונה בדברי משה עבדו.

לפיכך, כותב ה'שם משמואל' (שנת תרע"ד): "בנידון דידן, בכל העדה שלא מצינו להם חטא משפט מות כי לא עשו דבר, מכל מקום מחמת החטא הקדום מצטרף מה שלא מיחו בקורח, כי באם היו שלמים באמונה בהשם יתברך היה להם לנקר את עיני קורח הבא לעשות קרחה בעולם ולמרוד בנביא ה', ומה שלא מיחו בו - זה לאות שאינם שלמים באמונה, ועל כל פנים מהרהרים אולי עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו, ונראה בזה עקבות חטא המרגלים חסרון האמונה, על כן נדונין על לשעבר".

רבינו היחפץ חיים זיע"א השיא את בת זקונו, מרת פייגא חיה ע"ה, זו שנולדה לו לעת שיבה מהרבנית אליה נישא בזיווג שני, להגאון רבי מנחם מנדל יוסף זאקס זצ"ל, שהיה בחור מופלג בכל מידה נכונה, תלמיד חכם עצום וירא שמים, למרבה הפלא, בחתונה זו לא השתתף אבי החתן, רבי יעקב מרדכי, המחנות שהתגורר בעיר שידלובה לא הגיע לראדין לשמחת אפריון בנו, כיון שסבור היה שיש בכך פגיעה בכבוד התורה של רבינו החפץ חיים: היעלה על הדעת שאיש פשוט כמוני, יישב בשולחן הכבוד סמוך לרבן של כל בני הגולה, כאילו אנחנו שווים זה לזה? אין זה כבוד התורה של החפץ חיים שאדם כמוני ישתתף בחתונה זו, והוא אכן נותר בביתו, כשהעדרות זו הוא מלמד את בנו כבוד התורה מהו.

גם אצל רבינו החפץ חיים למד החתן הצעיר את משמעות כבוד התורה: בתקופה מסוימת היה רבי מנחם מנדל יוצא מביתו השכם אל עבר הישיבה וחוזר בסביבות חצות הלילה. למרות השעה המאוחרת היה החפץ חיים

מתמין עד בואו של חתנו ושובו לביתו, וכשהיה נכנס לבית היה החפץ חיים מעיר את אשתו הרבנית וגם את בתו, אשת רבי מנחם מנדל, כדי שיזכו במצוות שימוש תלמיד חכם, והיו שתי הנשים עורכות את השולחן לכבודו של החתן ומכינות לו תבשיל חם כדי להשביע את ליבו. אף החפץ חיים בעצמו היה עומד עליו ומשמשו במזיגת כוס חמין מהביל. לעתים היה החפץ חיים בעצמו מורח לו חמאה על הלחם, כדי שיאכל ויתחזק.

וכשהרגיש החתן שלא בנוח על כך שחמיו טורח עבורו, בפרט בשעה כה מאוחרת, נענה החתן הדגול במשפט קצר אך מחייב ביותר: וכי מה אתה חושב שאין ליהודי זקן מה לעשות חוץ מאשר לישא אשה? אלא שאלך הייתה כוונתי: לזכות לחתן תלמיד חכם שכמותך.

חלפו שנים ורבינו החפץ חיים נתבקש בישיבה של מעלה. רבי מנחם מנדל עוד התגורר בראדין, שם הרביץ תורה לתלמידים. ויהי היום ורבי מנחם מנדל החל לחוש בכאב עז באחת מאזניו. תחילה חשב רבי מנחם מנדל שאין זה אלא כאב זמני שיחלוף עד מהרה, אלא שהתברר: הכאב היה חד וחריף ולא זו בלבד שהוא לא הפסיק אלא שהוא גם התחזק והכאיב עוד יותר.

אין לו בעולמו של בן תורה כי אם תורה ותפילה, עבודת הבורא והתעלות תמידית, ומה לו ולמייחשים כאלה ואחרים, כך שבתחילה עוד יכול היה ר' מנדל לבטל את המטרד בהינף יד ולשוב למשנתו וסדרי לימודו כמקדם. אך כשזה האחרון גבר עוד ועוד עד שכמעט והפילו למשכב, כאן כבר לא יכול היה ר' מנדל להתעלם.

'כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו' קבעו חז"ל (ב"ב קטז, א), "לך אצל חכם ויבקש עליו רחמים". ואם רבן של כל בני הגולה אשר עם בתו הצדקנית זכה להינשא הסתלק זה מכבר לבית עולמו, הרי שיש לגשת לבנו - **הגאון ר' אריה לייב זצ"ל** בן החפץ חיים. אולי תעלה בדעתו עצה הגונה, שמא יעניק לו ברכת חכם וכהן וייתכן ששניהם גם יחד.

שטח ר' מנדל בפני גיסו את כאבו, ואם ציפה לתגובה שיש בה משום נחמה פורתא והשתתפות בכאב לצד עצה ותושייה מצקלונו עתיר הניסיון, באה תשובת הגיס הגדול והפתיעה אותו.

'אוי ואבוי!' הבהלה נשמעה היטב בקולו ופניו הרצינו באחת, 'חוששני כי עליך להרחיק נדוד לוילנה ולפקוד את מרפאתו של דוקטור צמח שאבאד'.

ד"ר צמח שאבאד היה ידוע מאוד ומוכר למשפחת החפץ חיים, ואף לגדולי עולם נוספים שהם ומשפחותיהם היו מזדקקים לשירותיו. כאשר נודע להחפץ חיים שעומד להתקיים כינוס של רופאים בוויילנא ועל הפרק עלו הצעות שונות להטבת מצב בריאותם של תלמידי הישיבות, כמו להגביל שעות הלימודים ולקבוע שעה או שעתיים ביום לחילוף עצמות, ועוד שיפורים ותקנות מסוג זה, הקדים החפץ

חיים וכתב מכתב ברכה ליו"ר האסיפה, ד"ר צמח שאבאד, וכה היו דברי החפץ חיים במכתבו אליו:

"כבוד ידידי החכם הרופא מר צמח שאבאד נ"י. אחדשה"ט. כאשר שמעתי שבקרב תתקיים אסיפת הרופאים, וכבודו הנהו היושב ראש, הנני שולח ברכתי אליו שהרופא חולי עמו ישראל ישלח לכם עזרתו וברכתו ממרום... היות ששמעתי שמצב הישיבות מעניין אתכם הרבה, אמרתי להודיעכם שב"ה הישיבות עומדות על בסיס נכון וקיים, התלמידים מקבלים כל צרכיהם, ומספיקים להם ארוחתם שלש פעמים בכל יום, כשעתיים בכל יום המה מחליפים כח על ידי טיולים, וב"ה הם בריאים ושלמים. בטח תהיה לכם כל זה לכם לשמחה גדולה. ממני ידידו המוקירו ומכבדו כערכו הנשגב".

ואחרי החתימה הוסיף עוד שתי שורות הללו: "רציתי להזכיר לכבודו: כתוב בתורה 'כל הנוגע בהר מות יומת', אם הנגיעה בהר היא במיתה - הנוגע בתורה עצמה לא כל שכן".

דווקא בשל היכרותו את אותו רופא ומשום שידע כי הוא נמנה על השורה הראשונה ואף תעריפיו בהתאם, הופתע ר' מנדל והתמיהה הציפה אותו.

'שמא אין הגיס מבין במה דברים אמורים' ניסה להחזיר את שיחה לפסים מעט יותר, איך לומר, רצינוליים, 'בסך הכל מדובר בכאב אוזניים, לא מעבר לכך'.

'עם האוזניים לא משחקים' ר' אריה לייב היה נחרץ, תקיף.

'ולא יהיה די להניח על האוזן פיסת צמר ספוגה בשמן, כשם שנוהגים בני אדם מן השורה בעת שתוקף אותם כאב אוזניים?' ר' מנדל ניסה בכל זאת לשכנע, להסביר.

אך הגיס הגדול בשלו. רבי אריה לייב טוען ברגש רב שאסור לזלזל בכאב אוזניים שסכנה גדולה יש בה, וכדברי המדרש הנודעים (דברים רבה י א): "הלכה אדם מישראל שהיה חושש באזנו מהו שיהא מותר לרפאותו בשבת, כך שנו חכמים: כל שספק נפשות דוחה את השבת וזו מכת האוזן אם סכנה היא מרפאים אותה בשבת", ומבואר שחז"ל הכירו באדם החושש באזנו כמי שהוא מצוי בספק נפשות. ואילו רבי מנחם מנדל עומד כנגדו ומשתאה: אין זה כאב יוצא דופן שראוי לנסוע עבורו לוילנא ולבזז כסף רב.

איכשהוא בתוך להט הויכוח הבין רבי אריה לייב כי 'דררא דממונא' יש כאן: הסיבה שבשלה אין רבי מנחם מנדל מעוניין ללכת אל דוקטור צמח שאבאד היא לא אחרת מאשר שהוא מתקשה בשאלה המפורסמת 'כסף מנלן?!' הלוא הנסיעה ברכבת לוילנא עולה סכום חשוב וגם דוקטור צמח שאבאד לוקח על הביקור עוד סכום גדול. כל אחד מהם לחוד, ובוודאי שניהם יחד, הוא לא סכום שאברך עני יכול להרשות לעצמו לבזבז על דבר שאינו מוכרח, והיינו טעמא דרבי מנחם מנדל שאין הוא מסכים לנסוע לוילנא.

רבי אריה לייב לא חשב פעמיים. הוציא את

והגוף מפריע ומונע מלהכיר את ה' יתברך, ובכל זאת הם מתאמצים ומתחזקים לאהוב את ה', לשבחיו ולהודות למאמרו.

זה חשוב אצל הקב"ה מאוד.

דווקא מהנשמה הנמצאת בתוך הגוף, בתוך ההסתר והגשמיות, ממנה עולה השבח הגדול לקב"ה, ההתגברות הזו יקרה וספונה.

אומר האור החיים הקדוש, זה מה שמשה רבינו חילה את פני ה' בתפילתו על בני ישראל, כשהתפלל עליהם בעת המגפה: **"אלוקי הרוחות לכל בשר"** - אתה הרי חפץ שממשלתך ואלוקותך יהיו על הרוחות בזמן שהם בבשר, ואם הם ימותו יחסר דבר זה.

תשאיר אותם בחיים, והם יקדשו שם שמים.

לא המתים יחללו ק-ה.

ואנחנו נברך ק-ה!

ה' ממית ומחיה

ויאמר משה אל אהרן קח את המחטה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף: (במדבר יז א)

כשהחלה המגפה, אמר משה רבינו לאהרן הכהן למהר ולקחת מחטה ולהקריב קטורת, ובכך לעצור את המגפה.

אומר האור החיים הקדוש, בני ישראל ראו שמאיתים וחמישים איש מקריבי הקטורת, מתו על ידי שהקריבו קטורת.

לכן עצירת המגיפה הייתה דווקא על ידי קטורת.

כך יהיה מודגש שהכל זה מעשה ה'.

אל תאמר שדבר פלוני גורם כך או כך, לטובה או לרעה.

דבר ה' הוא הגורם.

כשהקטורת נעשתה כפי שמשה רבינו אמר, אפילו שהייתה זו קטורת שלא בזמנו ובמקומו, לא רק שלא הויקרה, אלא אדרבה, היא זו שעצרה את המגפה.

ה' ממית ומחיה!

משנה זהירות

כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות האם תמנו לגוץ: (במדבר יז כח)

אחרי פרשת קרת, באו בני ישראל למשה רבינו בחשש גדול, שמכיוון שעוון חמור הוא לאדם זר להיכנס לאוהל מועד, "כל הקרב הקרב אל משכן ה' וגו' האם תמנו לגוץ".

והקב"ה ציווה את משה רבינו ששבת לוי ישמרו שלא ייכנסו אל אוהל מועד מי שאינו מורשה לכך.

האם יש לזה קשר לפרשת קורח? הרי גם קודם לכן היו אסורים ליכנס לאוהל מועד.

מביא על כך האור החיים הקדוש את מליצת המדרש בשיר השירים, שאדם שהוכש ע"י נחש, מפחד אפילו ממקל... הוא רק רואה דבר דומה לאותה הסכנה, מייד הוא מתמלא פחד ורעדה.

הוא לא יכול להיכשל שוב.

אומר האור החיים הקדוש, נכון שהאסור להיכנס לאוהל מועד היה גם קודם לכן. אך אחרי שקרה כזה אסון עם מקריבי המחנות, נעקקו בני ישראל לומר למשה רבינו, חייבים מחסום, איננו יכולים להרשות לעצמנו להיכנס בחשש סכנה שכזו.

מוכרחים להיות זהירים.

השבח הגדול ביותר

אל אלהי הרוחות לכל בשר (טז, כב).

כתב רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, כל הבריאה מעלה שבח והלל לקדוש ברוך הוא. בדרגות שונות, זו למעלה מזו.

יש את שירי המלאכים, ויש את הדרגה הנשגבה של השבח וההלל העולים מנשמות הצדיקים, הן הצדיקים אשר טרם ירדו לעולם הזה, והן הצדיקים שכבר היו בעולם הזה ושבו לצור מחצבתם.

ובדרגה למעלה מהם, הם הצדיקים אשר חיים בעולם הזה, נשמה בתוך גוף של בשר ודם, והגוף מפריע ומונע מלהכיר את ה' יתברך, ובכל זאת הם מתאמצים ומתחזקים לאהוב את ה', לשבחיו ולהודות למאמרו.

זה חשוב אצל הקב"ה מאוד.

דווקא מהנשמה הנמצאת בתוך הגוף, בתוך ההסתר והגשמיות, ממנה עולה השבח הגדול לקב"ה, ההתגברות הזו יקרה וספונה.

אומר האור החיים הקדוש, זה מה שמשה רבינו חילה את פני ה' בתפילתו על בני ישראל, כשהתפלל עליהם בעת המגפה: **"אלוקי הרוחות לכל בשר"** - אתה הרי חפץ שממשלתך ואלוקותך יהיו על הרוחות בזמן שהם בבשר, ואם הם ימותו יחסר דבר זה.

תשאיר אותם בחיים, והם יקדשו שם שמים.

וכך מסיים רבינו בלשון קדשו: "ואמר משה רבינו אלהי הרוחות לכל בשר, שאתה השם יתברך חפץ שאלהותך תהיה ברוחות בזמן שהם בבשר וכו', שהוא רום תכלית חשקך".

וכן הביא **ב'אורח לחיים'** (פ' ויצא) בשם **המגיד הגדול ממעזריטש** זיע"א, לפרש מה שאומרים בפתח אליהו **'תפארת גופא'**, שעיקר התפארת שיש להקב"ה מהאדם, מחמת שיש לו גוף ויצר הרע ואף על פי כן הוא מתגבר על עצמו כפי יכולתו.

והרה"ק ר' משה מסאמבור זיע"א כתב בהקדמת ספרו **'תפלה למשה'**: שמעתי ממורי ורבי הרב איש אלקים קדוש **משה סופר מפשעווארסק** נבג"מ, שאמר בשם **הבעל שם טוב**, על מאמר חז"ל (פסחים קט). 'אין שמחה אלא בבשר', שאין שמחה למעלה אלא בבשר שעולה מתתא מבשר ודם. והיינו, שרק על ידי שיש לנו גוף ובשר המושך לגשמיות, ואף על פי כן האדם מתגבר ועובד להשי"ת, על ידי זה יש שמחה להקב"ה מאתנו.

וב'קהלת משה' (פ' האזינו) הביא בשם אביו **המגיד מקונוניץ** זיע"א, שהגם שיש להקב"ה מלאכים ושרפים ואופנים, וכל מלאך יש לו אלף פיות ואלף לשונות, ואין לשער גודל השבח והשירה היוצא מהם, ועם כל זאת כביכול אינו מקבל שום תענוג מזה, רק מעם קרובו ישראל קדושים, היינו כשאיזה אדם מישראל עומד בתפילה יהיה באיזה כוונה שיהיה, אם יאמר רק ברכה אחת בכל תפילתו בכוונה אמיתית ומקורות ליבו, זה עיקר שעשועיו ותענוגו יתברך שמו כביכול, ומטה און לקבל תפילתו כביכול.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ארנקו מכיסו, ספר ומנה סכום של עשרים וחמשה רובל והושיט לו אותם בחפץ לב כשהוא אומר לו: אתה לך הכסף של הצאות אלו, וקום סע זה עתה לויילנא.

נאמר רבי מנחם מנדל כמי שנכנע בויכוח. לקח את שטרות הכסף ויצא אל עבר תחנת הרכבת, שם המתין זמן מה עד לבואה של הרכבת המיוחלת. אל הרכבת הוא לא הלך בגפו, שכן רבי אריה לייב התלווה אליו. גם במשך כל דרכם יחד אל תחנת הרכבת המשיכו השניים לדון ולהתווכח, אלא שכאז גם עתה: שניהם נותרו בעמדתם הראשונה, אם כי בפועל רבי מנחם מנדל נכנע ונסע לויילנא.

בדרך היה לו די פנאי להרהר אודות מידת ההיגיון שיש בהוראת גיסו, וכאילו התבקש לכך - יתיכף בבואו אל דוקטור צמח העניק לו זה האחרון אישוש ותוקף לתחושותיו.

הדוקטור, אשר הכיר את ר' מנדל מתוך היכרותו עם משפחת חותנו הגדול, פנה אליו ביראת כבוד ודרך ארץ אך התקשה לכלוא את השתוממותו. 'בשביל זה בא כבודו אליי? הלא יכול היה להניח באוזן פיסת צמר גפן...'

...ספוגה בשמן זית' השלים ר' מנדל את המשפט.

במשפטים קצרים סיפר ר' מנדל במה דברים אמורים, שיתף את הרופא בתגובתו התמונה של גיסו ונתן לו להבין שכמותו אף הוא - אינו מבין על מה ולמה המהומה הגדולה.

כך או כך, משפטר אותו הרופא לדרכו תוך המלצה על שימוש ברפואה עממית פשוטה זו, סב ר' מנדל על עקביו ועשה את דרכו הביתה, שם פגש את גיסו ממתין לו בארשת מתוחה וחרדה של ממש נסוכה על פניו. 'נו? מה אמר הרופא הגדול?'

מבטו של ר' מנדל הבהיר ללא מילים כי המהומה - על לא מה, וכי לשווא היתה טרחתו. כאן ניאור ר' אריה לייב להסביר, והתוכחה שנשזרה במילותיו היה בה כדי לטלטל ולזעזע את ר' מנדל עד לאחת.

'יום קודם שפנית אליי' סיפר, 'נכחתי לראות כיצד ניצב אי מי מקלי הדעת בעיירה ומטיל רפש ובזבז בתלמיד חכם, תוך שהוא בוטה במילותיו כמדקרות חרב ומפניו ניתנים ביזיונות אשר תצלינה אוזן למשמע פיו'.

אתה נכחת במקום' הזכיר לו, 'ולמרבה הצער והתדהמה שאחזה בי - לא מחית כמתבקש על ביזיון תלמיד חכם. שמעת את הדברים הנלוזים, נכחת בבושתו ולא עשית מאומה'.

ההמשך, לדידו של ר' אריה לייב, היה אך טבעי ומתבקש, פועל יוצא של האירוע.

'כשפנית אליי' למחרת וסיפרת כי אונן כואבת, נזכרתי בדברי חז"ל (ב"מ פד): אודות התנא רבי אלעזר בן רבי שמעון, אשר לאחר פטירתו יצאה תולעת מאוזנו באחד הימים, כעונש על כך ששמע פעם כיצד מבזים תלמיד חכם ולא מחה על כך'.

'יתיכף הבנתי' הסיק ר' אריה לייב בפשטות, 'כי ככל הנראה אף באונן מסתתרת תולעת, ובשביל כזה דבר אין די ברפואה עממית ותו לא, אלא יש לפנות לרופא הגדול שבויילנא...!'

מתיבתא אור החיים

נא אל שפחתי' הסכים לדברי הנביאה. וראה עוד דברי רבינו בפרשת ויצא (שם כז ה): 'שמע בקולי'. פירוש, הגם שיש בדברים אלו כגניבת הדעת, עם כל זה יש לך לשמוע בקולי, פירוש, מלבד חיוב מצות כיבוד אב ואם שהיא מצות עשה, גם היא נביאה וכתוב בדברי נביא אמת (דברים יח טו) 'אליו תשמעון', לזה אמרה 'שמע בקולי', וכבר כתבנו שיצטדק נביא באומרו לעבור על מצוה ממצות התורה לפי שעה. וראה עוד דברי רבינו בפרשת בא (שמות יב לה) ובפרשת ראה (דברים יג ב, ו).

ובשו"ת עטרת משה (או"ח ח"ב סי' קפד-קפה) הקשה על דברי רבינו שמשמע שאילו לא היה משה נביא היה אסור לאהרן להקטיר, והלא פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, וכיון שידע שיש בקטורת כח וסגולה לעצור המגיפה, היה מחויב לנהוג כן מצד פיקוח נפש, ומצינו (יומא פב.) שמותר להתרפאות אפילו בבשר קודש, ואף כאן היה מותר להשתמש בקטורת ובמחבת של קודש להציל את העם מן המגיפה. ותיירץ על פי דברי הרמב"ם (פיה"מ יומא פ"ח מ"ד) שמותר לעבור על דבר תורה רק לצורך רפואה טבעית ולא בעבור רפואה סגולית, לפי שענינם חלוש ולא יחייבו ההגיון ונסיגה רחוק, ואף הקטורת כמוה כרפואה סגולית. עוד תירץ ע"פ המבואר בב"ק (ס:) שאסור להציל עצמו בממון חבירו אף במקום פיקוח נפש, ואף הקטורת והמחבת חפצי שמים הם ואסור להציל עצמו בהם, ובשר קודש הנ"ל יש לומר שהוא קדשים קלים שניתן לאכילה לכהנים. ועוד תירץ שלא היה מותר לעשות כן מחמת פיקוח נפש, משום שהיו מחוייבים מיתה ואין צריך לדונם, והם כגברא קטילא שאין לעבור בשבילם על דברי תורה.

שאפילו לפי שעה הרי זה נביא שקר וכן מות הוא, וזה הוא אומרו 'על פני', פירוש, בכל פרטי הזמנים, כי כבר הקדים הודעתו יתברך בהזכרת שמו כי הוא היה והוא יהיה באין הפסק, ומעתה הרי זה הכניס בכלל האיסור כל הימים והשעות והרגעים שכולם בכלל איסור 'לא יהיה'. ע"כ.

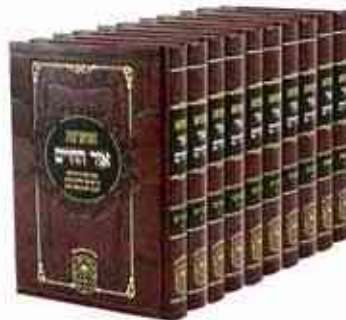
וכ"כ רבינו בפרשת לך לך (בראשית טז ה): וטעם שרה שלא הקפידה לתת שפחה לבן חורין, וגם אברהם למה שנאמר שהבין דברי שרה, ולא חש על עצמו. דע כי לפי הפשט נזכר לומר שעדיין לא נצטוו על זה, והגם שהיו מדקדקים לקיים אפילו דקדוקי מצות של חכמים, לצד הנבואה היו עוברים על המצות לפי שעה. וכבר כתב רמב"ם בספר המדע בפרק ט' מהלכות יסודי התורה (ה"ג) כי אם יבוא נביא במאמרו יתברך שיעברו ישראל ואפילו רבים על עבירה אחת לפי שעה, כי מותר לעשות כן, וכאליהו בהר הכרמל (מלכים א' יח כא-לט). וכמו כן עשה אברהם על פי שרה, כי נביאה היתה יותר מאברהם, כמאמרם ז"ל (שמו"ר א א) בפסוק (בראשית כא יב) 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה'. ולזה כשאמרה לו 'בא

כתב רבינו (במדבר יז יב): ויקח אהרן כאשר וגו'. פירוש סמוך לדיבורו של משה ללמדך שלא שהה אפילו רגע. עוד ירצה לצד שהענין כאן הוא היפך הדין להקטיר קטורת חוץ לזמנו וחוץ למקומו, לזה אמר ויקח אהרן וטעם ויקח הוא כאשר דבר משה פירוש על פי נביא, ויאמן נביא כשיאמר לעבור על מצוה אחת ממצות התורה לפי שעה, וכאליהו בהר הכרמל (מלכים א' יח כא-לט).

והנה מה שכתב רבינו כי הענין כאן הוא היפך הדין להקטיר קטורת חוץ לזמנו וחוץ למקומו. אף שלכאורה לא היה לזה דין קטורת, מכל מקום אסור להקטיר קטורת מלבד ב' הקטורות שהם חובה בכל יום, וזה הרי חוץ לזמנו וחוץ למקומו. ויתכן שנכלל בכוונת רבינו עוד שאינו כדין משום הלאו ד'במתכונתה לא תעשו' (שמות ל לה), ודעת רבינו כמו שכתב שם: 'לא תעשו'. פירוש אפילו שלא להריח אסור בלאו, אבל בכרת דוקא להריח, ולזה לא רשם תנאי 'להריח' בפסוק זה אלא בפסוק שהזכיר בו עונש כרת (שם פסוק לה). וא"כ נמצא שיש איסור לאו בכל הקטרת קטורת בחוץ.

ומה שכתב רבינו 'ויאמן נביא' וכו', כן הוא בברייתא ביבמות (ז:): 'אליו תשמעון' (דברים יח טו) אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצות שבתורה כגון אליהו בהר הכרמל, הכל לפי שעה שמע לו.

וראה דברי רבינו בפרשת יתרו (שמות כ ג), שכתב: ואומרו 'על פני', יתבאר על פי מה שכתב רמב"ם בפרק ט' מהלכות יסודי התורה (ה"ג) כי יאמן נביא בדבריו אם יאמר לעבור על מצוה אחת ממצות התורה לפי שעה על פי ה', ודוקא בשאר מצות, חוץ מעבודה זרה

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

נפלאות הצדיק - קיבלתי על עצמי וראיתי ישועה

השנה, ביום ההילולא של רבינו האור החיים הקדוש, עליתי להשתטח על ציונו הקדוש. בתוך תפילתי במקום הנשגב, קיבלתי על עצמי לייסד כולל על שמו ולזכותו של הצדיק.

והנה, לא חלפה שעה, ולתדהמתי ניגש אליי יהודי שלא הכיר אותי כלל ושאל: "מה אפשר לעשות לכבוד האור החיים?" הופתעתי מאוד מהשאלה, ואז סיפרתי לו על הקבלה שקיבלתי זה עתה. מיד השיב לי בהתלהבות: "אני מוכן לממן את החזקת הכולל לשנה שלמה!" עמדתי נפעם מול ההשגחה הפרטית שזכיתי לה, וראיתי בעיניי כיצד כוחו של האור החיים הקדוש פועל ישועות ברגע אחד.

מחוברים לחיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרינץ שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת קרח תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון ל"ד
פר' קרח
תשפ"ז

עלי עין

שמירת העינים

'שמרני כאישון בת עין' - התפלל דוד אל ה', וגם אנו מבקשים כי ישמרנו ה' יתברך כן, אשר כל הפוגע בישראל - כנוגע בבבת עינו כביכול, שאין לך אבר בגופו של אדם הנשמר כמותה. כהרף עין נסגרת היא מפני הרעה, וכך ראוי לו לאדם לשומרה גם מן הבחינה הרוחנית, שלא ייכנסו בעדה מראות זרים חלילה, כי אם מראות אלקים, תורה ומצוות וראיית פני הצדיקים, אשר כרקיע מזהירים, ואז יזכה לעולם הבא אשר עין לא ראתה.

דתן ואבירם

בפרשתנו - פרשת קורח, בא הקץ למעשיהם של שני חוטאים מפורסמים - דתן ואבירם. כמעט בכל הנסיגות שניסו ישראל את ה' במדבר נשמע קולם, וגם כאן במחלוקתו של קורח לחלק יצאו, ונצטרפו עמו כנגד משה ואהרן. אולם כאשר כיסתה הארץ על כל העדה הנועדים ויאבדו מתוך הקהל, נבלעו באדמה גם דתן ואבירם, ושוב לא הוסיפו לעשות הרע בעיני ה'.

אם כן הזמן גרמא לעסוק בעינים של שנים אלו, הן במה שחטאו והן בדרך התיקון שמצאו להם רבותינו, כי לא ידח ממנו נידח.

שני אלו, הלא ירדו לחייו של משה כל ימיהם, עוד משחרית ימיו במצרים ועד שנבלעו באדמת המדבר, ולא החמיצו כל שעת כושר להתריס כנגדו. במצרים הלשינו דתן ואבירם לפני פרעה על שהרג משה את המצרי וכמעט שגרמו למותו, וגם אחר שיצאו ישראל ממצרים נשאו דתן ואבירם שם, והיו יחד עם פרעה כאשר רדף אחרי בני ישראל, עד שנבקע הים במיוחד בעבורם אחר שכבר יצאו ישראל ממנו. וכפי שביאר בזה בתרגום יונתן את לשון הכתוב (שמות י"א) "וְאָמַר פְּרָעָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָכְיִים הֵם בְּאֶרֶץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר", אשר משמע בפשטות כי לבני ישראל עצמם נאמרו דברים אלו, [אלא שרש"י פירש כי הכוונה 'על' בני ישראל], ותרגם יונתן שם: "וְיֹאמַר פְּרָעָה לְדָתָן וְלָאֲבִירָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִשְׁתִּירִין בְּמִצְרַיִם מִטְרָפִין הֵינּוּ עִמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ סוּר עֲלֵיהוֹן טַעֲוִוּת צִפּוֹן נִגְדוּי דְּמִדְבָּרָא" - "ואמר פרעה לדתן ואבירם בני ישראל שנשארו במצרים, מטורפים הם עם בית ישראל בארץ, סגר עליהם אליל צפון מנהיג [שופט] המדבר".

הרי מבואר, כי בדתן ואבירם התלבש כח הסטרא אחרא אשר עמד לרועץ כנגד משה רבינו בכל עת. וכפי שאמרו בגמרא (מגילה י"א): "הוא דתן ואבירם" (במדבר כ"ט) - הן ברשען מתחילתן ועד סופן."

חטאי דתן ואבירם

ואכן, אם נתבונן בדברי ימי דתן ואבירם, כפי שנתפרש

בתורה ובדברי חז"ל - נמצא כי היו אלו הרשעים המפורסמים והידועים שבכלל ישראל שנים הרבה קודם גאולת מצרים, למן הקטטה אשר נתקוטטו שניהם, ומחמתה ברח משה רבינו למדין, ככתוב (שמות ב' י"א-טו): "וַיְהִי בְּיָמֵים הָהֵם וַיַּגְדֵּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו: וַיִּפֶן כֹּה וַכֹּה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיֵּן אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל: וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשֵּׁנִי וַהֲנֵה שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים נָצִים וַיֹּאמֶר לְרִשִּׁיעַ לָמָּה תָקָה רַעְךָ: וַיֹּאמֶר מִי שָׁמַךְ לֹאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטַת עֲלֵינוּ הַלְהַרְגֵנִי אֲתָה אָמַר כְּאִשֶּׁר הִרְגָתָ אֶת הַמִּצְרִי וַיֵּרָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲכֹן נֹדַע הַדָּבָר: וַיִּשְׁמַע פְּרַעְיָה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֶשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרַעְיָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר."

ואמרו חז"ל (ראה שמות רבה א' כח, ילקוט ראובני פרשת שמות), כי יסודו של אותו יוכוח שהיה ביניהם, היה על שום שביקש דתן לגרש את אשתו - היא שלומית בת דברי הנזכרת בפרשת אמור (ויקרא כ"ד י"א) כאמו של המקלל, וזאת מחמת מה שאירע לה עם המצרי. ובשל יוכוח זה נתגלגל הדבר עד שהרים דתן את ידו להכות את אבירם. ראה זאת משה רבינו ומחה בו על שמבקש להכות את חברו, ואז הלכו שניהם וצעקו על משה על כי הרג את המצרי, והלשינו לפרעה על הדבר.

אלו דתן ואבירם אשר המרו על ים בים סוף, והתאוננו כי שמא כשם שישראל עולים מצד זה כך המצרים עולים מצד אחר, עד שציוה הקדוש ברוך הוא לשרו של ים להוציא את גפרי המצרים ולהטילם ליבשה.

הם אלו שהותירו מן המן, וכל דבר מרד שעשו ישראל - מהם התחיל. וכפי שאמרו חז"ל (ראה ילקוט שמעוני שמות רמז קס"ז): "כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלה, הם שאמרו הדבר הזה, והן שהותירו את המן, והן שאמרו 'נתנה ראש', והן שבחלקו עם קרח".

ואמנם, עם כל רשעתם, סבורים היו כי אין בישראל גדול מהם, וכפי שאמרו למשה רבינו במחלוקתו של קורח (במדבר ט"ז י"א) "הַמַּעֲטָ כִּי הָעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ לְהַמְיִתָנוּ בְּמִדְבָּר כִּי תִשְׁתַּחֲרֶה עֲלֵינוּ גַם הַשְׁתַּחֲרֶה". ובספ"ה ק' באר מים חיים' (במדבר, פרשת קורח שם) כתב לבאר באופן נפלא, על פי מה שהבאנו כי נקרע הים במיוחד בעבורם אחר שכבר עברו כל ישראל, וסברו רשעים הללו כי מחמת חשיבותם עשה ה' ככה, ולא ידעו ולא הבינו כי חפץ ה' יתברך לגלות זרוע עוזו לעיני כל אפסי ארץ ולקדש שמו בעולם בפלאי פלאים לעיני כל מצרים. אמנם, גם רשע ליום רעה מזומן שיתקדש בו שמו יתברך, אשר מתקדש ומתעלה כאשר עושה דין ברשעים.

בקשת משה רבינו שישלח ה' את פנחס

והנה, מראות אלקים ראה משה רבינו במעמד הסנה, את הדורות הבאים ואת כל העתידות, וצפה עד סוף כל הדורות. אך לכל זאת זכה בזכות כן ש'סר לראות'. ואחר כל המראות האדירים הללו, פונה משה רבינו

בבקשה לפני ה' ואומר בתחינה (שמות ד' יג): "בִּי ה', שְׁלַח נָא בְּיָדִי תִשְׁלַח". ועל כך תרגם יונתן כי הבקשה שישלח ה' את פנחס - זה אליהו, העתיד להשתלח לקץ הימין. ויש להבין מה פשר בקשה זו, ובפרט לפי מה שהוסיף ה' **המגלה עמוקות** (פרשת ואתחנן אופן ק"א) כי תיבת 'נא' ראשי תיבות 'נדב אביהוא', וצריך ביאור מה ענינם אל הגאולה העתידה יחד עם אליהו הנביא.

בזמן הריגת זמרי נתעברו בפנחס נשמות נדב ואביהוא

ואכן, **השל"ה הקדוש** (פרשת פנחס) תמה כיוצא בזה, מהיכן הוציא המתרגם דבר זה. וכתב כי מקורו טהור מדברי **הזוהר הקדוש** בפרשת פנחס (ח"ג דף ר"ז. בריעא מהימנא), שם אמרו כי בזמן התיקון הגדול שפעל פנחס בהריגת זמרי בן סלוא והמדיינית כזבי בת צור, אשר בזה קידש שם ה' יתברך ברכים והשיב את חמתו מעל בני ישראל שנגרם מחטא בנות מדין - נתעברו בו נשמות נדב ואביהוא אשר מתו קרוב לארבעים שנה קודם לכן, בשנה השנית לצאת בני ישראל ממצרים, כי עמדה נשמת פנחס לפרוח מגופו כאשר קמו עליו אנשי שבט שמעון להורגו בשעה שבה להרוג את זמרי, עד שנכנסו בו נשמות נדב ואביהוא והצטרפו אליו.

אם כן, מאחר ונכתב 'שלח נא', הרומו לנדב ואביהוא שנתעברו בפנחס, ממילא מבואר כי הכוונה כאן לפנחס, וזהו מקור דברי התרגום יונתן.

ובפירושו '**מתנות כהונה**' על **מדרש רבה**, הביא דבר נפלא בשם **הרמב"ם** ב'**מאמר התחייה**' (לפנינו ליתא), וז"ל: "ובמאמר התחייה להרמב"ם מצאתי וז"ל, ואמרו במדרש כי כשבאו עליו להרגו פרחו נשמתו מפחדם ונשאר כמת והניחוהו, ונפשות נדב ואביהוא שהיו עדיין משוטטות שם הרגישו בדבר והחזירו לו נפשו בעודו חם וחיה, ואחר שיצתה נשמתו הרי קבל דינו מגזירת אדם, ועל כן היה ראוי שלא ימות עוד".

סוד התיקון השלם

את כל זאת ראה משה רבינו במראה הסנה, כאשר סר לראות, וכפי שיתבאר לפנינו.

ונוכל להוסיף עוד בזה, כי תיבת 'עין' עולה בגימטריא ק"ל⁽¹³⁾, רמז למאה ושלושים שנה הראשונות של אדם הראשון, בהן פרש מחוה אשתו, והיו לו אלו שנים של העדר, שלא עסק בהן ביישוב העולם, אלא להיפך, בהן נוצרו מחמתו יצורים הגורמים היפך יישוב עולם. ויחד עמו היתה גם חוה אשתו באותה צרה, הרי כאן שתי 'עיינים', פעמיים 'עין' העולים בגימטריא 'סר' (260), ובזה שסר משה רבינו לראות את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה, החל לתקן את הפגם הגדול שנעשה בשנים אלו.

ובאמת, גם נשמותיהם הגדולות של נדב ואביהוא ירדו לעולם הזה כדי לתקן פגם זה, אולם בניס לא היו להם, ולא עלתה בידם. ומשום כך יצא תיקונם לפועל רק

במעמד הסנה חזה משה בעבודת הכהן הגדול ביום הכפורים ובתיקונים הנפלאים הנעשים מכוחה.

נדרו של יפתח ואחריו

ובאמת, מבואר בדברי רבותינו המקובלים (ראה שער הגלגולים הקדמה לב), כי פנחס שימש בכהונה גדולה שנים רבות עד זמן יפתח הגלעדי, וכאשר נדר יפתח את נדרו להעלות את בנו לעולה. נגרם שמץ קטרוג על פנחס שלא סייע לו להתיר את נדרו כפי שאמרו חז"ל (בראשית רבה ט, ג: מדרש תנחומא פרשת בחוקות, ה), והרי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, ומחמת כן איבד את נשמות נדב ואביהוא, ושוב לא חזרו אליו עד ימי אחאב, שאז נקרא אליהו, כאשר קידש שם שמים בהר הכרמל, ומאז ואילך נעשה אליהו הנביא מבשר טוב.

נפרט מעט בסיפור המעשה, אשר על ידו יתבאר לנו גם מה נעשה בנשמותיהם של דתן ואבירם.

הנה, כארבע מאות שנה לאחר שנכנסו ישראל לארץ, שימש עדיין פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן בכהונה גדולה. וכפי שמפורש בנביא במעשה פילגש בגבעה (שופטים כז-כח): "וַיִּשְׁאַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּה' וְגו' וַיִּפְתָּח בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן עֶמֶד לְפָנָיו בְּיָמֵינוּ הָהֵם". וכבר ציין לכך הספדונו בפירושו על הפסוק (במדבר כה יב) "הֲנֵנִי נָתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם", כי ברית שלום זו נתקיימה בו בכך "שהאריך ימים הרבה מאד מכל שאר אנשי דורו, עד שהיה הוא משמש במשכן שילה בזמן פלגש בגבעה, שהיה בלי ספק אחרי מות יהושע ושאר הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע. וכל שכן אם היה בזמן יפתח שכתב למלך בני עמון (שופטים יא כו) 'בשבת בני ישראל בחשבון ובבנותיה כו' שלש מאות שנה'".

בדתן ואבירם התלבש כח הסטרא אחרא אשר עמד לרועץ כנגד משה רבינו בכל עת. וכפי שאמרו בגמרא (מגילה יא): "הוא דתן ואבירם" (במדבר כו ט) - הן כרשען מתחילתן ועד סופן

כוונת הדברים למסופר בנביא (שופטים פרק יא-יב), כי יצא יפתח להילחם בבני עמון, וקודם יציאתו למלחמה נדר נדר לה' לאמור (שם יא ל-לא): "אם נתן תתן את בְּנֵי עֲמֹן בְּיָדִי: וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֶשֶׁר יֵצֵא מִדֹּלְתֵי בֵּיתִי לְקִרְיָתִי בְּשׁוּבִי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עֲמֹן וְהָיָה לָהּ וְהַעֲלִיתָהּ עוֹלָה". ואמרו חז"ל (במדבריים ה"ל) כי שאל שלא כהוגן, כי אם היה יוצא מביתו חמור או כלב או חתול, מה היה עושה. ומשום כך נענה שלא כהוגן, וזימן לו הקדוש ברוך הוא את בתו, ככתוב (שם פסוקים לד-לה): "וַיָּבֹא: פֶּתַח הַמִּצְפָּה אֶל בֵּיתוֹ וְהָיָה בְתוּרָה לְקִרְיָתוֹ בְּתָפִים וּבְמַחְלוֹת וְנָקָה הָיָה יְחִידָה אֶין לוֹ מִקְמוֹ בֵּן אוֹ בַת: וְהָיָה כְּקֹאוֹתָ אוֹתָהּ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר אָהָה בְּתִי הִכְרַע הִכְרַעַתִּי וְאֵת הָיִיתָ בְּעֶכְרִי וְאֶנִּי פְצִיתִי פִּי אֶל ה' וְלֹא אוֹכַל לְשׁוֹב".

הקטרוג שהתעורר על פנחס במעשה יפתח

אכן, במצבו זה עדיין נותר מוצא, כי יכול היה לילך אצל חכם ולהתיר את נדרו. והחכם שבאותו הדור - היה פנחס בן אלעזר, ועליו מוטל היה להתיר את הנדר. אולם אז נוצר ויכוח ביניהם: פנחס אמר: "הוא צריך לי ואני אלך אצלו", ויפתח אמר: "אני ראש קציני ישראל ואני הולך לי אצל פנחס", ובין זה לזה אבדה אותה הנערה.

על כך כתב מורינו הרב רבי חיים ויטאל זיע"א (שער הגלגולים שם), כי בעטיו של מעשה זה פרחה נשמת נדב ואביהוא מפנחס. ומתי שבה אליו - בימי אחאב ואיזבל, אשר אז הושלם התיקון הנזכר ב'סר לראות', ועליו פנחס משה רבינו ש'שלח נא ביד תשלח'. כאשר קינא פנחס את אליהו קנאתה, ונעשה נקמה בנביא הבעל, ונתעוררה בו שוב מידת הקנאה אשר נתעטר בה בהריגת זמרי, ועליה אמר אליהו (מלכים א' יט י)

על ידי פנחס - זה אליהו הנביא המבשר טוב לישראל, אשר על ידו ייעשה התיקון באופן הנכון, ואז תהיה גאולה גם לנשמות נדב ואביהוא המעוברות בו.

ככל הדברים האלה כתב בספה"ק בני יששכר (מאמרי חודש תמוז - אב, מאמר א - מהות החודשים, אות ד), וז"ל: "על פי קבלת האריז"ל (ליקוטי תורה פרשת בא), אשר כל החדשים הם בחינת איברי הראש. והנה שני החדשים הללו הם בחינת עין ימין [תמוז] ובחינת עין שמאל [אב], וכעת בעונותינו הרבים נאמר (איכה א טז) 'עיני עיני יורדה מים'. נראה לי הוא הנרמז בדברי רז"ל (תענית כד.), 'כלה [כנסת ישראל] שעיניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה' ובהיפך חס ושלום וכו'. והנה עינים הללו יתקונו ויאירו בבוא פינחס אליהו במהרה בימינו, [אשר מנין שמו עולה] בגימטריא שני פעמים ע"ן. הוא אשר יסד המקונו [שאמר משה בשליחות הראשון ששלחו ה' יתברך לגאול את ישראל קאמר] 'מה בצע כי תשלח ואחרי גלעדי ישולח', ומעין זה הוא בתרגום המיוחס ליונתן בפסוק (שמות ד יג) 'שלח נא ביד תשלח' - 'ביד פינחס אליהו דאנת עתיד למישלח בסוף יומי'א'. והנה אין מזה רמז בכתוב, אבל נרמז 'ורא ה' כי סר לראות' (שם ג ד), 'ס"ר' בגימטריא שני פעמים ע"ן", משה הסתכל שהב' החדשים לא יתקונו ויאירו לגמרי עד הגאולה האחרונה שיבוא פינחס אליהו בגימטריא שני פעמים ע"ן, על כן ביקש משה 'שלח נא וכו' וכדברי המתרגם הנ"ל".

גאולה אחרונה - בגאולה ראשונה

הרי כאן כמה שלבים בפעולת צדיק לחיים, תחילה היה פנחס, ולאחר מכן נתעברו בו נשמות נדב ואביהוא, ולבסוף נעשה אליהו.

ויש להבין את כל הענין, וכן את השייכות למשה רבינו אשר סר לראות וידע את כל אשר נעשה.

ותחילה נזכיר כי גם בגאולה העתידה שייכות כל בחינות אלו, כי אליהו הנביא הוא שיבשר על הגאולה, ואז יבוא התיקון השלם לנשמות נדב ואביהוא, ואילו משה רבינו - הגואל הראשון - הוא גם הגואל האחרון, כפי שרמזו על כך בזוהר הקדוש (ח"ב דף קכ. בריעא מהימנא) בפסוק (קהל ט ו) "מִה שְׁהִיָּה הוּא שְׁהִיָּה", ראשי תיבות 'משה', כי כמו שהיה בגאולה הראשונה, כך גם הגאולה העתידה תהיה בידי משה רבינו. וכן דרשו שם על הפסוק "עד כי יבוא שילה", 'שילה' בגימטריא 'משה' (345).

ויחזו את האלקים

והנה רבינו החתם סופר זיע"א (תורת משה ויקרא, פרשת אחרי מות), עמד ופירש את החילוק בין נדב ואביהוא למשה רבינו, בזה שהם יצאו חוץ ממחיצתו ועלו למעלה ממעלתו, ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו, ולא הלכו בהדרגה ממעלה למעלה. ולעומתם ברוך יאמר משה רבינו, אשר הסתיר פניו כי ירא מהביט את האלקים, ובזכות זה זכה ל'תמונתה' ה' יביט'. נמצא מבואר כי הכל הוא ענין של ראייה, הם - 'ויחזו', ומשה רבינו - 'ירא מהביט'.

אמנם ודאי הדבר ברור כי גם מה שביקשו נדב ואביהוא לחזות את האלקים היה מעוצם תשוקתם לדבקות בה', וכפי שתרגם יונתן שם (שמות כד יא): "וְחָמֹן יֵת אִיקָר שְׂכִינָתָא דֵּה' וְהוּון חָדָן בְּקִרְבָּנֵיהוֹן דֵּה' אֶתְקַבְּלוּ בְּרַעְיָא הִי כֶּאֱכָלִין וְהִי כִשְׁתִּיין" - "ויראו את כבוד שכינתו של ה' והיו שמחים בקרבותיהם שהתקבלו ברצון כמי שאוכלים וכמי ששותים".

ראיית משה את תיקוני יום הכפורים

התיקון העצום שפעלו נדב ואביהוא במסירות נפשם, מתגלה בפרשת אחרי מות, כי שייך הוא לעבודה הנפלאה והנאדרה בקודש שביום הכפורים, ובפרט בשיא תפארתה - בכניסת הכהן הגדול לבית קדשי הקדשים.

ועתה תחזה כיצד נוכל לחבר כל זאת עם מה שנתבאר כי נתעברה נשמתם בפנחס זה אליהו, וכפי שנרמז בראייה הראשונה שראה משה רבינו במראה הסנה כאשר סר לראות. ואשר לפי האמור יוצא, כי כבר

"קָנָא קְנָאִיתִי לָהּ אֶלְקִי צָב-אוֹת", שתי קנאות, אחת בימי זמרי והשניה בימי אחאב (ראה פרקי דרבי אליעזר פרק כט). אז הוצרך אליהו למסור את נפשו בשנית, כי ביקשה איזבל להורגו על שהרג את נביאי הבעל, ומשום כך ברח למדבר והתחבא במערה, ושם נגלה אליו ה' ושאלו (שם פסוק ט) "מֶה לָּךְ פֶּה אֲלֵהוּ", ואליהו השיב כאמור (פסוק י) "קָנָא קְנָאִיתִי לָהּ אֶלְקִי צָבָאוֹת כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּחֶיךָ הִרְסוּ וְאֵת נְבִיאֶיךָ הִרְגוּ בְּחָרֵב וְאֶתְּרִי אֲנִי לְבָדִי וַיִּבְקְשׁוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ".

על כך כתב רבינו האריז"ל (שער הגלגולים שם) כי עצם הדבר שהיה בכוחה של איזבל לרדוף את אליהו, היה רק מפני שנעלמו ממנו נשמות נדב ואביהוא, ואם לא היה פוגם במעשה יפתח היה גובר עליה בלי קושי. והיא המרשעת מכשפה גדולה היתה, ונודע לה הדבר, וכאשר שמעה מאחאב בעלה את כל אשר עשה אליהו ואשר הרג את נביאי הבעל בחרב, שלחה אל אליהו לאמור (מלכים שם פסוק ב) "כֹּה יַעֲשׂוּ אֲלֵכֶם וְכֹה יוֹסְפוּן כִּי קָצַת מִקֹּחַר אֲשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ כִּנְפֹשׁ אֶחָד מֵהֶם", ובאומרה 'נפש אחד מהם' רמזה לנדב ואביהוא, אשר נשרפו מאש הקטורת.

קידוש השם הנורא בהר הכרמל

אמנם מה שלא ידעה אותה מרשעת הוא על התיקון העצום שפעל אליהו הנביא במעשיו, בדיוק בענין זה, לתקן כל אשר פגמו נדב ואביהוא במעשיהם.

כי הנה, מערכה עצומה ניהל אליהו כנגד נביאי הבעל, אחר שנתר נביא לה' לבדו, וכפי שאמר אל העם (מלכים א' יח כב) "אֲנִי נֹתַרְתִּי נְבִיא לַה' לְבָדִי וְנְבִיאֵי הַבַּעַל אָרְבַּע מֵאוֹת וְחֻמִּשִּׁים אִישׁ". וכדי לבוא ולהוכיח את צדקתו כנגד אותם הרשעים, ביקש מאיתם (שם פסוקים כג-כד): "וַיִּתְּנוּ לָנוּ שְׁנַיִם פְּרִים וַיִּבְחָרוּ לָהֶם הֶפֶר הָאֶחָד וַיִּנְתְּחוּהוּ וַיִּשְׂמִימוּ עַל הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא יִשְׂמִימוּ וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת הֶפֶר הָאֶחָד וְנִתְּתִי עַל הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אֲשִׁים: וּקְרַאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם ה' וְהָיָה הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר יַעֲנֶה בְּאֵשׁ הוּא הָאֱלֹקִים".

אז נתקדש שם שמים ברבים, כי כמוכן לא ענה הבעל לנביאיו השוטים, בכל צעקתם אליו והתגודדותם כמשפטם בחרבות וברמחים עד שפוף דם עליהם, ובעלות המנחה עמד אליהו וריפא את מזבח ה' ההרוס, בנה אותו משנים עשר אבנים כמנין שבטי ישראל, ויצק מים על גביו עד שנמלא המזבח מים עם כל סביבותיו. ואז ירדה אש מאת ה' מן השמים ותאכל את העולה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים, ויָרָא כָל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹקִים ה' הוּא הָאֱלֹקִים" (שם פסוק לט).

הקרבנות קדשים בחוץ בהוראת שעה

והנה, מעשה זה אשר הקריב בו אליהו על במה בחוץ, ולא בבית המקדש - הוראת שעה היה, וכפי שהביא הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ט הלכה א) כי זו היא דוגמה לכך שיכול הנביא להתיר מצוה מן המצוות לפי שעה, וכלשונו שם: "וכן למדנו מזהמים ראשונים מפי השמועה, בכל אם יאמר לך הנביא עבור על דברי תורה כאלוהי בהר הכרמל שמע לו, חוץ מעבודת כוכבים, והוא שיהיה הדבר לפי שעה, כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב עולה בחוץ וירושלים נבחרת לכך והמקריב בחוץ חייב כרת, ומפני שהוא נביא מצוה לשמוע לו, וגם בזה נאמר (דברים יח טו) 'אליו תשמעו'. ואילו שאלו את אליהו ואמרו לו היאך נעקור מה שכתוב בתורה (שם יב יג) 'פֶּן תִּעֲלֶה עוֹלוֹתֶיךָ בְּכָל מְקוֹם', היה אומר לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חייב כרת כמו שצוה משה, אבל אני אקריב היום בחוץ בדבר ה' כדי להכחיש נביאי הבעל".

כל מעשיו אליהו היו מכוונים לתיקון נדב ואביהוא

נמצא, כי על ידי האש שירדה מן השמים למען קידוש שמו יתברך, נתקנה האש הזרה שהקריב נדב ואביהוא, ואשר ממתנה יצאה אש מלפני ה' ותאכל אותה, ואילו כאן ירדה האש מן השמים וליחכה את המזבח ואת כל אשר עליו, ונעשה התיקון במידה כנגד מידה.

ואכן, כתב רבינו הרמ"ע מפאנו זיע"א (עשרה מאמרות, מאמר חקור דין חלק ד פרקים יח-ט), כי כל הנהגותיו של אליהו הנביא, ובפרט מה שעשה בהר הכרמל - מכוון היה לתיקון מעשיהם של נדב ואביהוא, והאריך בזה שם. ומכיון שעמד אליהו לבדו אל מול נביאי הבעל, וזכה לשלימות המעשה בעשייתו לשם שמים - נתעלה למדרגה עצומה, וזכה לתקן את עצמו ואת נשמות נדב ואביהוא הכלולות בו ואת כל העולם כולו. מכיון שכן, זכה אליהו לעלות בגופו בסערה השמימה, וכפי שאמרו חז"ל על נדב ואביהוא שהיתה פטירתן מן העולם בשריפת נשמה וגוף קיים, כך זיכר את אליהו את גופו הטהור ונשאר חי בגופו. גם אופן עלייתו השמימה - ברכב אש וסוסי אש - היה אות על כך שזכה לתקן את אשר פגמו בני אהרן באש הזרה, ונרמז הדבר במשה רבינו אשר 'סר לראות' - ראשי תיבות 'סוס רכב'. והוא שעתיד לשוב ולהתגלות לישראל, ויתקיים בו 'שלח נא ביד תשלח', לבשר את הבשורה הגדולה בגאולת ישראל השלימה.

עדת מרעים

ועתה נוסיף בזה דבר נפלא. הנה, כבר הבאנו כי דתן ואבירם סבורים היו כי גדולי ישראל המה, ובוודאי לא ראו עצמם פחותים ממשה רבינו, שהרי זכו להישאר חיים בהיותם במצרים, וגם יצאו ממצרים עם כל ישראל ולא מתו בימי החושך, ולא עוד אלא שנקרע הים במיוחד בעבורם. על כן במחלוקתו של קורח יצאו ניצבים פתח אהליהם, וחשבו כי כשם שנותרו בחיים עד הנה, כך יעברו בשלום גם הפעם.

כפי המצוי לדאבוננו, גם לדתן ואבירם היו קהל מעריצים ומאמינים, והקהילו קהילות ברבים אשר הביטו בהם כבעלי מופת. ויש למצוא לזה רמז מפורש בכתוב (תהלים קו יז) "תִּפְתָּח אֶרֶץ וְתִבְלַע דָּתָן וְאֶתְכֶּסׁ עַל עֵדֶת אֲבִירֵיכֶם", הרי שהיתה להם עדת.

אמנם, כתב רבינו הרמ"ע מפאנו זיע"א (מאמר מאה קשיטה סימן פג), כי מדקדוק לשון הכתוב יש ללמוד שרק לאבירם לבדו היתה עדת שהנהיג אחריה, ואילו דתן היה לבדו.

[באופן אחר כתב בספר 'תורת גבריא' (להגאון רבי גבריא זאב מרגליות זצ"ל, בפרשת קורח, בהערות 'נחל גנים' שם), כי הקשה לו גדול אחד ושמו רבי דובער מאלשיך זצ"ל, מפני מה נכתבה 'עדה' רק אצל אבירם ולא אצל דתן, ותיירך כי דתן היה גדול מאבירם, לכן היה הולך הוא ראשון לפני עדתו, ואילו אבירם היה הולך אחרי עדתו, ומשום כך כאשר פתחה הארץ את פיה, נבלע דתן ראשון ועדתו עמו, ולאחר מכן עדת אבירם ורק לאחר מכן אבירם עצמו, ומשום כך נזכר אבירם אחרון בפסוק, אחר עדתו ואחר דתן].

אמנם הרמ"ע מפאנו יכתב כי באמת אחת היתה העדה לדתן ואבירם יחד, אלא שדתן הוא שמשך אחריה גם את אבירם וגם את עדתו, כי דתן היה הרשע יותר, וכמו שנאמר בפסוק (שמות כ) "וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לָמָּה תִּבְהֶׁ רָעָן", ואמרו חז"ל (דברים רבה ב, כט) כי זה דתן, ושם החציף פניו לענות בעזות מצח למשה רבינו ולאיים עליו, וממנו נתפרסמה הריגת המצרי. ואילו אבירם היה רק נגרר אחר מעשי דתן לכל עוון ולכל חטאת, וכפי שהיו שאר העדה הנמשכים אחריה. ומשום כך אמר הכתוב 'עדת אבירם', כי ההשוואה להם בזה שלא מאיתו יצאו הדברים, אלא רק הילך אחרי דתן ככל עדתו.

החילוק בין רשעת דתן לעקשות אבירם

יש למצוא סמך לדברי הרמ"ע, ממה שדרשו חז"ל את שמותיהם של אותם רשעים ואמרו בגמרא (סנהדרין קט:): "דתן - שעבר על דא-א-ל, אבירם - שאיבר עצמו מעשות תשובה". משמע שדתן היה הרשע יותר ועבר על דת, ואילו הטענה על אבירם היתה בעיקר על שלא שב בתשובה. וביאר המהרש"א (חידושי אגדות שם), כי אמרו 'דתן שעבר על דת' כמו שהבאנו כי הכתוב 'רשע למה תכה רעך' עליו נאמר, ואם כן הרי ראוי היה לאבירם המוכה לפרוש ממנו על שום שהיכהו, ועם

כל זאת איבר לבו מלעשות תשובה, והיה ידו עמו בכל רשעו, כמו שאמרו (שמות רבה א, כט) כי הם שהותירו מן המן. ויחד עשו את כל רעותיהם.

אמנם, נראה כי אפשר לפרש באופן אחר את לשון הכתוב בתהלים, ולומר, כי דתן היה בעל מח ועמד בפני עצמו, ואילו סוד כוחו של אבירם היה ביכולתו להשפיע על אחרים. ומשום כך גם כאשר עונשו ונבלעו באדמה, נזכר עונשו של דתן בלשון 'ותבלע דתן', כי עיקר עונשו היה במיתת עצמו, אולם על אבירם נאמר 'ותכס על עדת אבירם', כי עיקר עונשו היה בזה שלא יוכל יותר להשפיע לרעה על אחרים, וכל עדתו נקראת על שמו.

בדומה לזה נמצא בפירוש האלשיך הקדוש בפרשתו, על הפסוק (במדבר טו טו) "וְלֹא הִרְעִיתָ אֶת אֶחָד מֵהֶם", כי 'אחד מהם' הוא המיוחד שבהם, והוא דתן שנתייחד ברשעתו יותר מאבירם, בזה שהלשין על משה רבינו לפרעה וביקש להורגו, ואלמלא היה ניצל בדרך נס היה גורם להריגתו חלילה (ראה מדרש תנחומא פרשת שמות, י).

שני פרי אליהו - דתן ואבירם

ועתה נבוא אל המכוון, כי דבר נפלא נמצא בכתבי רבינו האריז"ל (ספר הליקוטים פרשת קורח), כי דתן ואבירם התגלגלו בשני הפרים שהקריב אליהו הנביא בהר הכרמל, אחד ניתן לנביאי הבעל ואחד הקריבו אליהו לה'. והוסיף שם, כי דתן יותר היה ממותק מאבירם, ולכן עלה הפר שנתגלגל בו בגורל לה' יתברך, אמנם אבירם שהיה יותר רשע, לא עלה לשם, ועלה בגורל של הבעל, ולכן לא רצה להתקרב, ואמר (במדבר רבה כג, ט: הובא גם בליקוט שמעוני מלכים רמז ריד): "אני וחבירי יצאנו מבטן אחת, מפרה אחת, וגדלנו במרעה אחד, והוא

ומכיון שעמד אליהו לבדו אל מול נביאי הבעל, וזכה לשלימות המעשה בעשייתו לשם שמים - נתעלה למדרגה עצומה, וזכה לתקן את עצמו ואת נשמות נדב ואביהוא הכלולות בו ואת כל העולם כולו.

עלה בחלקו של מקום ושמו של הקדוש ברוך הוא מתקדש עליו, ואני עליתי בחלק הבעל להכעיס את בוראי". עד שלחש אליהו הנביא ז"ל באוזנו ואמר לו, "כשם שמתקדש שם שמים על ידי חברך - כן יתקדש על ידיך", ושמע ממנו, ונתנו לנביאי הבעל, ונשרפו שניהם כמו שנשרפו בימי משה רבינו ע"ה.

ויש לפרש כי מה שאמר הפר שגדל עם חבירו במרעה אחד, רמז בזה למה שהושוו דתן ואבירם בכל מעשיהם כבר מהיותם במצרים, יחד חלקו על משה ויחד נקרע להם הים, עד שנבלעו באדמה, ולבסוף התגלגלו יחד בשני הפרים הללו, ומהם יצא קידוש השם הגדול והנורא כאשר קראו כל העם 'ה' הוא האלקים'.

ומה שכתב רבינו האריז"ל כי היה דתן ממותק יותר מאבירם, יתבאר היטב לפי מה שהבאנו כאן כי היתה לאבירם עדת גדולה, מה שלא היה לדתן, ואף שהיה דתן בעל מח חריף להרע, לא היה לו כוחו של אבירם להקהיל קהילות ברבים ולחבב עצמו על ההמונים, ולכן היה תיקונו של אבירם קשה יותר, שהרי חטא והחטיא את הרבים. על כן ניתן פרו של דתן בחלק ה', ואילו פרו של אבירם ניתן ביד נביאי הבעל, כי עשה עצמו אביר לב להחזיק במחלוקת. זאת ועוד, כי מאחר והיה מקושר לעדתם יותר מדתן, לכן ראוי הוא להיות קרוב לעובדי הבעל, כי קשור היה עם החוטאים.

העולה מכל זה, כי לא אנשים פשוטים היו דתן ואבירם, ולא נחשבו בעיני ישראל כנטע זר בכרם בית ישראל, אלא הנהיגו עדת אשר הלכה עימם עד סופם הרע.

מי היה רשע יותר - דתן או אבירם

בענין זה עוסק גם הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל

בספרו 'חכמת התורה' (פרשת קורח), ומפרש גם הוא כי אבירם היה רשע יותר מדתן, ועל כן נקראה עדתם על שמו, ונתגלגל בפר עובדי הבעל. אלא שמקשה על זה ממה שהבאנו כאן כי הפסוק 'ויאמר לרשע' על דתן נאמר, ושם ביקש להכות את אבירם, ומדוע נחשב אבירם רשע ממנו. וכתב שם, כי אמנם רשע גדול היה דתן, אולם תירוצים למכביר היו לו על מה שהלך בדרכו הרעה, וכפי שמצינו שהענין פניו במשה רבינו עצמו שם וענה לו מה שענה. אולם אבירם שהלך אחרי כסומא בארובה רק משום כח השפעתו - גדלה רשעתו יותר מדתן.

וכבר האריכו המפרשים למעניתם בענין זה, ומצינו כמה וכמה דעות בדבר בחצירה ובטירותם, הלא בספרותם.

אל תפן אל מנחתם

דברים נוראים בדבר דתן ואבירם כתב רבינו האור החיים הקדוש בפרשתו, על הפסוק (במדבר טו טו) "וְיִחָר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל ה' אֵל תִּפֶּן אֶל מִנְחָתָם", שם פירש כי ביקש משה רבינו שאפילו אם המצא תמצא איזו זכות בבחינת 'מנחה' שראוי לתלות בה שלא להענישם - מכל מקום לא יפנה ה' לזכותם, אלא יפרע מהם כראוי להם בכל חומר הדין. ועם היות משה רבינו מקרב בכל מקום גם את רשעי ישראל, עד אשר קירב גם את הערב רב, כאן ראה כי מלאה סאתם ואין בהם חלק טוב כלל, ואין ראוי להותירם בעולם.

בח הצדיקים להפקיע זכויות הרשעים

ובביאור כח מופלא זה שהיה לו למשה רבינו כתב האור החיים ז"ל: "דע כי הצדיקים יש כח בהם להפקיע זכות הנמצאת לרשעים כשיראו שהם מוחלטים ברע, והוא סוד (שמואל ב' כג) 'צדיק מושל יראת אלקים', מושל יראת ה' שיעשה האדם, אם יראה בעיניהם להפקיע זכותו ממנו, יש כח בידם, מה שאין הקדוש ברוך הוא כביכול עושה, ותמצא בדין שלמטה כיצא בדבר שיכולין בית דין להפקיר נכסי אדם רשע, כאומרו (גמטין לו): 'הפקיר בית דין הפקר' וכו'. לצד היותם חלק רע גמור, וטבע הרע לשנוא הטוב שנאה עזה טבעית בלא סיבה, מעתה כל כיצא בזה מצוה לרקרו ולהפקיע זכותו לכל יפן ה' למנחתם, כי באבדו רשעים רנה".

וסיים שם בדברים נוראים וכתב: "וסובר אני כי האנשים הרשעים האלה אינם בכלל עדת קרח שנאמר עליהם (שמואל א' ב ו) 'מוריד שאול ויעל' (ראה סנהדרין קח), שאלו אבדה תקותם, שכולן ענף הקליפה, כן יאבדו כל אויבי ה'".

הרי מבואר כי לדברי רבינו לא נותר לדתן ואבירם שורש בקדושה כלל, ונכרתו לגמרי מארץ החיים.

דתן ואבירם מנעו עצמם מן התיקון

כיצא בדבר כתב הרה"ק מאפסא זיע"א בספה"ק 'אוהב ישראל' (פרשת קורח) ז"ל: "דהנה משה רבינו ע"ה רבן של כל הנביאים, היה דורש טוב לעמו וחפץ בטובתם, ולזאת היה מחזר על כל הצדדים בכל האפשרי לבקש איזה עילה ועצה טובה כדי להחזיר לדתן ואבירם למוטב, ולתקן את נשמותיהם. וראה והבין שהם רשעים גמורים גדולים ועצומים, ואין שום עצה ותבונה להחזירם למוטב, לזה התחכם רבן של כל הנביאים לבוא למקור מחצב נשמותיהם אולי משם יוכל להעלותם ולתקנם וכו', הם היו רשעים בתכלית הרשעות, וכשהבינו זאת אמרו 'לא נעלה', אין רצוננו להיות לנו עליה, והבן".

הנה מבואר גם בדברי קדשו כי דתן ואבירם ברוע מעלליהם קלקלו אפילו את לימוד הזכות שביקש משה רבינו ללמד עליהם ולתקן את שורש נשמתם, וזכרתו עצמם מתוך הקהל.

זכרת דתן ואבירם - אות על תיקונם

לעומת זאת, כתב רבינו החתם סופר זיע"א (ידרשות חתם סופר ח"ב, דרוש ל"א אלול תפ"ח), כי עצם הדבר שנענשו דתן ואבירם יחד עם כל עדת קורח על דרך פלא ומופת

בדומה לזה אמר בלעם הרשע על עצמו (שם כד ג-ד): "נָאֵם בְּלָעַם בְּנֵי כְעֹר וְנָאֵם הַגִּבֹּר שָׁתֵם הָעֵינִי: נָאֵם שְׁמִיעַ אֶמְרִי א-ל אֲשֶׁר מִחֲזֶה שֶׁ-דִּי יִחְזָה נָפֶל וְגִלּוֹי עֵינָיִם". כי הבין גם הוא שבעיניו תלוי הכל.

וכן אמר משה רבינו לחותנו (שם י לא): "אֵל נָא תַעֲזֹב אֶתְּנוּ עַל כֵּן יִדְעָתָה תְּחַנֵּנוּ בַּמִּדְבָּר וְהִיִּית לָנוּ לְעֵינָיִם".

בין נדב ואביהוא לדתן ואבירם

הרי לנו שני צידי המטבע: מן העבר האחד עומדים נדב ואביהוא, אשר דבקו בצד הקדושה כל כך עד שניטלה מהם הבחירה ולא יכלו כלל לעשות רע, וזוהי בחינת 'אשר לא צויה ה', כי לא היו צריכים לציווי כי אם כדי לידע מה יעשו ואת הדרך ילכו בה. וכפי שנתעלו כל בני ישראל למדרגה זו במעמד הר סיני כאשר הקדימו נעשה לנשמה - כך החזיקו נדב ואביהוא בדרגה זו חודשים רבים לאחר מכן, כי היו קדושים ומרוממים כל כך, עד אשר לא ראו כל פגם בזה שהיו אוכלים ושותים בשעת גילוי השכינה, כי לא הרגישו שום פנייה ושמשן חטא באכילתם.

ומן העבר השני, הרחוקים מהם ביותר היו דתן ואבירם.

ובאמת ישנו דמיון ביניהם גם בשמותיהם, כי בשם 'נדב' ובשם 'דתן' ישנן אותיות ד' ונ', רק אותיות ב' ות' נתחלפו בהם. והשמות 'אביהוא' ו'אבירם' פותחים שניהם ב'אב', אלא שאות ת' משמו של דתן ומ' האחרונה בשמו של אבירם מצטרפות יחד ל'מת' רח"ל, ואילו אות א' שבסוף שמו של אביהוא ואות ב' אצל נדב הן האותיות שבהן נתן הקדוש ברוך הוא את התורה וברא את העולם - 'אנכי ה' אלקיך', ו'בראשית ברא אלקים'. וכפי שדרשו התינוקות (שבת קד), כי אל"ף ב"ת הוא אל"ף בינה'.

דבר זה נרמז לו למשה רבינו כאשר נצטוו מפי הגבורה לילך ולשוב מצרימה, ונאמר לו (שמות ד טז) "לֵךְ שֵׁב מִצְרָיִם כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמִּבְקָשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ", ואמרו חז"ל (מדרים סד, הובא ברש"י שם) כי זהו רמז לדתן ואבירם שנעשו עניינים, ועניי חשוב כמות. הרי שבחינת המיתה מצויה היתה אצלם אמונה ומעולם, ורשעים בחייהם קרויים מתים (ראה ברכות יח:), ואילו נדב ואבירם דבקו בתורה ובבורא העולם.

בין עיני העדה לעיני האנשים

אלו היו שני הקצוות בעם ישראל, ומשה רבינו אשר ביקש לפעול לבלתי ידח ממנו נדח, רצה לסייע לדתן ואבירם לעלות מתוך המדמנה, והלך אצלם בענוה להורותם דרך תשובה. אולם רשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר, ואמרו לו בחציפות 'העיני האנשים הם תנקר' - האם תבוא עימנו בבחינת 'עיני העדה', עינים המסתכלות כלפי מעלה ומביטות בשורשן של דברים להמתיק הדינים בשורשם, וגם את הפועלים בעיניהם לרעה בעין רעה, האם זאת תבקש לתקן - 'לא נעלה'. באותה שעה כבר לא היו נדב ואבירם בין החיים, והמתו לשעת הכושר להתעבר עם נשמתו של פנחס, ורק לאחר מכן כאשר נעשה אליהו, אשר תיקן תיקון גדול בשתי העינים - אז יכלו גם דתן ואבירם לבוא לתיקונם בשני הפרים שהועלו בהר הכרמל.

זה סוד דברי רבינו החתם סופר זיע"א (תורת משה ויקרא, פרשת אחרי מות) שכתב כי בגדב ואבירם שלטה העין. כי כוחה הגדול של העין נתגלה על ידם בזמן שעמד אליהו הנביא בהר הכרמל וקרא לפני ה' (מלכים א יח ז) "עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי וְיִדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי אַתָּה ה' הָאֱלֹקִים", ונענה לו הקדוש ברוך הוא לתפילתו. "ענני" מלשון 'עין', ופעמיים 'ענני' כנגד שתי עינים, ומשום כך ענו העם ואמרו פעמיים 'ה' הוא האלקים'.

יהי רצון שנזכה במהרה לבואו של אליהו הנביא המבשר, מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלוהיך, הוא פנחס שהובטח לו 'הנני נותן לו את בריתי שלום', ותחייתה עיניו בשוכר לציון ברחמים.

עדת מרעים, אשר היתה תהילתו בקהל חסידיו שהלכו בדרכו הרעה והעקומה, על כן נעשו אלו התלמידים לנביאי הבעל, והם שהעלוהו לעולה על גבי מזבח הבעל.

עבודת אליהו בהר הכרמל - מעין עבודת יום הכפורים

ונראה למצוא רמז לענין זה גם בפסוק (ויקרא יז ז) "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשַׁעִירִם". פשוטו של מקרא עוסק באיסור שחיטת קדשים בחוץ, הנועד למנוע הקרבה לעבודה זרה, אולם כבר רמז האבן עזרא (ויקרא נ טו) על הקשר שבין שני שעירי יום הכפורים לפסוק זה, והנה, גם ביום הכפורים מביאים ישראל שני שעירים, אחד לה' ואחד לעזאזל. ומכאן נוכח ללמוד דבר פלא גדול ועצום, כי עבודת אליהו בהר הכרמל אשר בה הביא שני פרים, אחד לה' ואחד לנביאי הבעל - היתה מעין עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים, אשר בה נצטרפו הר' והר' העזאזל יחד לעשות תיקון גדול.

ואכן, דעת האבן עזרא עצמו (שם פסוק א) כי נכנסו נדב ואבירם אל תוך קודש הקדשים, ומופלא הדבר כי אליהו שבא לתקנם עשה מעשה מעין עבודתם. וגם לדברי הרמב"ן (שם פסוק ב) שלא נכנסו שמה, מכל מקום, עצם הדבר שתלה הקדוש ברוך הוא את אזהרת אהרן שלא יבוא בכל עת אל הקודש, בפטירת שני בניו, מורה כי זהו סוד התיקון שנעשה בעבודה זו, כי באמת, דווקא תשוקתם הנוראה והנפלאה של נדב ואבירם לבוא אל הקודש, עד כדי מאיסה בגוף ופריחת הנשמה

דתן היה בעל מח ועמד בפני עצמו, ואילו סוד כוחו של אבירם היה ביכולתו להשפיע על אחרים. ומשום כך גם כאשר נענשו ונבלעו באדמה, נזכר עונשו של דתן בלשון 'ותבלע דתן', כי עיקר עונשו היה במיתת עצמו, אולם על אבירם נאמר 'ותכס על עדת אבירם'

ממנו - היא שהעלתה את בני ישראל לדרגה זו שיוכל הכהן הגדול להיכנס לקודש הקדשים אחת בשנה ביום הכפורים. וכפי שאמר רבי ישמעאל כהן גדול, כי זכה במעמד זה לראות את כבוד ה' וכיכול לברך אותו (ראה ברכות ז).

וכמה נפלא הדבר, כי אותן התיבות הקדושות שענו כל העם ואמרו כאשר קידש אליהו הנביא שם שמים ברבים - ה' הוא האלקים, ה' הוא האלקים - הן אלו אשר בהן מסיימים אנו את סדר עבודתנו ביום הכפורים, ומקבלים אנו עול מלכות שמים בסיום תפילת נעילה באמירה קדושה זו.

מנגד, בפתח יום הכפורים מתירים אנו להתפלל עם העבריינים, כפי שלמדנו משה רבינו אשר ראה במראה הסנה כי גם הקוצים אינם כלים. וזהו שהכריזו העם כן דווקא כאשר קרבו הפרים שבהם נתגלגלו דתן ואבירם, כי מידת ה' הוא האלקים' היא הנותנת שיעזור ה' לשבים ויקבלם אליו גם כאשר העמיקו סרה.

הכל תלוי בעינים

ומעתה, בין נבין את פשר מה שענו דתן ואבירם אחר שהתריסו כלפי משה על כי משתתר הוא עליהם כביכול, ואמרו (במדבר טו ז) "אֵף לָא אֶל אֶרֶץ זִבְתָּ חֶלֶב וְדָבַשׁ הִבִּיאָתָנוּ וְתַתֵּן לָנוּ נַחֲלֵת שָׂדֶה וְכָרֶם הָעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּתְּנָקֵר לָא נַעֲלָה". על מה הכריזו 'לא נעלה', על כך שלא ינקר משה את עיניהם. כי הבינו גם הם את האמור כאן, שהכל תלוי בעינים, הן לפגם חלילה והן לתיקון כנרצה.

- גרם תיקון מה בשבילם, כי על ידי זה הוזהרו בני ישראל לקחת מוסר וללמוד מעונשם שלא לשוב לכסלה עוד. וראיה לדבר, כי הנה במשנה תורה שב משה רבינו והזכיר את שמם בתוך תוכחתו לישראל, ואמר (דברים יא ז): "וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלָאֲבִירָם בְּנֵי אֶלְיָאֵב בֶּן רָאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַעֵם וְאֶת בְּתִיָּהֶם וְאֶת אֶהֱלִיָּהֶם וְאֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל", ולאחר מכן אמר (שם פסוק ז) "כִּי עֵינֵיהֶם הָרְאָה אֶת כָּל מַעֲשֵׂה ה' הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה", וממילא (פסוק ח) "וְשִׁמְרָתֶם אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵצֵוְךָ הַיּוֹם". הרי מבואר כי מבליעת קורח ועדתו יבואו ישראל לשמור את כל המצוה.

ומסיים החתם סופר: "וזה עושה הקדוש ברוך הוא לרשעי ישראל לבל ידח ממנו נדח לגמרי, כי אף על פי שרשעים הם מכל מקום ממעי קדוש דת ישראל יצאו, ודת צדיקים יעמוד לעולם".

אימתי יכלו דתן ואבירם לבוא ליד תיקון

על פניו, נראה כי שתי דעות ישנן כאן, דעת האור החיים הקדוש וסייעתו שנכתרו דתן ואבירם לגמרי, ודעת החתם סופר והמפרשים כדעתו כי היה תיקון לנשמותיהם.

אך באמת אלו ואלו דברי אלקים חיים, ואין כאן מחלוקת. כי בוודאי באותה שעה שנבלעו דתן ואבירם באדמה, לא היה אפשר למצוא בהם שום חלק טוב, ולא פנה ה' אל מנחתם, כי הוגדשה סאתם ולא הועיל להם תיקון, ואינם כקורח ובניו אשר רוח הקדוש הטעתם, ובה שניעו התקדש שמו יתברך בעולם. אך דתן ואבירם הוצרכו לתיקון ארוך וקשה שנמשך דורות רבים, ורק לאחר ארבעים שנה הזכירים משה רבינו, אשר היה בזה רק תחילת תיקון ולא יותר.

אדם ובהמה

וכבר נודע מה שאמרו רבותינו המקובלים זיע"א (ראה שער הגלגלים) על הפסוק (איוב לג כט) "הֵן כָּל אֵלָה יִפְעַל א-ל פְּעָמָיִם שְׁלוֹשׁ עָם גִּבֹּר", כי לפעמים ימצא שלא יוכל האדם למצוא תיקון, ונגזר עליו להתגלגל בבעלי חיים. ואכן רק על ידי פנחס זה אליהו, כאשר התעלה למעלה כה גבוהה, ניתן מקום לתיקונם של דתן ואבירם בגלגולם כפרים הללו, שהוקרבו אחד לשם הבעל ואחד לשם ה', אך מבין שניהם נתקדש שמו יתברך ברבים.

ואמנם, גם תיקון זה לא נעשה באורח מישור, אלא הוראת שעה היתה להקריב קדשים בחוץ, ולעבור על ציווי הכתוב (ויקרא יז ז) "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשַׁעִירִם". וכבר נרמז הדבר בברכת הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו (בראשית לה יא) "גֹּי וְקָהֶל גֹּיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ", וכפי שהביא רש"י שם ז"ל: "שעתידים בניו להקריב איסור במות כגוים בימי אליהו". אך על כל פנים, בכח המעשה הגדול אשר נעשה באותה שעה, ונתגלגל קידוש שם שמים על ידי דתן ואבירם - נמצא להם התיקון.

מעתה יש לומר, כי מה שכתב רבינו האור החיים הקדוש שאין להם תיקון, כוונתו לתיקון כאדם, אולם כבהמה יכלו למצוא תיקון. ובדומה לזה מצינו בבלעם הרשע, אשר ביקש (במדבר כג י) "תַּמְתָּ נִפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתָהִי אַחֲרֵיָי כְּמֹהוּ" ורצה לחיות כל חייו כגוי אך לבסוף למצוא תיקון ולמות כיהודי, אך לא עלתה בידו ונגזר עליו כי אין לו חלק לעולם הבא (ראה סנהדרין צ. ז) ועם כל זאת מצינו בדברי רבותינו המקובלים (ראה אור החיים במדבר כג י) כי מצא בלעם לבסוף את תיקונו על ידי שנתגלגל בחמורו של רבי פנחס בן יאיר. הרי מבואר גם כאן, כי אין דומה תיקון הנעשה באדם לתיקון הנעשה בגלגול בהמה, וכללים אחרים יש בזה.

נמצא אם כן, כי כאשר אמרו דתן ואבירם 'לא נעלה', אכן גרמו לעצמם שלא יהיה להם תיקון כבני אדם, וכדברי רבינו האור החיים הקדוש. אולם את התיקון כבעלי חיים לא הפסידו. ועל כן נשלם תיקונם בשני הפרים שהובאו לאליהו הנביא. ובהיות אבירם מנהיג

ספיר וההלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת קרח

שבת קודש
אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

על התורה
שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

את הטעם שנחשבת השבת לפנים חדשות באר הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זי"ע בעל 'שפת אמת', על פי דברי המדרש שהזכיר הרבי מסלונים, שאינו דומה מאור פניו של אדם בימות החל למאור פניו ביום השבת, בו מקבל הוא מאור פנים אחר, ולכן כל אחד ואחד הוא פנים חדשות. טעם אחר שהביאו רבותינו הראשונים (ריטב"א ורמב"ן בכתובות ט"ז) לדין זה, הוא מפני שמרבים בשמחה ובסעודה לכבוד השבת, ועל כן אין אנו זקוקים להתחדשות המשתתפים מנת להרבות את השמחה על שמחת יום האמו.

ובדרך זו באר בעל 'שפת אמת' בשם זקנו הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור זי"ע בעל 'חדושי הרי"מ', לפי דברי חכמינו ז"ל (פסחים ע"ג) שכאשר חל יום טוב ראשון של חג בשבת אין מביאים שלמי שמחה, הם קרבנות השלמים שיש לשחטם בשלש הרגלים ולאכול את בשרם לכבוד שמחת הרגל לפי שאין שמחה אלא בבשר ויין, ועל פי רוב היו עולי הרגלים מקריבים אז את הנדרים והנדבות שהבטיחו במהלך השנה, מפני שדין שחיתת השלמים להעשות בשעת השמחה - ביום טוב, וכאשר חל בשבת, אסור לשחוט נדרים ונדבות.

ובאר בעל 'חדושי הרי"מ', כי בשבת אין צורך לזכות את השלמים, מפני שהשמחה היא בעצם היום הקדוש, כמו שאומרים בתפלה 'שמחו במלכותך שומרי שבת'.

והוסיף בנו הרב הקדוש רבי אברהם מרדכי מגור זי"ע בעל 'אמרי אמת' לבאר את הטעם לכך שבשבת אין זקוקים לפנים חדשות, באמרו כי בשבת נפתח פתח של התחדשות לכל יהודי, כפי שנאמר בכתוב (יחזקאל מו' א) 'וביום השבת פתחתי, וכך תיקן האריז"ל לומר 'אזמר בשבחין למיעל'.

גו פתחין', (אמרי אמת ליקוטים עמ' קב) ובדרך הפנימיות באר הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספרו 'פרי צדיק' (מסעי ט) את מאור הפנים לו זוכה אדם ביום השבת, על פי הפיוט שתקן רבנו האריז"ל לומר בליל השבת 'ברם אנפין חדתי'.

מפני שבשבת נתקן חטאו של אדם

מאור פניו של אדם בשבת פנים חדשות

פעם שאל הרב הקדוש רבי אברהם מסלונים זי"ע, אדם אחד ממכרי: "יודע אתה מדוע פניך הזקינו כל כך?" הלה עמד נבוך, לא הבין מה רוצה ממנו הרבי.

הסביר לו הרבי: "בודאי יודע אתה שאדם המשתמש בכמה מערכות בגדים, ומחליף ביניהן מדי פעם - בגדיו מחזיקים מעמד טוב יותר."

אם יש לו לאדם שתי חליפות, למשל, והוא ילבש כל אחת מהן במשך תקופה ברציפות, תחזקנה החליפות מעמד כשנה, אבל אם ילבש את שתיהן לסירוגין, יחזיקו לו יחד יותר משנתיים.

ולעניננו: דרשו חכמינו ז"ל (ב"ר יא ב), על הפסוק (בראשית ב' ג) 'ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו': 'ברכו באור פניו של אדם, קדשו באור פניו של אדם'.

לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבוע, כמו שהוא דומה בשבת.

אם כך, מי שיש לו בשבת קודש פנים אחרות מימות החול, פניו אינן מזדקנות כל כך מהר, מפני שהוא מחליפן מדי שבוע בשבוע...

אבל מי שאין בפניו שום התחדשות, דומה הוא לאדם הלושב תמיד אותו בגד, והוא מתיישן במהירות.

והדברים אמורים כלפי חידושם של רבותינו בעלי התוספות במסכת כתובות (ט), על דברי הגמרא שבכל יום מימי השבע ברכות מברכים את ברכות הנישואין רק אם בסעודה השתתף אדם שהוא בבחינת 'פנים חדשות' - כלומר שלא השתתף עד כה בשמחה זו, ובשל השתתפותו רבה השמחה.

בשבת קודש - כתבו בתוספות - אין אנו זקוקים לפנים חדשות, מפני שהשבת עצמה נחשבת כפנים חדשות, שכן אגדה זו מסורה היתה בידי בעלי התוספות על הפסוק (תהלים צב א) 'ממור שיר ליום השבת': "אמר הקדוש ברוך הוא: פנים חדשות באו לכאן - נאמר שירה".

הבל. בפרשה שלאחריה, נח לעומת אנשי המבול. בפרשת לך לך, אברהם לעומת פרה. בפרשת וירא, אברהם לעומת אנשי סדום. וכן הלאה.

רק כשאני מגיע לפרשת וישב אני מוצא שם את יוסף לעומת אחיו, וכאן אני בא במיצר שאני יודע בעד מי לצדד, שהרי כולם צדיקים וטהורים. אף עתה אני שרוי באותה מבוכה כעין פרשת וישב...

קרה לא ישן באותו הלילה

הביא הרב הקדוש בעל 'אמרי יוסף' מספינקא בשמו של הצדיק הקדוש בעל 'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע, על הפסוק (במדבר טו ה): 'וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בוקר וידוע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו'. שמעתי בשם הקדוש מאפטא זצלה"ה, כי הצדיק יכול לזכך נשמת ישראל בעת שינתם שישנים, ונשמתו עולה למעלה, אזי לוקח הצדיק את הנשמה ומכבס ומטהר אותה, ועל ידי זה, כשהזכר בבוקר אל הגוף מטוהרה אזי הוא כבירה חדשה ועושה תשובה באמת. ולכן רצה משה שבליילה בעת שינתם יטהר נשמתם ויתעוררו בבוקר בנפש מטוהרה ולא יחלוקו על הכהונה עוד.

אמנם הטעם שלא עשה כן, הנה אחר כך נאמר בפסוק 'ויקהל עליהם קרח' וגו' כתב רש"י ז"ל, שהיו הולכים בליצנות כל הלילה, ולא היו ישנים כלל, לכן לא היה יכול לטהר נשמתם, כיון שלא היו ישנים כלל ולא עלתה נשמתם למעלה.

וכן הביא הרב הקדוש רבי פינחס מקוריץ זי"ע (אמרי פנחס' תורה אות שלא): שינה היא המתקת הדינים. כי כשאדם ישן, מפקיד נשמתו אל הבאר העליון, שהוא ראשי תיבות 'בידך אפקיד רוחי' (תהלים לא ו). ובאר הוא אין סוף שנובע תמיד בלי הפסק...

ואמר: ידעתי שבדאי היתה כוונת משה רבינו עליו השלום שאמר לקרח 'בוקר וידוע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו', כדי שבליילה יתפוס את נשמת קרח ויבטל ממנו הדינים, כי הצדיק יכול להעלות כל הנשמות. אך כמה זמנים היה קשה לי, דלמה לא עשה כן. עד שזוכרתי שקרח לא ישן כלל באותו לילה, כדפריש"י שהיה בליצנות. לכן אמר הרב דסכנה להיות ניעור כל הלילה אפילו ללמוד.

לא לקחה צד

על הפסוק (במדבר טו א): 'ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן', פירש רש"י: 'ויקח קרח' - לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה.

בספר 'חמדה גנוזה' הובא בשמו של הרב הקדוש רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע, שהיה אומר, שמעלת הפיקח הוא שמחזיק בשעת המחלוקת עם שני הצדדים ויודע איך לצאת ידי שניהם.

והרמז לזה כי 'פקח' גימטריא שני פעמים 'צד', דהיינו שהפיקח מחזיק תמיד בשני הצדדים. וזהו שכתב רש"י הקדוש שקרח לקח את עצמו לצד אחד וכו', וקרח שפיקח היה מה ראה לשטות זו, פירוש, כיון שפיקח היה מה ראה לשטות זו ליקח עצמו לצד אחד, הרי פיקח צריך להיות מחזיק בשני הצדדים.

במשך שלש שנים בהן כיהנו יחד הגאונים רבי נפתלי צבי יהודה ברלין - 'הנצי"ב' ורבי יוסף דב הלוי סלובייצ'יק 'בית הלוי' בראשות ישיבת וואלוז'ין, נתהוו בקרב התלמידים שני מחנות מחמת השיטות השונות בדרך הלימוד שהיו בין שני ראשי הישיבה, ובשנת תרי"ז התפרצה מחלוקת בישיבה.

המפליא הוא שלא גבהו הרים חלילה בין הגאונים עצמם, ואדרבה כדרך אנשי תורה נתקיים בהם 'את והב בסופה', ולימים אף באו בקשרי משפחה חדשים.

כדי להשכין שלום, הוזמנו ארבעה מגדולי הדור לוואלוז'ין לדון ולהכריע כדת של תורה את המעשה אשר יעשו.

מספרים שבעת האסיפה של גדולי התורה לדון בסדרי הישיבה, פתח רבי זלמן זאב, הגמדי דמתא בולגא. ואמר: הרי אני שרוי עתה בפרשת וישב...

נסתכלו בו כל הנוכחים בתמיחה: מאי משמע, ר' ולוולה, בפרשת וישב? היו אלו ימי חשוון, ופרשת וישב רחוקה היתה, עוד כחודש ימים ויותר.

השיב ר' ולוולה: בתור מגיד דמתא הריני דורש דרשה מידי שבת בשבת על פרשת השבוע. בדרשותי אני נוהג לתאר את הצדיק לעומת הרשע, להדגיש את צדקותו של זה מול רשעותו של זה.

והנה בכל פרשה אני מוצא עימות כזה בין צדיק לרשע, כמו למשל בפרשת בראשית, אדם הראשון לעומת הנחש, קין לעומת

הראשון, שבעטיו אבד את זיו פניו, כמו שדרשו חכמינו ז"ל (ב"ר יב ו) על הפסוק (איוב יד כ) 'משנה פניו ותשלחנה', ועל כן בשבת זוכים לחזרת מאור הפנים כפי שהיה קודם החטא.

ובסוד ה'פנים חדשות' שישנן ביום השבת, באר המגיד הקדוש רבי ישראל מקו'ניץ ז"ע בספרו 'עבודת ישראל' (לסוכות ד"ה ביום), על פי דברי האריז"ל, שכל סעודה מסעודות השבת קדושה אחרת היא.

וזהו סוד לחם הפנים שהיו עורכים בשבת - לחם שיש לו פנים, שבכל צד אליו כביכול פונה הבורא יתברך, אינו פונה אלא לישראל. ולעומתו, אף אנו, לכל צד שנפנה - כל מחשבותינו אליו לבדו לעובדו.

ליל התפלה בראשון

דרך אחרת באר בעל 'שפת אמת' (משפטים תרמ"ו) את הסיבה בגינה זוכה אדם למאור פנים מיוחד ביום השבת, כיון שבכל שבת ושבת נוהג משה רבנו בטובת עין ומחזיר לישראל את הכתרים שהונחו על ראשיהם במתן תורה ונלקחו מהם בחטא העגל, ומכך זוכה אדם שיאירו פניו בקדושה.

וכפי שבאר רבנו האריז"ל (פ"ח שער השבת פ"ח) את לשון התפלה 'שחמ משה במתנת חלקו', שבעת שחטאו ישראל נלקחו מהם הכתרים להם זכו במתן תורה וניתנו למשה רבנו במתנה, ובכל ערב שבת מחזירים לבני ישראל, וזהו סוד הנשמה היתרה לה אנו זוכים מדי שבת בשבתו. על פי זה חידד כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד-חי אביחצירא שליט"א, שנמצא שבכל שבוע כשמגיע יום השבת זוכים בני ישראל לחזור למדרגת שהיה בה עת מתן תורה, וזהו ההארה המיוחדת לה זוכים בני ישראל ביום השבת.

והוסיף שטעם זה אמרו חכמינו ז"ל במסכת מנחות (לו:) שבשבת אין מניחים תפילין כיון שהיא בעצמה קרויה 'אות' ואין צורך להניח את אות התפילין. כי ענין האות הוא גילוי צלם הקדושה שיש באדם המתגלה על ידי התפילין, ובשבת זוכים ישראל לחזור למדרגת במתן תורה ומתגלה קדושתם אף ללא התפילין.

ומצאנו לרבותינו בעלי התוספות (מנחות לד: ד"ה לטוטפת, ראה גם רמב"ן שמות יג טז) שפירשו את המלה 'טוטפת' האמורה בתפילין (דברים ו ח) כמשמעותה של 'טוטפת וסריטים' המובאים במסכת שבת (נז:), שהם מין נזר ותכשיט המקיף ומקטש את הראש. וכמו כן ידוע שיש ארבע-מאות ושלש תבות בארבע הפרשיות המונחות בתפילין כמנין תבת 'תג' שמשמעותה בארמית הוא כתר, ובפי חכמינו מכוונה 'תגא' (אבות פ"א מ"ה פ"ד מ"ה).

אמר על כך הרב הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ע בספרו 'בני יששכר' (מאמרי השבתות ז), שנמצא לפי זה שבשבת קדש, בה שבים בני ישראל לחשוב את כתרי מתן תורה לראשם, אין להם צורך בתפילין.

רמז לדבר יש בכך שלפי סדר מנין מצוות התורה שמנה רבנו הרמב"ם ב'ספר המצות' יוצא שמצות הקרבת קרבן מוסף בשבת היא מצוה ת"ג ממנין תרי"ג מצוות, ומטעם זה תקנו רבותינו לומר קדושת 'כתר' בתפילת מוסף.

הכמת אדם האיר פניו

וכאן המקום להזכיר כמה מגדולי צדיקי ישראל - עליהם היתה נראית קדושת השבת בבירור, אף בעיני בשר, ועל פניהם ראו הכל כי אינו דומה מאור פניו של אדם בימות החול למאור פניו בשבת.

המפורסם ביותר הוא הצדיק הקדוש רבי חיים

מטשרנוביץ ז"ע בעל 'באר מים חיים', שהיה דבוק ואדוק בקדושת השבת כידוע וכמפורסם, ואף חיבר את ספרו הנודע על השבת - 'סדורו של שבת', עליו סופר בפי כל, שבצאתו מהטבילה לכבוד שבת קדש, גבוהה היתה קומתו בראש!

וכך כתב החסיד המופלג רבי יעקב מרגליות זצ"ל, בנו של הגאון החסיד רבי משולם נתן מרגליות מברדיטשוב זצ"ל, בנו של הגאון הצדיק רבי שמואל זצ"ל אב"ד זליטשיק, מבני ביתו של הבעל שם טוב ז"ע, בספרו, שבו כתב סיפורי צדיקים על פי הוראתו של מרן אדמו"ר הזקן מסדיגורא ז"ע:

"שאלתי את אבי האם נכון הדבר שמספרים אודותיו שבכל ערב שבת אחרי הטבילה גבוהה קומתו במדת ראש, וכך ענה לי:

בני, יודע אתה שאין דרכי להגזים, ומעולם לא מדדתי את קומתו. אך זאת יכול אני להעיד בפניך, כי בכל ערב שבת קדש ראיתי אותו בלכתו אל המקוה לטבול לכבוד שבת, ובכל פעם כאשר שב, נראה היה שאין זה אותו אדם שהלך אל המקוה לטבול! כי כל תואר גופו הקדוש וצורתו, נשתנתה כליל..."

די אברה נפש

גם בדורות מאוחרים יותר שמענו עדויות דומות.

וכך סיפר הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל באוני תלמידיו על הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין - הנצי"ב מוואלוז'ין:

"בכל מוצאי שבת, עוקב הייתי אחרי פניו של מורי ורבי בעת ההבדלה, ובכל פעם מחדש נפעם הייתי לראות כיצד משתנות פניו, והקדושה וההארה שחפפה עליהן הסתלקה ופינתה את מקומה לארשת פנים 'חולית' יותר". ובאופן דומה סיפר הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, על הגאון המקובל רבי יעקב חיים סופר ז"ע בעל 'קף החיים' - אותו זכה להכיר מקרוב, כי ביום השבת היה זיו פניו משתנה מבימות החול, הארת השכינה היתה חופפת עליו וקדושה ניבטה מפניו.

אמת מה נהדר

והרי סיפור מופלא שארע עם הגאון הצדיק רבי שלמה וולבה זצ"ל:

מילדיי אשכנז היה רבי שלמה, ובנעוריו גלה למקום תורה ונסע ללמוד בישיבת מיר המעטירה.

ורגיל היה רבי שלמה לספר על השבוע הראשון ללימודיו בישיבה.

ביום שלישי בשבוע הגיע הבחור שלמה וולבה לישיבה, שם הכיר את המשגיח - הגאון רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל.

והנה, כאשר הגיעה השבת, הופתע מאוד לראות אדם אחר היושב על מקומו של המשגיח. הבין התלמיד החדש, שבשבתות מכהן משגיח אחר בישיבה.

רק לאחר שחלף זמן, גילה רבי שלמה שהמשגיח של ימי השבת הוא הוא המשגיח של ימי החול. כה שונה היה מראהו של רבי ירוחם ביום השבת, עד שהיה רבי שלמה סבור כי הוא אדם אחר לחלוטין...

וכך כתב רבי שלמה לימים: "ומה נהדר מראה אדמו"ר ביום שבת קודש, שהיתה לו אז צורה אחרת לגמרי מאשר בימות החול..."

ואמר רבי פנחס, כי בכך מתורצת קושיית התוספות יום טוב בשם מדרש שמואל במשנה (אבות פ"ג מ"י) 'הניעור בלילה והמפנה לבו לבטלה' הרי זה מתחייב בנפשו, וכתב התוספות יום טוב, שיש לגרוס 'ומפנה', שאם אינו מפנה ליבו לבטלה, למה יתחייב בנפשו הניעור בלילה, שזא מנצל זמנו ללימוד תורה!

ולאור האמור, מבואר, כי הניעור כל הלילה, אפילו ללמוד, הוא מתחייב בנפשו! כי השינה היא טובה יותר מהלימוד...

שח הגאון החסיד רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל: שמעתי מר' דוד אפעל שהיה בשעת מעשה, בעת שהרב הקדוש רבי אהרן מבעלזא זיע"א היה פעם בעיר סיגוט, ושח מענין השינה. ואמר כי הנשמה בטבעה אוותה לעלות כסדר מעלה לעלה בהדרגה בשורשה, אולם הגוף שהוא גשמי מפריע לזה, לכן נברא השינה שאז נח הגוף מזעפו והנשמה יכולה לעלות.

בספרו 'צדקת הצדיק' (אות רלה) כתב הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א: השינה גם היא טובה לחזור ולהתעורר אחר נפילת המוחין בבלבול מחשבות זרות והעדר מחשבות דקדושה ודברי תורה. בעת השינה הוא הסתלקות המוחין ואחר כך חוזר נשמה חדשה.

כמו שאמרו ז"ל (שוח"ט תהלים כה) ויכול להתחזק מחדש להעמיד מחשבתו כרצון השם יתברך ונשכח כל מה שהיה ביום אתמול.

ועל זה הוא הבקשה דברכות (טז:) ונשכים ונמצא ייחול וכו' שפעמים מיד בהשכמה הוא מוצא עצמו בריה חדשה, כמו שאמרו הקדמונים דבכל יום נעשה בריה חדשה שעל זה תיקנו נטילת ידים שחרית וברכת אלהי נשמה כמוא בבית יוסף. והוא כמו שאומרים 'המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית' וגם האדם מכלל מעשה בראשית והיינו בקומו משנתו יוכל להיות מתחדש לטוב.

בריה חדשה

הרב הקדוש רבי יעקב יצחק דן מסטריקוב זיע"א אמר בשם זקנו הגאון הקדוש רבי אברהם מטשענקוב זיע"א על הפסוקים (במדבר טז כח-כט): 'ויאמר משה בואת תענו כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מליבי. אם כמות כל האדם ימותון

אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני'.

והקשה, שהרי ישנה בחירה, ואפשר תמיד לשוב בתשובה, והיאך אמר משה 'אם כמות כל האדם' וגו' שזה יהיה סימן שהבורא יתברך לא שלחו, והרי לכאורה עדיין יכולים הם לשוב בתשובה ויכופר להם, שהרי תשובה מועלת אחרי כל חטא, וגם לאדם שעבר על החטאים החמורים ביותר נשאר לו עדיין את כח הבחירה ויכול לשוב על זה בתשובה, ואם כן איך משה נתן סימן זה.

ועוד קשה, שהרי בפרשת פנחס כתוב 'ובני קרח לא מתו', וברש"י כתב: "הם היו בעצה תחילה ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם". ואם כן בוודאי שכבר בתחילה היה שייך אצלם שיעשו תשובה, וממילא יקשה יותר היאך אמר זאת משה?

תירץ רבי אברהם מטשענקוב זיע"א על פי דברי הרמב"ם (הלכות תשובה סג) שביאר את עניינו של הבעל תשובה שיש בו כח שנחשב ככריה חדשה. והנה, לגבי גר אמרו בגמרא (יבמות מה:): 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי'. אמנם הרמב"ם חידש דבר זה גם לגבי בעל תשובה שהוא נחשב ככריה חדשה וכמו שהוא אדם אחר.

ולפי דבריו יש לומר כי יש לדקדק בלשונו של משה שאמר 'אם כמות כל האדם ימותון אלה' אז 'לא ה' שלחני', ומשמע שרק אם אותם האנשים האלה, וכוונתו לפי המצב שנמצאים בו עכשיו ימותו כמות כל האדם, אז הוא סימן שלא ה' שלחני, אמנם אם יעשו תשובה יהיו נחשבים על ידי זה לבריה חדשה ויהיו נחשבים לאנשים אחרים ואין זה 'אלה' וממילא שוב אין בזה סימן.

וכבר מצאנו מפורש כן בספר 'מגלה עמוקות' (פרשת קרח דרוש ב אות ו): 'לפי שאמר משה 'כמות כל אדם ימותון אלה', 'אלה' דייקא שהם חטאים בנפשם כאלה, אבל אם יעשה תשובה הרי הוא בריה חדשה וקטן שנולד ואינם כלל אלה האנשים.

בספרו 'פתוחי חותם' (פרשת מצורע) כתב הגאון הקדוש 'האביר יעקב' זיע"א, כי כשאדם חוזר בתשובה כראוי והקדוש ברוך הוא בוחן לבות וכליות ויודע ששב כראוי, אז

תפילה

פנינים וערגליות בעניני
עבודה שבלב זו תפילה

תהנן ונפילת אפים

מורה שאול יעל

כמה שגבה נפילת אפים הבאה לאחר תפלת העמידה.

בכחם של פסוקים אלו הנאמרים תוך כדי נפילת אפים להרעיש עולמות, ולא לחינם הוזהרו **חכמינו ז"ל** (תענית יד; מגילה כב:) שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו בפני הצבור, אלא אם כן מובטח הוא שיענה כיהושע בן נון שנאמר בו (יהושע ז ט) 'ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך'.

לפי שכה עצום כח נפילת אפים, שמובטח הוא הנופל על אפיו שתקבל בקשתו, ואם לא יענה אדם חשוב בנפילת אפיו יתבזה בכך.

סגולתה ועומקה של תפילה זו היא שנאמרת מתוך מסירות נפש מוחלטת, המתבטאת גם במעשה הנפילה על אפים המסמלת ביטול עד כדי מסירות נפש.

וכך כתבו הקדמונים, שבעת נפילת אפים יש לכוון למסור נפש לשמו יתברך, ובפרט לנוסח בני עדות המזרח האומרים את מזמור כ"ה שבתהלים, הפותח במלים 'לדוד אליך ה' נפשי אשא' שמהותו היא מסירות נפש של דוד המלך לאלקיו.

ההבדל בין מסירות הנפש שיש לכוון בעת אמירת פסוק ראשון של 'שמע', למסירות הנפש בעבודת נפילת אפים, נתבאר בפי הרב הקדוש רבי שמעון שלמה מבענדער זי"ע ('בארות המים' לבנו הר"ק רבי יצחק מבענדער זי"ע, 'באר לחי רואי' פר' וישב), בן-אחיו ותלמידו של הרב הקדוש רבי משה מסווראן זי"ע, שעמד על כך שישנן שתי בחינות של מסירות נפש: אחת בקריאת שמע, ואחת בנפילת אפים.

כל 'מסירות נפש' משמעותה שמסור האדם את נפשו למיתה, אך מסירות הנפש בקריאת שמע היא בבחינת 'כלה שארי ולבבי' (תהלים עג כו), כלומר, שהנפש כלה ומשתוקקת לדבק בשרשה, כמאמר הכתוב ('חזקאל א יד) 'והחיות רצוא ושוב', שהמלאכים המכונים 'חיות הקדש' רצים לקראת המרכבה העליונה מגודל תשוקת הדבקות לקראת בוראם, ולאחר מכן שבים חזרה כדי שלא יבטלו ממציאותם מחמת הקרבה אל הקודש.

לעומת זאת, מסירות נפש של נפילת אפים היא שירות נפשו עד עמקי שאול כדי להעלות משם את ניצוצות הקדושה הרוחניים הנפולים שם ושוביים במדור הטומאה, ועל כך נאמר (שמואל א ב ו) 'ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל', כי הקדוש ברוך הוא עוזרו ומעלה אותו מעמקי שאול ומחיה אותו.

ישנם צדיקים שעיקר עבודתם היא במסירות נפשם בבחינה הראשונה, שעובדים בחשק וברצון עד כלות הנפש מגודל הדבקות, וישנם שעובדים בבחינה השנייה, שירידים לעמקי שאול להעלות את הניצוצות הקדושים.

ושני סוגי הצדיקים זקוקים זה לזה, ובפרט הצדיק שמסור את נפשו לרדת מטה מטה לעמקי שאול, נצרך לאחוז בחבל יעקב - הוא בחינת הצדיק שעיקר עבודתו בחשק וברצון, ועליו נאמר (דברים לב ט) 'יעקב חבל נחלתו'.

צדיק זה שעבודתו לרדת לעמקי שאול, הוא בבחינת יוסף, כשם שיוסף הצדיק ירד למצרים - ערות הארץ, ונתנסה שם בכמה נסיונות.

לפיכך כשנעלה יוסף מעיני אביו וחשב כי חיה רעה אכלתהו, אמר (בראשית לו לה) 'כי ארד אל בני אבל שאולה', כאומר: מעתה שיוסף איננו, ממילא עבודתו לרדת שאולה ולעלות מוטלת עלי, ואחר כך כשנודע לו שיוסף חי, אמר (שם מו ל) 'אמותה הפעם', ובארזו רבותינו ז"ל (תנחומא ויג ט) שאמר יעקב: כשבאו ואמרו לי שיוסף מת, סבור הייתי שאמות שתי מיתות, ומעתה ידעתי כי אמות מיתה אחת בלבד.

בפשטות דברי המדרש, הכוונה שהיה יעקב סבור שימות בעולם הזה וגם איבד עולם הבא, לפי שסימן זה היה מסור בידו: אם לא ימות אף אחד מבניו בחייו - מובטח לו שלא יראה פני גיהנם, וכאשר סבור היה שיוסף מת דאג שימות לעולם הבא חלילה, וכעת כאשר נודע לו כי עוד יוסף חי - יודע הוא שימות לעולם הזה בלבד, ובעולם הבא מובטח לו שילך ישר לגן עדן.

אמנם, פירש המגיד מבענדער, לפי דרכו, שהיה יעקב סבור שאיבד את שתי העבודות של מסירות הנפש, מחמת שלא יוכל לפעול מאומה בלא כחו של יוסף. ולכן נאמר על הזמן שראה יעקב את יוסף (בראשית נ א) 'ויפול יוסף על פני אביו', והכוונה לנפילת אפים ומסירות הנפש שהיה עושה כדרכו בקודש, ולגבי יעקב אמרו רבותינו (דרך ארץ זוטא א י) שבאותה שעה היה קורא את שמע, הרי שנותנה לו העבודה של מסירות נפש בקריאת שמע.

'רבי יעקב איש תב'

ובדבריו גילה המגיד מבענדער סוד טמיר ונעלם שהיה גנוז מאות בשנים. סוד זה הוא אודות מחלוקתם של החכמים במסכת בבא-קמא (לט:) בדיון שורו של חרש שוטא או קטן שנגח והזיק, ולדעת רבי יעקב על בעליו שלם חצי נזק. הלכה זו נשנתה

ברבייתא בלשון בלתי שגרתית: שלא כרגיל, שנוקטת הגמרא בלשון "רבי יעקב אומר חצי נזק" או "רבי יעקב מחייב חצי נזק", נקטת הבריייתא בלשון "רבי יעקב משלם חצי נזק".

על לשון זו הקשו בגמרא: רבי יעקב מה מעשהו ומה ענינו כאן? וכי הוא הזיק למאן-דהו? ומדוע עליו לשלם? אלא, יישוב בגמרא שיש לגרוס: "רבי יעקב אומר, תם משלם חצי נזק".

סוד עמוק טמון בדיון ודברים קצר ובלתי שגרתית זה, שהובא בגמרא על לשונו המדויקת של התנא בבריייתא, כך אמר המקובל הקדוש רבנו מנחם עזריה מפאנו שסתם ולא פירש.

ולאור האמור, פירש המגיד הקדוש מבענדער את הסוד שבבלשון הבריייתא: "רבי יעקב משלם חצי נזק", עליה עמדה הגמרא ותקנה את הגרסה ל"רבי יעקב אומר תם משלם חצי נזק".

כלומר, שיעקב איש תם ושלם, הוא יעקב אבינו, מתקן חצי הנזק מחטא אדם הראשון על ידי מסירות נפש של קריאת שמע, ובכך משלים את התיקון. כאמור שעבודת הצדיק שבבחינת יעקב היא במסירות נפש עד כלות בהשתוקקות וכיסופין לבורא בשעת קריאת שמע.

מו יודע אב אחיה מהר?

בדומה לביאורו של המגיד מבענדער, מצאנו גם משמו של הצדיק הקדוש רבי ישראל מרוזין זי"ע, שביאר ('פאר לישרים' עמ' סג) את ענין מסירות הנפש בנפילת אפים, שעיקרה שייכת בצדיקים, וענינה ירידה אל הקלפות והעלאת הניצוצות משם. ובכך הסביר את ההגדרה 'מסירות נפש'.

שהרי כשאדם מקבל על עצמו להרהר על קדושת שמו יתברך, זו אינה 'מסירות נפש' אלא 'מסירות הגוף', היא, שכן רק הגוף הוא שנהרג ואילו הנפש הלא תנשא עוד למעלה למעלה בגלל הדבר הזה, ואיך שיהי לקרות לזה מסירות נפש?!

אמנם הכוונה כאמור שהצדיק יורד במחשבתו לעמקי הקלפות, וזוהי סכנה גדולה לנפש רוח ונשמה שלו שעלויות חס ושלוש לקבל פגם שם במקום הטומאה.

אלא שהצדיק מוכן לעשות זאת כדי לקדש שם שמים ולתקן תקונים עליונים במקום הטומאה, ששם עיקר התיקון, ועל ידי כך אדרבה, יתגדלו נפשו רוחו ונשמתו. וזהו סודה של נפילת אפים.

ענין זה של מסירות נפש למען עם ישראל כבר מצינו אצל משה רבנו עליו השלום, וכפי שדורש הרב הקדוש רבי שלמה מראדומסק זי"ע בספרו 'תפארת שלמה' (פר' קרח ופ' עקב), על

הפסוק 'וישמע משה ויפול על פניו' (במדבר טו ד).

כפי המבואר שענין נפילת אפים עיקרו הוא מסירות הנפש, שעל כן עתה בעת המחלוקת היה משה ירא לבל יבוא עונש על קרח ועדתו אשר פגמו בכבודו, ולכן נפל על פניו כדי לעמוד במסירות נפש עד שהיה נחשב בעיני עצמו ככלום ממש, כי על ידי כונתו למסור עצמו למיתה, כבר נחשב הוא כמת, על דרך שאמרו (מנחות קב:) "כל העומד להשרף כשרוף הוא דומה", ועל ידי מסירות נפשו הסיר מהם את העונש.

וזו מעלת משה רבינו עליו השלום שהיה עניו מכל אדם, ותמיד פעל במסירות נפש עבור כלל עם ישראל, כפי שמצינו לאחר חטא העגל, כשרצה הקדוש ברוך הוא לכלות את בני ישראל, ומשה רבינו עליו השלום עמד בפרץ והתחנן בעדם ולא נחה דעתו עד שעמד וטען לפניו 'יתברך' 'ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת' (שמות לב לב), הרי לנו מסירות נפש מוחלטת למען בני ישראל.

זהו סוד נפילת אפים, ועל זה אמר (דברים ט יח) 'ואתנפל לפני ה' וגו' על כל חטאתכם אשר חטאתם לעשות הרע בעיני ה', 'ואתנפל' לשון נפילה, שנפל על פניו במסירות נפש.

וכן כל צדיקי הדור, עיקר עבודתם להיות במסירות נפש עבור כנסת ישראל, ועל ידי זה לעורר רחמים עליהם ולהתפלל על כל צרכיהם. ועל כגון זה אמרו בגמרא (הוריות י): "כמדמינן אתם ששררה אני נותן לכם? עבדות אני נותן לכם?!"

כי אדם גדול שקבל התמנות חשובה, דבר זה דורש ממנו התמסרות אל הכלל, עד כדי שנחשב כעבד אליהם, כי עד עתה היה דואג לצרכי עצמו בלבד וכעת כל מעייניו נתונים לטובת הצבור. דבר זה ניכר במיוחד אצל צדיקי הדורות, שלא חשו על צרכי עצמם כלל ומסרו עצמם לחלוטין למען עם ישראל.

בענין זה סיפר הרב הקדוש רבי אהרן מקרלין זי"ע בספרו 'בית אהרן' (פר' אמור), כי פעם אחת ביקש איש כפרי אחד מהרב הקדוש רבי שלמה מקרלין זי"ע, שיבטיח לו כי מחר יבוא לביתו לצורך מסוים.

השיבו הצדיק תשובה חריפה: "שוטה שבעולם, הלא צריך היום להתפלל ערבית ולקרות קריאת שמע שיש בה כונת מסירות נפש, ואחר כך הולכים לישון ומפקידים הנשמה בידי הבורא יתברך, ולמחר שוב צריכים לקרות קריאת שמע, ואחר כך באים לנפילת אפים שגם בה מכוונים למסור הנפש. ומי יודע, שמא תעשה כוונתי רועם

הוא מסייעו ומחזיק בידו ועושה אותו בריה חדשה. והנה ידוע (זוהר ח"א כג.) כשאדם רשע הבורא יושב עליו בכסא דין, וכשחוזר בתשובה כראוי ומתקן מה שפגם, חוזר הבורא יתברך ויושב עליו על כסא רחמים ונעשה בריה חדשה ומתחדש עליו יצר הטוב בורות ובקדושה יתירה, ויצר הרע נכנע, ועל ידי מעשיו הטובים ותשובתו ההגונה ותורתו זוכה עד שקונה רוח ונשמה, ומאחר שיזכה לרוח ונשמה ה' אלהיו עמו ולא יבוא על ידו עון אשר חטא.

בפולין של לפני מאתיים שנה ויותר, היה רופא יהודי גדול ומפורסם בשם ד"ר ברנרד.

רופא זה כבר נטש מגיל ילדותו את דרך היהדות והלך בדרכי הגוים. משהבחין הרב הקדוש רבי דוד מלעלוב זיע"א, כי נשמה גדולה שוכנת בקרבו של הרופא, טיכס בלבו עצות להוציאו ממצולת החטא ולקרבו שוב לדרך היהדות.

הוא בחר למטרה זו פגישה שהיתה ביניהם באקראי ואמר לו: "דע לך שאלמלי היית חוזר בתשובה, אין בנפשך לשער את הנחת רוח שהיית גורם בכך לאביך שבשמים..."

עם אמירת הדברים האלה המשיך רבי דוד בדרכו, והמתין שהדברים יפעלו מאליהם את פעולתם. ואמנם פגעו הדברים בלבו כחץ, פילסו לעצמם דרך אל נשמתו הגבוהה, ועוררוהו לשוב בתשובה.

דיבורי הקדוש שיצאו מפי צדיק וקדוש כרבי דוד לא היו לריק. הם חלחלו בלבו של הרופא והסעירו את נפשו. נשמתו הטהורה התעוררה משנתה הארוכה, התנערה מבלואי הסחבות שעטפה ולבשה לפתע מחלצות של קדושה. דבריו של הרבי הפיחו טל חיים בניצוץ היהודי ששכן בקרבו והוא החל לשאוף ולערוג לחיי יהדות טהורים.

לא נח ד"ר ברנרד עד אשר שב בתשובה שלימה, אך בעוד בעלי תשובה רבים חוזרים רק למצבם הראשון, לא מצאה נפשו הנכספת של ד"ר ברנרד סיפוק משיבה כזאת. הוא בחר בדרך של הסתגפות והתעלה לשיאים גבוהים בעבודת ה' יתברך. לא אחת טבל עצמו במי קרח הקפואים.

העובדא שלא פסק מעבודתו בתור רופא, לא היוותה כלל הפרעה בעבודתו המופלאה והוא זכה להתרומם למדרגות גבוהות בעבודת ה', עד שנמנה בין הצדיקים החשובים בדורו ורבים אף השכימו לפתחו כדי להתברך במרכות פיו או להתענג מנוגע תורתו ועצותיו הטובות. רבי דוד מלעלוב אף נטלו עמו בנסיעותיו לרבו הקדוש החווה מלובלין זיע"א אשר קירבו וחיבבו באופן מיוחד כי אף הוא הבחין בנשמה הגבוהה השוכנת בגופו.

על האופן בו נתקרב אל רבי דוד מלעלוב, סיפר הרב הקדוש בעל 'אבני נזר' מסוכטשוב זיע"א, כי אברך אחד

חלה במחלה ממארת, ועלה בדעתו לנסוע למעיינות מרפא כדי להעלות רפואה למחלתו.

טרם נסיעתו החליט להיבדק אצל ד"ר ברנרד כדי שיחווה את דעתו בענין נסיעתו. לאחר שבדקו ד"ר ברנרד אמר לו כי לדעתו אסור לו לנסוע למעיינות המרפא, כיון שלפי מצבו האנוש עלול להוציא את נשמתו בטרם ישוב משם לביתו. אך האברך לא שת ליבו לדבריו ולא השגיח לאזהרתו ונסע לעיר המרחץ.

כשהגיע לשם, בדקוהו שוב הרופאים הממונים שם על בריאות המבריאים, וגם הם נבהלו ממצבו הקשה ויעצו לו לשוב מהר לביתו שמא יצליח להגיע לשם בעודו בחיים, כי תקוה להחלמתו בלאו הכי לא קיימת, לפחות יגיע לקבר ישראל. בשברון לב ארז את חפציו ופנה לשוב לביתו.

בהיותו על אם הדרך נטה מהדרך שהובילה לביתו. רעיון נצנץ בלבו. יסור לביתו של רבו רבי דוד מלעלוב ויזכה לחזות בנועם זיו פניו בפעם האחרונה בימי חייו עלי אדמות.

כשהגיע ללעלוב, נכנס מיד לבית רבו כשפניו מעידים על הרגשת היאוש המכרסמת בלבו. 'מדוע פניך רעים?' שאלו רבי דוד בדאגה.

'וכי כיצד לא אהיה מודאג ומיואש?' השיב האברך ברוח נכאה, 'כאשר כל הרופאים קבעו שאין תקוה לחיי וימי עלי אדמות ספורים'.

'אל יאוש', הרגיעו רבי דוד בפנים מעודדות, 'הא לך יין שרף ושתה לחיים'. את המלה האחרונה אמר רבי דוד בהטעמה מיוחדת, כאומר 'לחיים' תרתי משמע, שתשמש כוסית יי"ש זו כרפואה עבורו. ובאמרו את הדברים הושיט לו כוסית יי"ש והוסיף לו חתיכת גבינה קשה כדי שיאכלה אחר שתיית היי"ש החריף, להשקיט ולהפיג את טעמו החריף. שתה האברך את היי"ש, ובין לגימה אחת לשניה נגס מהגבינה הקשה שבידו.

לאחר שסיים ציווה עליו רבי דוד לנוח על המיטה, והבטיחו שיתרפא אם ירצה השם כליל ממחלתו. נדם האברך על המטה, וכשקם כבר האיר השחר, נטל ברכת פרידה מרבו ויצא לשוב לביתו. לפני לכתו ציווה עליו הרבי שכאשר ישוב לעירו ייכנס לבקר את ד"ר ברנרד ויבקשו לבדקו שנית.

כשנכנס האברך לד"ר ברנרד, פקח הרופא זוג עיניו לרווחה והביט עליו בהשתאות, כאומר: העודך בחיים? לפי מראה פניו המודשנים והרעננים הבחין הרופא מיד בבריאותו, אך כדי שלא להותיר לעצמו ספקות אף בדקו ביסודיות, ולא היה קץ להפתעתו כשראה שאין זכר למחלה הממארת שקיננה בגופו.

הוא היה סקן לדעת מי הוא אותו רופא פלאי שרפאו מהמחלה, והפציר

באברך שיגלה לפניו את התרופות בהם השתמש אותו רופא.

שום רופא אגדי לא טיפל בי! השיב לו האברך, וגם רופאי מעיינות המרפא הזהירני לבל אשהה שם, כי ימי ספורים. אלא שבדרך לביתי סרתי לבית רבי ר' דוד מלעלוב והוא נתן לי כוסית יי"ש וכן חתיכת גבינה ללפת בה, ומוזה נתרפאתי!

יי"ש וגבינה?!? ניתר הרופא ממקומו כשכולו תמיהה, והלא אלה הם סם המות למחלה שהיתה לו!!

לאחר שהרהר מעט הוסיף: 'רופא עושה נפלאות שכוה, עלי לנסוע לבקר...'.

נסע הרופא אל רבי דוד מלעלוב שסיבב את כל ענין המופת במיוחד למענו כדי שנשמתו תמצא את תיקונה, והרבי הורה לו דרך תשובה עד שנתעלה לדרגת גדול בישראל.

והיה רבי אברהם מסוכטשוב מסיים את סיפורו: ועוד איזה גדול...

ויש להוסיף שבכוננה תחילה ביקש הרב הקדוש מלעלוב להביא את התשובה באופן זה, שהרי כבר למדנו הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ד): 'מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כוחו ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו, ומשנה שמו, כלומר, אני אחר ואני אותו האיש שעשה אותן המעשים, ולכן בא להודיעו שכפי שאותו חולה נעשה בריה חדשה, כך גם החוטא יכול לשוב בתשובה ולהעשות בריה חדשה.'

פדיון לזריק

אמר הרב הקדוש רבי נחמן מברסלב זיע"א שטוב מאד ליתן בכל עת על פדיונות לצדיקים, אפילו שלא בעת צרה חס ושלום.

וסיפר מכמה אנשים ממדינת קיר"ה (ממלכת אוסטריה) שרגילים מאד להרבות בנתינת פדיונות תמיד.

ואמר שאילו היה לו איש צדיק שיהיה ראוי לעשות לו פדיון, היה נותן לו על פדיון בכל יום ובכל עת. ודיבר מזה הרבה כי פדיונות הם דבר גדול מאד.

מעשה ונכנס אחד אל הרב הקדוש רבי יואל מסאטמאר זיע"א להזכיר לפניו את אשתו שהיתה חולה במחלה הקשה.

אמר היהודי לרבי מסאטמאר, כי הוא מוכן לתת סכום גדול כדי שיבטיח לו רפואה שלימה לאשתו.

אמר לו הרב הקדוש מסאטמאר כי בפרשת קרח נאמר (במדבר יח ח) 'וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך את שמירת תרומתי לכל קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה ולבניך לחק עולם, ופירש רש"י, אין 'והנה' אלא לשון שמחה, ולכאורה, הוא פלא מהי אותה לשון שמחה אצל מתנות כהונה?

אלא, שהצדיק מכונה 'כהן', ורמז רש"י, כשתביא מתנות לכהן היינו הצדיק, אל תמתין לעת צרה רח"ל, אלא אין 'והנה' אלא לשון שמחה שתביא לו מתוך שמחה ובעידן חדותו...

ויתרצה אלי הבורא יתעלה וימלא לי חפצי... ואתה רוצה שאתן לך הבטחה שאלך מחזר לביתך?!

ברך יהודה

להרחבת הדברים, נביא את שכתב הרב הקדוש רבי שלמה מלוצק זי"ע, תלמידו המובהק של המגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע, בספרו 'דברת שלמה', לקשר ענין נפילת משה על פניו עם סוד נפילת אפים.

מה ראה משה ליפול על פניו? שאל רבי שלמה. היה לו רק להשיב להם מה שהשיב: 'בוקר וידוע ה' את אשר לו'.

אלא, כמבואר בזוהר הקדוש (ח"ג כק): ובכתבי רבנו האריז"ל (פעי"ה שער נפילת אפים ב) בענין נפילת אפים באמירת המזמור 'אליך ה' נפשי אשא', שעל ידי שנופל על פניו ומוסר עצמו למיתה ומוסר נפשו ורוחו ונשמתו לבוראו, הוא מעלה כל הניצוצות הקדושים מעמקי הקלפה, מהגיהנם, ומבטל כח הגיהנם מעליהם שלא יוכל למשוך בהם, ומעלה אותם לשורש הקדושה.

ולכן במזמור זה ישנם כל אותיות האל"ף ב"ת, מלבד אותיות 'בוק' שעולות בגימטריא כמנין 'גיהנם', ו'בוק' הוא גם לשון 'בוקה' ומבולקה' (נחום ב א), שהוא ענין ה'גיהנם', ולכן לא נזכרו אותיות אלו בתוך מזמור הזה שהוא נפילת אפים, שבו מבטלים את כח הגיהנם.

מעתה יובן, כי על ידי מחלוקתו של קרח נתעורר ונתחזק בחינת 'גיהנם' רחמנא ליצול, כנודע כמה מסוכנת והרסנית היא המחלוקת. ומה נפלא הדבר כי מרומז בראשי תבות: 'ויקח קרח בן', אותיות 'בוק', שהוא גימטריא 'גיהנם' כנזכר. ובוה יובן מה שדרשו חכמינו זכרונם לברכה (סנהדרין קט): על תבת 'ויקח', ש'לקח מקח רע לעצמו', וכבר ידוע (ברכות סא.) ש'גיהנם' נקרא 'רע'.

וזהו מאמר 'וישמע משה ויפול על פניו', רצה לומר, שנפל על אפיו ומסר נפשו ורוחו ונשמתו לבורא עולם כדי לבטל כח המחלוקת והגיהנם, כאמור.

כי בהדבוק בדבקות גדולה בבורא עולם הוא ממשיך לעולם את אורו של הבורא ברוך הוא, שנקרא שלום, כמו שכתוב (שופטים י כד) 'ויקרא לו ה' שלום', ולכן האור הנמשך נקרא בוקר, כמו שכתוב (בראשית מד א) 'הבוקר אור'. ובוה מבטל כח המחלוקת והגיהנם הנקרא חשך (ב"ר לג א).

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברזלכר

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מדברי בית המדרש להוראה ודינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

רכש דירה מקבלן על הנייר - ובחווה לא עשה היתר עיסקא

הנכס הוא גדול יותר וגם זה רווח שנוקף באופן יחסי למקדמה שנתן לפי ערך וחלק המקדמה שבנכס. אך נכלול כל זאת בתוך השאלה וננסה למצוא פתרון לרווח שיש לקונה בגין הקדמת המעות בעוד שאין לו נכס ביד, וגם דירה עדיין לא נמצאת, ואין די בהיתר עיסקא רגיל, כי בהקדמת מעות צריך נוסח היתר עיסקא שסכום ההתפשרות שלו יהיה הדבר הנקנה.

יש שרוצים לומר שיש לקונה חלק בקרקע, ובעצם נהיה שותף לפי ערך הכסף שנתן, וממילא אין כאן הלוואה. אלא שבדרך כלל בחוזים המקובלים בזמננו, נהוג לכתוב שהמוכר מתחייב למכור את הדירה והקונה מתחייב לקנות אותה, וגם אחר שחתמו על החווה נשאת הדירה בבעלותו של המוכר עד הזמן שכתבו בחווה. ולפי זה הכסף שהקדים הקונה לקבלן עד שעת העברת הבעלות היא בגדר הקדמת מעות.

ועיין בברית יהודה (עיקרי דינים פט"ו ס"ו) שהסתפק מתי הוא זמן חלות הקנין, האם הדירה נקנית בכסף ועריכת זכרון דברים, או בעת עריכת החווה הרשמי, או במסירת החזקה [-מסירת המפתח], או בזמן הרישום בטאבו. והסיק שלענין ריבית על כל פנים נראה שבזמן מסירת החזקה הוא חוב התשלום. והביא כעין זה משר"ת שבת הלוי (ח"ט סי' שו). ולפי זה כל המעות שנתן קודם מסירת החזקה נחשבים להקדמת מעות, וכל המעות שנתן אחר מסירת החזקה נחשבים להמתנת מעות. אמנם עיקר הספק בזה הוא רק בדירה קיימת, כגון כשרוכש יד שניה, אך כשמדובר ברכישה מקבלן דירה שעדיין לא נבנתה, בזה בוודאי שיש כאן הקדמת מעות, וממילא יש חשש של פסיקה האסורה, שמחמת הקדמת המעות שומר המוכר על המחיר ואינו

אדם חתם על חווה של קניית דירה על הנייר בתשלומים עצמודים למדד ערך הבניה, ויוצא שבתשלומים המוקדמים יש בעיה של 'פסיקה' שבגלל שמקדים הקונה לשלם לפני שמקבל את הדירה בפועל הוא מרוויח שמשלם פחות, ובחווה לא היה 'היתר עיסקא', והמוכר אינו מסכים לבטל את החווה ולעשות חווה חדש עם 'היתר עיסקא'. האם הקונה מחויב לבטל את העיסקה למרות שיקבל קנס של מאות אלפי שקלים, או שמספיק שהקונה יתחייב באופן חיצוני לשלם את עליית המדד גם על התשלומים המוקדמים?

תשובה:

לגבי הסיפא, ברור שיספיק שהקונה יתחייב באופן חיצוני לשלם, שהרי באופן שלוקח על עצמו את עליית המדד אין שום שאלה של ריבית על מה שהקדים מעות, מאחר וישלם את המחיר הסופי והמושלם כפי שעולה כעת. אבל זה כמובן אינו פתרון לשאלת הריבית, יען שכל העניין להקדים מעות הוא כדי להרוויח שלא לשלם לפי המחיר של סוף הבניה, אלא כשווי של הזמן של תחילת הבניה. ולכן צריך למצוא את הפתרון לעניין הקדמת מעות.

נקדים ונאמר שמדובר בשאלה של ריבית דרבנן, משום שמדובר במכר ולא בהלוואה, וגם אין זה ריבית קצוצה, ולכן הדבר הראשון שיש לבדוק הוא בגוף החוזים אולי ניתן למצוא סיבה של היתר בכגון דא. עוד יש לציין, שהשואל מברר רק על הריבית שיש מצד ה"מדד", שאת הסכום הזה הרוויח הקונה במקדמה ששילם, אולם אליבא דאמת יש כאן שאלה גם על הרווח של הנכס עצמו, שהרי לאחר שיהיה בנוי מחירו בשוק ביד שניה יהיה גבוה יותר, וכל עוד שלא קיבל מפתח וחזקה בדירה, הרי שכבר כעת השווי של

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

אמירת תחנן כשיש כלה בעזרת הנשים

אני מתפלל במניין קבוע בבית הכנסת השכונתי. לפני כמה ימים אחד המתפללים חיתן את ביתו בשעת טובה. היום לפני התפילה הוא סיפר שביתו הכלה הגיעה לעזרת הנשים, להתפלל שחרית בציבור. האם הימצאות הכלה

בעזרת הנשים פוטרת את הציבור מלומר תחנן בתפילה?

ת. הגעת כלה לעזרת הנשים אינה פוטרת את הציבור מליפול על פניהם¹.

נטילת ידים מהברז ללא ספל

בבין הזמנים נסענו עם הילדים לפארק גדול בשכונה מרוחקת והבאנו איתנו ארוחת ערב. כאשר רצינו ליטול ידיים לסעודה, גילינו כי

בקבוקי המים שלנו נשכחו בבית. מצאנו בפנית הפארק כיור וברזים, אך ספל או כוס לא היו לנו. האם באפשרותנו ליטול ידיים ישירות מהברז? והאם אפשר לברך על נטילה כזו?

ת. אין ליטול ידיים מברז של זמניני². באופן שהמים נאגרים בחביות או דודים על גג הבית, יש מקילים בשעת הדחק שיפתח ויסגור הברז בכל שפיכה ושפיכה, אך לא יברך על נטילת ידיים. וגדולי הפוסקים לא הקלו אף באופן זה³.

המשך בעמ' ב'

מדרבנן יש להקל במקום ספק. אך פשוט שכל זה במים הבאים ממעיין, אבל בזמנינו שהמים באים מהתפלה ודינם כמים שאובים לכו"ע, אין לסמוך על זה, שהרי המנחת יצחק התיר זאת רק בצירוף דעת הזקן אהרן שהמים נקראים מחבורים למעיין בניצוק. אינו נחשב ככלי. וכן כתב באור לציון (שם) שהכלי שמינימים על הגג אין עליו שם כלי כשהוא תלוש, כיון שיש בו נקבים לצורך חיבור הצינורות, ונמצא שאף אחר שקבעו אותו לגג ומחברים הצינורות אינו כלי וכדברי הרמ"א (שם סי' טו) שאין נוטלין לידים בכלי בש"ע הרב שאף כח הכלי מתבטל כאשר השפיכה אינה קרובה לכלי [ולדא כפשוטו דברי הש"ע שרק שם השופך מתבטל באופן זה]. וכן דעת הגר"ז אויערבאך (הליכות שלמה תפילה פ"ב דבר הלכה אות מ) והגר"ז אלישיב (אבני ישיבה ח"א סימן ל ענה ה) שאין ליטול ידיים באופן זה. אמנם בקצות השולחן (סי' לה קט"ו) הקיל בזה,

כתב שמכל מקום יכול להניח את ידו על הארץ ובידו השנייה לפתוח את הברז ואז יועיל לו מדין טבילה, כיון שקיימא לן 'ניצוק חיבור' ונמצא שהמים מחבורים לנהר או למעיין, וכמו שהביא המשנה ברורה (סי' טו) לענין משאבה השואבת מנהר. אך כתב שם בש"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' כא) שכתב להתיר לפי זה שטילה מברז בשעת הדחק, על ידי שיעשה הן נטילה שפיתח ויסגור הברז על כל ד, והן טבילה שיטבול ידיו בקרקעית הכיור נגד הקילוח הזורם מהברז, שבאופן זה נטל ידיו ממנו, שאם הצינור יש לו דין כלי הרי נטל ידיו ממנו ע"י פתיחת וסגירת הברז, ואם אין לו דין כלי הרי טבל הידיים במים המחבורים למעיין בניצוק [על ידי זרם המים מהברז שמקלה שם]. אך שוב כתב שיש לחוש שמא יש לצינור שם 'כלי' לעניין טבילה שהמים היוצאים ממנו דינם כשאובים, אך לא לעניין נטילה שיהיה מותר ליטול ממנו באמצעות פתיחת הברז, ומ"ל כתב להתיר בשעת הדחק ע"פ מה שכתב הר"י (שם סי' טו) שכיין שנטילת ידיים הוא

ידי שפוח וסוגר הברז יש כאן נטילה בכלי וע"י כח נותן, אך המים הנמצאים בברזים אינם מגיעים מכלי, ולכן אינם כשרים לנטילה ע"י פתיחת הברז וכמבואר ברמ"א (שם סי' טו) לעניין אבנים שחיברן לכוהל. ויש שרצו לומר שהצינורות עצמם המוליכים את המים כלי, כיון שאין להם בית קיבול. ובש"ת אור לציון (ח"א סי' טו) כתב שאף אם נאמר שדינם ככלי, מכל מקום אינם כשרים לנטילה כיוון שהדבר הוא שקובעים את הצינור תחילה בכוהל ורק אחרי כן מרכיבים את הברז, וכבר כתב הרמ"א שאם עשה בית קיבול לאבנים לאחר שקבעם בכוהל אין זה נחשב כלי. אכן באופן שבתחילה יחברו את הברז לצינור ואחר כך יחברו את שניהם למערכת שבקיר, כתב (שם סי' טו) שדינו כחלקו ולבסוף קבעו, שהרי היה עליו שם כלי בעודו תלוש, ובכ"ז כתב הרמ"א שאפשר ליטול בו את הידיים. ולכאורה חולק בזה על ש"ת זקן אהרן הנ"ל. והנה בש"ת זקן אהרן (שם

1 כן כתב בשבת הלוי (ח"ה סי' יב), והטעם מפני שאין זה נחשב שהיא מצטרפת יחד עם הציבור, וכתב שיש בזה עוד טעמים ומרוב הפשיטות יקצר. והנה לגבי חתן כתבו האחרונים הטעם שאין אומרים תחנן, לפי שהחתן בשמחה והוא דומה למלך נגדירים כל הקהל אחריו. ולפי זה יש לומר שאין זה 'שייך בכלל' שאין הקהל נגדירים אחריו. וראה עוד שם שכתב (ח"ה סי' כד) שהוא דוקא כאשר הכלה באה לבית הכנסת, אך אם יש מניין בבית הכלה, אף שהחתן אינו שם, לא יאמרו תחנן, כיון שבאו לכבודה. וכן כתב בש"ת ישכיל עבדי (ח"ו השמטות סי' א) שאם יש מניין בבית החתן והכלה אף שהחתן אינו שם לא יאמרו תחנן. כיון שהם נמצאים במקום השמחה, והמקום גורם. 2 בנטילת ידים צריך נטילה בכלי שלם ושהמים יבואו מכח נותן ולא מעצמם כמבואר בש"ע (א"ח סי' קנ"ט ס"א וס"ז). ומבואר בש"ע (שם סי' טו) לעניין חבית המלאה מים שיש בתחתיתה ברז, שיכול ליטול את ידיו על ידי שפיתח ויסגור את הברז בכל שפיכה ושפיכה. אמנם כל זה רק בחבית שדינה ככלי, ועל

משחק 'מקלות' בשבת

האם מותר לילדים לקחת מקלות לצורך משחק 'מקלות' בשבת?

ת. אם הילדים ייחדו מקלות מערב שבת לצורך המשחק, מותר. אולם אם לא הכינו אותם לפני שבת אסור לקחת חתיכות עץ מהרחוב לצורך המשחק, משום שהן 'מוקצה מחמת גופו'.⁵

הדחת כלי יהודי על ידי גוי בשבת

אצלנו בבית יש עוזרת נכריה, שבאה גם בשבת להדיח כלים ולעשות פעולות נחוצות נוספות. בשל האיסור של אמירה לנכרי ומעשה שבת עבור ישראל, לצורך הדחת הכלים אנחנו נותנים לה סקוטש מיוחד, ומותר לשימוש בשבת. בפועל הבחנו שכאשר הלכנו קצת יותר דביק, העזרת לוקחת את הסקוטש הרגיל, כדי להקל על עצמה את ההדחה. אמרנו לנפשנו שהיא עושה זאת כדי להקל על עצמה והתעלמנו מהעניין. השבוע לא היה לנו כלל סקוטש של שבת. האם באפשרותנו להסתמך על כך שהעזרת יכולה לנקות את הכלים גם בידיים עם סבון, או שחובה עלינו להעמיד לה אפשרות הרגילה בין אנשי זמננו לניקוי באופן המותר?

ת. אם יכולה באיזו דרך לעשות את הפעולה בלי חילול שבת, והדרך שהיא מנקה נעשה רק כדי להקל עליה, הרי שאנחנו עושה זאת עבור ישראל.⁶

טבילת מטחנת בשר

רכשנו מטחנת בשר. היא הגיעה עם שלל סכינים, שמבריקים אותם במקומם בתוך המטחנה לפי הצורך. הסכינים אינם שימושיים בפני עצמם, אלא רק כשהם

וכן בשול"ת צ"ץ אליעזר (ח"א סי' ט) ובשול"ת ישיל עבדי (ח"א אר"ח סי' כו) העלו להקל כשאין לו כלי אחר לטביל.

4 פס"ק (סי' ס"א) שלבחרים מותר לרוץ עם מתענגים מזה. וכתב בשמירת שבת כהלכתה (פ"ט סי' ס"ט) שמטעם זה מותר לילדים לשחק בכל המשחקים הכוללים ריצה וקפיצה או טיפוס על מיתקני שעשועים ומתקני קפיצה וכדומה.

5 לענין קטן שייחד במחשבה, כתב הפמ"ג (סי' ש"א א"א סי' עב) שאינו מועיל לבטל מהחפץ שם

מוקצה, וכל היתוספת שבת (בהקדמה לספר שש). אך לענין מנשה ייחוד של קטן, כתב היתוספות שבת

שמועיל ונחשב ייחוד, וכן גם כתב בפרי מגדים שאם שחקן בו מבעוד יום יש לומו שהוכן לכך, ובאג"ל ט"ל (מלאת חורש סי' א סק"א, ד"ה ואין להקשות)

כתב דמחשבת קטן לגבי עצמו מועילה לגבי עצמו, וכתב שדעת החידושי הר"ם בתשובה (א"ח סי' כ) אינה כן. ויש לעיין כאשר עשו מעשה וייחוד את

המקלות למשחק, האם לאדם מבורג גם היה מותר לטלטל, כי הנה לדעת ה"ח" (סי' שש סק"ה) א"ח סי' כ) עני שהוא גרוע בעיני עשרי הוי מוקצה לגבי עשרי

אף שאינו מוקצה לבעוליו העני, והיינו שאותו חפץ עצמו הוא מוקצה לאדם אחד ומותר בטלטול לאדם

אחר, ולפי זה הוא הדין לכאורה בכל מיני חפצים חסרי ערך שילדים ייחודו למשחק בשבת שיהיה

אסור לאדם אחר לטלטל כיון שאנחנו אין הוא חשוב כלל. אך החזון איש (א"ח סי' מג ס"ק כ) חולק על

ה"ח וכתב: אם היא של ענייני מותר לטלטל אף לעשיר, כיון שעומדת לשימוש אדם לאו מוקצה

היא וכו', ודלא כט"ז שחילק בין עשיר הדר בביתו של עני שאין לדבריה אלו שורש בגמרא אצל אחד

ולדבריו עולה שחפץ שעומד לשימוש אצל אחד אפילו אינו חשוב בעיני אחרים אין הוא מוקצה. ולהלכה רוב הפוסקים הסכימו כדעת ה"ח, כ"כ

האליה רבה (הקצ"ה), שולחן ערוך הרב (פס"ט, וכן גם פסק במשנ"ב (שם ס"ק ק"ע).

6 ד"ה אברהם (סי' רנ"ט סי' ט) כתב להיתר לומר לנכרי לחקק את התיבות שנקבע בשבת כיון שהגוי יכול לקשור את החוטים על ידי עניבה שאין בזה אסור מהתורה. וכתב שם שאף אם עושה קשר של

מוברגים למקומם במכשיר. האם אפשר לטבול את הסכינים בנפרד, או שצריך להבריג אותם ורק אז לטבול, למרות שלא ייכנסו מים במקום ההברגה?

ת. עדיף להרכיב את הסכין במטחנה וכן לטבול. ואם יש כמה סכינים ירכיב אחד מהם ויטבול כך, ואת שאר הסכינים יטבול בנפרד.⁷

חובת מזווה בצימר שנשכר לנופש

נסענו לכמה ימים לצימר בצפון, למקום שנשענו אליו כבר כמה פעמים בעבר, וידענו שהוא שייך ליהודי ירא שמים. אחרי שהתמקמנו שמנו לב שהמזוזה במקום הוחלפו. הן היו נראות קטנות יותר, ושכנו בתוך בתי-מזווה מעוצבים. כשהמנקה הגיע שאלנו אותו לפרש העניין והתברר שהבעלים התחלף. יצרנו קשר עם בעל הבית הנוכחי, והוא אמר שאינו יודע עם כל המזוזות. מעצב הפנים השיג אותן יחד עם כל פריטי העיצוב החדשים בצימר. האם עלינו לבדוק את המזוזות?

ת. על אורחים בצימר אין חובת מזווה, אלא אם כן שכרו את הצימר לתקופה של יותר מחודש ימים.⁸

האם נכד יכול לספר את הסבא

לאחרונה אני מגיע בסוף שבוע לבית הסבא והסבתא לעזור להם בקניות לשבת ולסייע במה שצריך. סבי היה רגיל להסתפר אצל ספר בשכונה וקעת הוא בקש ממני שאספר אותו ולמנוע ממנו את הטרחה ללכת לספר. אני יודע שאבא שלי לא רוצה שאספר אותו מחשש שמא אוריד לו דם, רציתי לשאול האם בסבא הדין שונה?

ת. מעיקר הדין מותר לבן לספר את אביו - אם

כמה סוגי סכינים יחבר אחד מהם ויטבול יחד את המטחנה, ואת שאר הסכינים יטביל בנפרד.

8 בשו"ע (י"ד סי' רפ"ב) 'השוכר בית בחוצה לארץ והדר בפונדק בארץ ישראל פטור ממזווה שלשים יום, והשוכר בית בארץ ישראל חייב במזווה מיד משום ישוב ארץ ישראל'. ובגדר החילוק בין שוכר

בית לדר בפונדק כתב בשבט הלוי (ח"א סי' ע"א) שהשוכר פונדק אינו שוכר את עצם הבית אלא משלם רק עבור הדיור להשתמש במקום ולקון

שם, משא"כ בשוכר בית שהבית נהיה שלו לזמן זה. ובמועדים וזמנים (סי' צ"ח) כתב שכן היה נראה לו גם כן לחלק בין שוכר בית לדר בפונדק, אך הציע את

הדברים לפני הגר"ח מבריסק ולא הסכים לחילוק זה, ואולם לא הכריע לו מה גדר החילוק בין שוכר לדר בפונדק. ושוב כתב לחלק שבפונדק אין הדרך

להשתקע זמן רב ולכן פטורו מנתינת מזווה, אך אם יש בה ל' יום הרי נשתקע בה וחייב לקבוע מזווה, אבל בית הדרך הוא לדור בו זמן רב, ולכן

מלכתחילה חייבו אותו. וכן כתב הגר"ח קנייבסקי בבבאור למסכת מזווה (סי' צ"ח) ולפי זה נמצא

שכאשר שוכר צימר או דור במלון, לכל העתים אינו חייב לקבוע מזווה, שהרי אינו שוכר את גוף

הבית אלא רק משלם עבור הרשות להשתמש בו כמה ימים, וכן אין הדרך לדור בו זמן רב. לפי זה,

אין על המתארחים בצימר חובת מזווה, אלא אם כן שכרו את הצימר לתקופה ממושכת של יותר

מחודש ימים. ובוודאי באופן זה שיש מזוזות, אין חיוב לבדוק אותן. וראה מה שנכתב בהרחבה

בגיליון מכתלי בית ההוראה (ד) בדין חובת מזווה בבית מלון ובדירות אירוח.

9 כתב בשו"ע (י"ד סי' רמ"א סי' ט) היה קוץ תחוב לאביו ואינו יוצאנו, שמא עבור העיתות בו חבורה. וכן אם הוא מקיז דם, או רופא לא יקז דם לאביו ולא

יחתוך לו אבר, או על של שמוכונו לרפואה. והנה בלק"ז (תלמוד תורה תוס' י"ד ע"ב לו ע"ב) כתב שאין בן רשאי לגלח זקנו של אביו א"ע"פ שמוחל על

כבודו שמא יעשה בו חבורה, וכן כתב במושב זקנים (ע"ה) דמאיר (א"ת) נדב אסור לספר אביו. ובשול"ת ציון

לנפש חיה (לגר"ז לייסער, סי' ל) כתב לענין דינא, כי אף שלא מצינו בספרי הפוסקים שכתבו לאסור, כיון

יכול להיזהר שלא יוצא דם, אולם אם יש פצעים וכדומה, ויש חשש שיוציא דם אסור משום 'מכה אביו'.⁹ לגבי 'סבא' אין איסור זה, ולכן אם הסבא מבקש מהנכד לספרו, אפשר להקל.¹⁰

לבשל על כיריים אינדוקציה בשרי כדי לערב במאכל חלבי

האם אפשר לבשל בירקות בסיר פרווה, על גבי כיריים אינדוקציה בשריים, על מנת להקרים אחר כך את הירקות בתוך מאכל חלבי?

ת. אם הכיריים נקיות לגמרי, אפשר לבשל על גביהם בסיר פרווה על מנת לערב את הירקות במאכל פרווה, כיון שהאוכל אינו נוגע בכיריים עצמם.¹¹

הפחתת שכר דירה עקב סתימה בבית הכסא

לקראת חג השבועות שכרתי דירה בירושלים למשך מספר ימים, מערב יום טוב ועד לאחר השבת שלאחריו. כבר בלילה הראשון לשהותנו בדירה אירעה סתימה בבית הכסא, באופן שלא ניתן היה להשתמש בו כלל במשך כל תקופת השכירות. לאחר מעשה התברר כי מדובר בתקלה שאירעה במקום גם בעבר מספר פעמים, ואף בעל הדירה הודה שהסתימה חוזרת מעת לעת, אם כי לדבריו לא ידע מראש שהיא עתידה להתרחש דווקא בעת שהותנו בדירה. האם בנסיבות אלו אני זכאי לדרוש הפחתה מדמי השכירות, מאחר שדירה שאין בה אפשרות שימוש בבית הכסא שווה בוודאי פחות מדירה תקינה?

ת. השוכר אינו חייב לשלם את המחיר המלא, ויתפשרו על הסכום.¹²

10 ראה בשול"ת תורה לשמה (סי' רס"ה) שדן אם יכול הנכד להקז דם לאביו או לא להוציא לו קוץ

מבשרו יוצא ממנו דם, וכתב להיתר משום שאין אבי אביו בכלל אביו לענין זה, והוכיח כן מהגמרא במסכת מכות (ד"ב) שכן בנו של רוצח [שהרג את בנו]

נעשה לו גואל הדם להרוג את זקנו שהוא רוצח אביו, ופירש רש"י (ד"ה א"ה) ומה שאלו רוצח ואינו מוחזר על כבודו. וכן פסק הרמב"ם (הלכות רוצח פ"א

ה"ה). עוד הוכיח מהתורות כהנים (פרשת קדושים) 'כי יקלל אביו ולא אביו אביו אמו ולא אביו אמו', וכן פסק הרמב"ם (הלכות מתיים פ"ה ה"ה) המקלל אביו ואביו

אמו הרי זה מקלל אחד משאר הקהל שאינו חייב מיתה, הרי שאינו מוחזר בקללת אביו ואביו ואביו

לא אמרנו בני בנים הרי הם כבנים לענין זה, והרי הוא כשאר העם. וכן הדין לענין גבי חבורה

אינו מוחזר על אביו אביו. ומה שאמרו (רמב"ם) בני בנים הרי הם כבנים זהו מדברי סופרים, והחוב

בכבוד זקנו הוא רק מדרבנן, אך סיים לענין הקוץ דם 'המחזיר תבוא עליו ברכה'. ובאמת כבר כתב כן

גם במאירי (סנהדרין פ"ה) דאף לשיטות שחייב בכבוד דם שליש, שהמאכל מקבל את הטעם השלישי

הבלוע בכלי, שהרי הכירים בלוע מהבשר, אחר כך ה"ל בלוע [דרך היתר] וממנו האוכל והרי זה נ"ט

ברב שליש. אולם אם הכיריים היו מלוכלכות ברוטב בשרי ממש הסיר נעשה בשרי, אולם לגבי

המאכל אינו נאסר משום שבוודאי יש שישים נגד הרוטב.

12 בנידון שאלה זו שהתקלה הייתה כבר מצויה אכן כן לומר שזהו כמקח טעות, אולם אם אירעה

חלקו אחים נכסי האב בגורל לעניין לבטל החלוקה

זלמן היה יהודי שזכה בב' שולחנות, ת"ח גדול מחד גיסא, ומאידך הוא לא טמן את ידיו בצלחת התיקונים שהביאו בכולל, ובחוש חריפותו לא שקידמה אותו הרבה בתורה, ביצע אי אלו עסקאות שהניבו לו מספר נכסים לא מבוטל. השנים עשו את שלהם ומיודענו ר' זלמן השיב נשמתו ליצורה בשיבה טובה. שלושת בניו של זלמן רוצים לחלוק בנכסיו, וראו שניים מהם שלטובת השלום והאחוה יעשו גורל על הנכסים, רק שאחיהם משולם מתגורר מעבר לים ועושה שליחות באוסטרליה וזה הזמן הוא מהעמוסים אצלו בקירוב רחוקים, וידעו שלא יענה להם בשום אופן בעניינים כספיים כשכולו אחוז ברוחניות ובידישקייט. האחים שרוצים לחלוק כדי למנוע כמה שיותר מחלוקות, החליטו לקחת ג' הדיוטות ועשו בפניהם גורל גם על חלקו של משולם. רק שהוא הפתיע אותם, ולאחר הגורל אמר להם שרוצה לבטל את הגורל, כי הוא מעונין בדירתו של אביהם ומוכן הוא לשלם על הדירה חצי מיליון דולר יותר מהסכום שהם שמו את הדירה. לעומתו האחים טוענים שהגורל כבר נעשה ולמען השלום לא פותחים את הקלפים שנסגרו, כעת הם שואלים מה נעשה? תשובה: א. במסכת בבא בתרא ק"ו: מובא תניא ר' יוסי אומר האחין שחלקו כיוון שעלה הגורל לאחד מהם קנו כולם מ"ט אמר ר' אלעזר כתחילת ארץ ישראל מה תחילה בגורל אף כאן בגורל, שואלת הגמ' דא"כ יצטרכו גם קלפי ואורים ותומים, אמר רב אשי בההוא הנאה דקא ציייתי להדיא גמרי ומקני להדיא.

ב. ונחלקו הראשונים האם גורסים אלא אמר ר"א והוא בא לתרץ תירוצו חדש: או שמוסיף על ר' אלעזר, והנפק"מ דאם זה המשך ואין ב' תירוצים, יוצא שבההוא הנאה גמרי ומקני כמו בתחילת א"י שהיה אורים ותומים ולא יצטרכו גם להחזיק, אלא קנו לגמרי בעצם הגורל ולא ניתן יהיה לחזור בהם, וכך מבאר שם הרשב"ם. או שגורסים אלא והר"ז ב' תירוצים ובא רב אשי להשמיע שהסכימו לחלוקה אבל אין זה כתחילת א"י וממילא הוכרו החלקים, רק שיצטרכו לעשות גם קנין ואם לא עשו גם קנין יכולים לבטל החלוקה ולחזור בהם מהגורל וכך לומד הרא"ש.

ג. והנה בחו"מ סימן קע"ג סעיף ד' הובאו מח' בין המחבר והרמ"א, דלדעת המחבר כהרמב"ם שיש קנין בגורל ואין האחים יכולים לחזור בהם, והוא לא גורס אלא בגמרא שם, והרמ"א ס"ל כהרא"ש שגורסים שם בגמרא אלא, ממילא הגורל הוא רק לחלוקה בעלמא ולאחמ"כ צריכים גם להחזיק, ואם לא החזיקו יכולים הם לחזור בהם מהחלוקה - והעולה לגבינו שהאחים אם לא החזיקו לאחר הגורל לדעת הרא"ש נפסק בהרמ"א שיוכלו לבטל הגורל, אמנם לדעת הרמב"ם כפי שאוחז המחבר, לא יוכלו לבטל הגורל.

ד. ולעניין החזקה לדעת הרא"ש נפסק בסימן קנ"ז סעיף ב' שמשפיק שאחד יחזיק והר"ז ישפיע לכל האחים, רק בקניין של הילוכא ס"ל לרבינו יונה שמועיל כמו בשביל של כרמים, רק שצריכים כל האחים ללכת כאן כדי שיקנו.

ה. ובסימן קע"ד סעיף ה' מובא שאחים שבאו לחלוק ושמו החלקים ובאו להטיל גורל ובא אחד האחים ואומר שחלק אחד שווה לו יותר ומוכן לשלם עליו יותר, לדעת הטור יכול הוא לעכב מלחלוק ולדעת הרמב"ן והרא"ה והריטב"א הובאו במחבר כיש חולקים וסוברים שיעשו גורל. וטעמם שהגורל דין הוא והעילוי אינו דין ולכן קודם דין הגורל לעילוי, היוצא מזה שאם אחד האחים חפץ בעילוי של קרקע מסוימת ואחיו חולקים עליו ורוצים לעשות גורל לדעת הטור העילוי קודם, ולדעת הרמב"ן הרא"ה והריטב"א הגורל קודם.

ו. והנה בסימן קע"ה סעיף ב' מביא המחבר שאם אחר שחלק זה בפני שלשה שלא בפני אחיו בא אחיו ואומר שאותו החלק שווה בעיניו יותר ורוצה לשלם עילוי דמים ואינו חפץ בחלוקה שומעים לו לבטל החלוקה, ובש"ך נשאר בצ"ע למה לא הביאו דעת הרמב"ן בסימן קע"ד סעיף ה' שסובר שהגורל קודם לעילוי ונשאר בצ"ע.

והבאר היטב כתב לחלק שבסימן קע"ד האח היה בשעת השומא ובסימן קע"ה הוא לא היה בשעת השומא ולכן יכול לבטל החלוקה.

העולה מדבריהם - שלדעת הש"ך המח' בקע"ד היא גם במקרה שהאח לא היה בשעת הגורל ולדעת הבאה"ט אם האח לא היה בשעת הגורל לא יהיה מח' ולכו"ע יוכל לבטל הגורל ולקחת בעילוי.

שמיכה שנשאלה מגמ"ח וספק אם הוחזרה

לקראת ימי החג נזקקתי למספר שמיכות נוספות עבור האורחים שהתארחו בביתי, ולשם כך שאלתי מגמ"ח שלוש שמיכות. לאחר החג החזרתי את השמיכות לגמ"ח כדרכי, אולם כעת התעורר אצלי ספק: אני זוכר בוודאות שהחזרתי שתיים מהן, אך איני בטוח אם גם השמיכה השלישית הוחזרה או שמא נותרה ברשותי או אבדה. פניתי לביתי וחיפשתי היטב, אך לא מצאתי את השמיכה, ומאידך גם איני זוכר בוודאות שהחזרתי אותה לגמ"ח. האם מאחר שאני מסופק אם קיימתי את חובת ההשבה, עלי לשלם לגמ"ח את שווי השמיכה כדי לצאת ידי הספק, או שמא אין לחייבני בתשלום כל עוד אין ודאות שהשמיכה לא הוחזרה?

ת. פטור מלשלם. ואולם באופן שיש לו סיבה להסתפק אם החזיר את השמיכה, אף שבדיני אדם הוא פטור, יש לו חוב לצאת ידי שמים¹³.

שליח שקנה ואיבד את החפץ

טסתי לאירופה לנסיעה קצרה, וידיד התקשר אלי וביקש שאעשה לו טובה ואקנה לו מוצר מסוים יקר מאוד. נענית לו בשמחה וקניתי את המוצר מהכסף שלי כפי שביקש. בטיסה בחזרה הייתי עם מזוודת טרולי קטנה אותה העליתי למטוס. לאחר הנחיתה בארץ כשבאתי לקחת את המזוודה לא מצאתי אותה, כנראה מישהו גנב אותה. האם החפץ שקניתי היה שייך מיד למשלח, ואם כן, האם אני חייב על הגניבה, או שמא אני פטור והוא חייב לי את הכסף שהוצאתי עבורו לקניית החפץ?

ת. א. כאשר קנה השליח את המוצר הוא נקנה מיד למשלח¹⁴. ב. לעניין חיוב השמירה שלו דינו כ'שומר חנם', וככל שבאמת לא הייתה פשיעה מצידו, הוא פטור על הגניבה¹⁵. ג. מעיקר הדין על השליח להישבע שבועה שלא פשע, ושבועה שהוציא עבור המשלח¹⁶, ואחר כך ישלם המשלח לשליח הוצאתו, אך לא נוהגים להשביע בזמן הזה¹⁷, ואם מאמינו ישלם לו כל הוצאתו.

ראשונים דאם התובע לא היה ליה למידע חייב מדינא, אמנם לא קיימא לן כן להלכה. 14 כמבואר בשו"ע (ח"מ סי' קפ"ט ס"ד) שלדלח שקנה למשלח אפילו במעותיו אין השליח יכול לחזור בו ולזכות לעצמו. והטעם שאין בכך את החיסרון של אין דעת מקנה מטעם (ב"ק ק"ב) מי הודיעו לבעל החיטים שקינה חטים לבעל מעות, שכיון שהוא שליח הרי שהוא נחשב בעל המעות כמבואר בגמרא (שם).

15 כדן שומר חנם שאינו חייב אלא אם פשע בשמירה. ונראה שאין לחייבו על כך שלא עשה ביטוח כבודה, שאין זה בכלל חיוב השמירה שלו ולא התחייב בכך. אך יתכן שיש אופנים שאם דרך העולם לעשות ביטוח יש לדון שאם לא עשה הרי זה בגדר פשיעה. 16 שבועת השומרים ככל שומר שחייב שבועה שלא פשע ושאינו ברשותו (סי' רצ"ד ס"א). ושבועת השליח שקנה היא כמ"ש ברמ"א (סי' צ"א ס"א): מי שהוציא הוצאות על נכס חבירו ברשות חבירו ותובע ההוצאות והנתבע אינו יודע (כמ"ש נשבע התובע ונטול, וה"ה בכל מידי דהאי ידע והאי לא ידע נשבע האי ידע. אמנם בזמנינו ניתן להוכיח שאכן רכש עם תובת הקניה וכדומה.

17 מנהגי בית הדין לנכות שליש משבועת הנפטרין ושני שליש בשבועת הנוטלין, וראה בשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"א סי' ט"ז) שכתב: הנה אין אצלי ספרי רבותינו האחרונים לידע בברור מנהג דיינים לפשר אם יש חלק בין שבועה דנפטר לשבועה דנוטל, אבל כמדומני שנוהגין לפשר בניכוי שליש בעד שבועה בין נפטר בין נוטל, אבל כיון שאין לזה מקור גדול מגמרא ופוסקים הראשונים אין זה ענין מוחלט והכל לפי ראות עיני הדיין, כי לפעמים ניכר שאינו רוצה לישבע משום שהוא שקר ובוזר צריך לפשר ליתן יותר, ולפעמים ניכר שהתובע מאמין להתבע אך רוצה להטיל עליו שבועה משום שיוצא שיש לו יתרון ויתרצה להפטר, בזה יש לפשר ליתן פחות, לכן תלוי בעיני הדיין, אבל אם לא ניכר כלום כמדומני שנוהגין בניכוי שליש בעד שבועה בין נפטר בין נוטל. וראה מש"כ בצ"ח אליעזר (ח"ח ח"א סי' י"א) בשם שו"ת אבן יקר (ח"א ח"מ סי' י"א) שביאר טעם התקנה לעשות פשרה על השבועה שישלם שליש בעד השבועה.

תקלה בדירה שלא באשמת המשכיר כמו שמצוי לפעמים לקלוקים שונים במשך זמן השכירות, במקרים אלו יכול המשכיר לומר 'מזלך גרם', כמו בשכר בהמה למשאית וחלתה (ח"מ סי' ס"א), וזאת מאחר שהדבר אירע בזמן השכירות והנזק אינו בגוף הדבר המשוכר רק בשימוש בו. אמנם המשכיר מחויב לתקן את הקלוקים אם הם מעשה אומן כמבואר בשו"ע (סי' ש"ד ס"א) וכפי המנהג. בנידון זו שהתקלה הייתה קיימת עוד קודם ומיד' פעם אירעו סתמיות הרי זה כחוס במקח, וכמו שכתב הנתיבות (שם ס"ק"א) דדוקא כשחלתה אחר שבאה לרשותו, אבל לכתחילה אינו יכול ליתן לו חמור חולה, וכמו שגם במוכר עולמית אין יכול ליתן לו חמור חולה שלא יתפארו לעולם, ודואר הוי מום במקח, כך גם בשוכר לזמן דהוי כלוקח פירות לזמן, כשהבהמה חולה או נשחיתת בזמן ההוא הוי כחוס במקח, רק כשנחלתה אחר שבאה לרשותו אומר לו מזלך גרם, כיון שאין האונס בא על גופה של בהמה רק על הפירות שלקח ממנו יכול לומר מזלך גרם. לכן הפסיקה ביניהם בטלה וצריך לשלם לו כדמי נהנה כפי שיתפארו על שווי השימוש בדירה ללא בית הכיסא.

13 בנידון שלפנינו הוא 'שמוא ושמוא באיני יודע אם פרתני'. השו"ע (סי' ע"ה ס"ח) הביא מחלוקת לענין איני יודע אם הלוייתי והתובע ספק, אם חייב לצאת ידי שמים, וכתב הש"ך (סק"ה) בשם המהרש"ם (ח"מ סי' מ' דף כ"ב) בשם חכם אחד, דה"ה אם טען איני יודע אם פרתני והשני ג"כ אינו יודע. והמהרש"ם כתב דבמלוה על פה א"צ לשלם ומכל מקום בבא לצאת ידי שמים חייב, והכריע הש"ך (סק"ה) דפטור. אמנם טעם הפוסקים הוא מפני שכאשר התובע אינו יודע הרי זה טענה עליו שמאחר שהמלווה אינו יודע אין לחייב התבע, וכמו שהביא מהר"ש (סי' כ"ב פרק הגזול בתרא ח"ה), דאיתא התם גזלתיך כו' והלא אומר איני יודע, ר' ירמיה סבר מימר חייב להעמיד לו את לית ידע אהן ידע. אכן בנידון זה שהתובע לא הוי ליה למידע אין טענה זו וא"כ יהיה חייב לצאת ידי שמים. וראה במשנה למלך (הל' שאלה פ"ה ה"א) בדעת כמה

מעלה אותו.

וכתב בברית יהודה (פכ"ד הערה יח ד"ה וזה) שכיון שהדירות הם בדרך כלל דבר שאין לו שומא ושער ידועים יש להתיר. ובתנאי שלא יפרש שמחמת הקדמת המעות הוא שומר לו על המחיר, ולפי זה אסור לפרט בשטר שכיון שהוא מקדים לו מעות לא יקח ממנו יותר אף אם יעלה מדד המחירים או שיהיה פחות בכסף, אלא יכתבו סתם שהמחיר הוא סופי ואינו נתון לשינויים מכל גורם שהוא. אבל בנתיבות שלום (סי' קעה סעי' ד אות כב) כתב שאין להתיר מטעם שהוא דבר שאין שומתו ידועה לעולם, שאין היתר זה קיים אלא בדבר שאינו מצוי שיתייקר באופן שיהיה ניכר שהוזיל לו מחמת הקדמת המעות, אבל במחירי דירות שמצוי שיתייקרו המחירים הרבה, באופן שיהיה ניכר שמוזיל לו מחמת הקדמת המעות, אין להתיר בזה.

נמצא שבאופן שבשעת הקדמת המעות הדירה לא קיימת, יש בזה איסור פסיקה וצריך לעשות עמו היתר עיסקא.

ההיתרים שיש לנו לחפש אם קנה בשלב מסוים שותפות בקרקע, או אם שילם בשלב מסוים של הבנייה שיהיה זה על חלק מסוים בבניין.

בשערי הלכה ריבית (פכ"ג ס"ו) כתב דרך נוספת להתיר שכאשר הקרקע עדיין אינה בבעלות הקבלן, לפרט בחוזה או בנספח לחוזה כמה הקבלן דורש בעד שכר טרחתו בלבד, משום שמותר להקדים ולשלם כסף שהקבלן דורש בעד שכר טרחתו, כמבואר בשולחן ערוך (סימן קעו סעיף ה) דהשוכר את הפועל ואמר לו עשה עמי מלאכה מהיום ועד זמן פלוני בדינר ביום, מותר, דכיון שמתחיל לעשות עמו מעתה אינו נראה כנוטל שכר מעותיו שמקדים לו. אמנם זהו היתר דחוק

אם יש איסור לא תחנם בהקנאת הדירה לבנק

גוי ויש לחברה שטח קנוי, קנוי לזמן, או אפילו רק מושכר, נמצא שמכר לגוי שטח בארץ ישראל, וממילא צריך לבאר הטעם שאין כאן האיסור בכה"ג.

ובפשטות נראה לומר שההיתר לדבר הוא כפי שסבורים רבים מפוסקי הדור, שמניה בחברה בע"מ היא זכות ממונית, אך אינה בעלות לגבי חשש איסורים שנעשים בחברה, ויש לומר שהוא הדין לגבי איסור לא תחנם, שאע"פ שיש לו זכות ממון בדירה, אינו מוגדר בשל המניה כבעל הדירה בשותפות עם היהודי.

יתכן עוד שאפילו לסוברים שמניה היא שותפות בחברה ובגדר של בעלות, יתכן שמאחר ולמעשה אין לגוי שום חניה בקרקע רק מחמת מניה בודדת שיש לו, לפיכך אין בזה משום לא תחנם. ויש לבאר הטעם, שהרי בפועל הבנק לא יעביר, וגם אינו יכול להעביר, בשום צד את הדירה לגוי, וכל ההגדרה של השיעבוד שיש על הדירה הוא לצורך כטחון הכספים ולא לשם כך שיוכלו השותפים לגור בדירה עצמה, אלא לכל היותר יוציא הבנק את הדירה למכירה באופן של מכרז, ואז דמי הדירה יחזרו לבנק, נמצא שגם לשיטת הסוברים שמניה משמעותה שותפות ובעלות, עדיין חלק השיעבוד שיש על דירה באופן שבו אין להם שום זכות להחליט לקחת את הדירה, אף לא למנהל הבנק, דבר כזה עדיין אינו נחשב שנותנים לגוי חניה בארץ ישראל, גם לשיטת החזו"א שהאיסור הוא אפילו אם הגוי לא יגור.

יש לחלק גם ממה שמצינו שיהודים שיש להם מניות בבנק ומלווים לבנק, שיש להם לערוך הסכם מיוחד עם הבנק שאין לו שותפות בעסקים שהבנק עושה, כדי שלא יכשלו בענייני חילולי שבת רח"ל ובאיסורים אחרים, מאחר והסכם זה הוא כדי שלא ירוויח מדבר איסור וכן שלא יהיה שותף לדבר עבירה. משא"כ לגבי הגוי שהוא שותף ברווחי הבנק, עדיין אין זה נחשב שנתנו לו חניה בקרקע.

עכו"ם, וזה אסור מה"ת, שלפי דברינו אף אם הגוי לא יגור שמה, עצם בעלותו אסרה תורה והיינו גם בשותפות, וכל בעלי מניות שמשתפין עמהם גויים, לזכות בקרקע ארץ ישראל, נכנסו לחשש איסור תורה דלא תחנם.

ובהיתר עיסקא שהוצאתי לאור דקדקתי לציין שהיהודי העושה עסק עם הבנק נעשה שותף רק לעסקים שאין בהם חשש איסור, והיינו כגון איסורי שבת או לא תחנם וכדומה, אבל בהיתר עיסקא הרגיל אצל הבנקים (מלבד הנוסח המהודר בסודר לבנק פאג" באישור בד"ץ דעדה החרדית שנת תשד"מ) לא הוזכר שבעסקים שיש בהם איסור שבת או לא תחנם וכדומה מעיקרא לא משתתף, וצ"ל דס"ל דהשותף במניות אין דינו כשותף ממש, אבל ד"ז צריך הכרעת הפוסקים ולענין חמץ החמירו ואכמ"ל.

ובעצם לא רק בבנקים ישנה בעיה זו, רק חשש הזה קיים בנוגע לכל החברות הגדולות בארץ שרשומים בבורסה כגון או גם בחו"ל, ויש להם משלהם משרדים וקרקעות בארץ, וכשגוי קונה מהחברה מניות, ומוכרים להם בזה זכות בקרקע ארץ ישראל, ועוברים באיסור תורה דלא תחנם, ולא מצאנו ידינו ורגלנו במסחר בבורסה בארץ, ורובא דרובא של החברות הגדולות רשומים בבורסה וקונים מניות שלהם בארץ ובחו"ל, וחלק ניכר מהקונים הם עכו"ם, אבל ענין זה של בעלות במניות צריך בירור יסודי ומקיף, ויש לומר שדוקא בחמץ דאסרינן בו גם גורם לממון מחמירין במניות. אמנם כפי ששמעתי גדר מניות וזכות בעלי מניות הם כפי שקובעים הממשלה, ובשנים האחרונות בארץ וגם בחו"ל הוסיפו בחוקי המדינות על זכות בעלי המניות והם כבעלים ממש, וכ"ז צריך עוד בירור יסודי ומקיף. עכ"ל. ומדבריו נראה שלא נתכוון לאסור, אלא העיר את העניין וכתב שהוא צריך בירור.

ובאמת שההיתר כאן הוא נדרש לא רק באופן שלקח הלוואה מהבנק ושעבד את דירתו, אלא החשש מצוי בכל יהודי שמחזיק במניה שכאשר היא נמכרת אין אפשרות לקבוע למי, ואם קנה

כיום כשעושים היתר עיסקא סומכים רוב האברכים שהעסק שלהם הוא הדירה שברשותם, אותה הם מקנים לבנק תמורת ההלוואה של הבנק, ויש לעיין כיון שחלק מבעלי המניות בבנק הם גוים אם כן שמא יש בזה איסור 'לא תחנם' בכך שמקנה להם חלק בדירה שלו? ואף שההקנאה היא על דעת שלא יגור שם הגוי, אלא יחזור היהודי ויקנה את הקרקע, עדיין שיטת החזו"א שהדבר אסור, ולכן אסר החזו"א לעשות את ה'היתר מכירה' בשביעית].

תשובה:

אכן נתעוררו כבר רבים בנושא זה, ובפרט לשיטת החזו"א (שביעית סימן כד) שכתב דברים ברורים וזה לשונו: ואין חילוק בין אם כבר יש לו להעכו"ם קרקע בארץ או לא דבכל בית ושדה שמוסר להם הרי הוא נותן חניה לעכו"ם בקרקע זה, ואף אם היה מקום להסתפק סתימת המשנה והגמרא והפוסקים מכרעת שאין חילוק. [ועי' ע"ז י"ד ב' הא דקל ביש מזבנינן כו' ומאי קושיא דלמא דאית ל' קרקע ועוד כי מזבן לו דקל אחד הלא אינו מושיבו בזה בארץ אלא קבלו חז"ל שכל קרקע שמוסר לו הרי הוא מחנהו בזה אבל בלא"ה אין כאן מקום להסתפק כלל וח"ו לנהוג קלות ראש בל"ת דאורייתא. עכ"ל. ושם בסק"ד: וכל שקונה הקרקע והיא שלו הרי ע"ז חונה על קרקע הארץ וגם לא נתנה תורה לשיעורין ובכל נכרי שמכר לו עובר בלאו אף על פי שלפי ראות עינינו אינו מתאחז בה. עכ"ל.

ובתשובות והנהגות (חלק ד סימן שי) כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א וזה לשונו: ואוסף כאן הערה נחוצה, שלכאורה רובנו נכשלים באיסור תורה דלא תחנם, שהבנקים בארץ ישראל רשומים בבורסה, ובכל העולם יש שקונים מניות אלו כדי להרויח בהם ע"י שיעלה מחירם, ויש בין הקונים בארץ ובארצות תבל גם גויים, וחלק ניכר מהמניות נקנים ע"י עכו"ם, ומצוי מאד שיהודי לא משלם מה שלווה מהבנק, ומטעם הבנק גובין ממנו את קרקעותיו ושייכים מעתה להבנק, והיינו בשותפות

זהירות בהלנת שכר שכיר גם כשהפועל מוחל

יוסף הוא מנהל מוסד גדול ומידי פעם נצרך לשכור שירות תיקונים וכדו' מבעלי מלאכה שונים, לרוב טרדתו הרבה פעמים כאשר פונים אליו בעלי מלאכה שישלם להם שכרם, מבקש הוא מהם האם מסכימים להמתין עד לתאריך קבוע בחודש שבו הוא מעביר תשלום לכל הספקים שנתנו שירות למוסד שבניהולו. האם נוהג הוא כהוגן כאשר דוחה אמנם בהסכמה את תשלומי שכרם של בעלי מלאכה והתורה אמרה לא תלין, או מכיון וזה נעשה בהסכמה הדבר מותר ללא חשש או צורך להתנות לפני שביצעו את מלאכתם.

תשובה:

א. בשו"ע (סי' שלט ס"א) מצוה ליתן שכר שכיר בזמנו ואם אחר עובר בלאו בין בשכר אדם ובין בשכר כלים, ובשכירות קרקע הביא המחבר דעות החולקין, והקצה"ח (סק"א) וכן בשער המשפט (ח"ק א') החמירו גם בשכירות קרקע מחשש דאורייתא.

ב. בסעיף ט' הביא המחבר היתר בשכיר שעובד אצל בעה"ב שמכירו הפועל שאין דרכו להיות בידו מעות עד שיבוא יום השוק שאינו עובר הבעל הבית בכל תלין וכן אלו שאין דרכם לשלם עד שיחשבו עם הפועלים אין כל תלין. וכן באופן שלא תבעו השכיר או שתבעו ולא היו בידו מעות או שהמחה אצל חנוני אין כל תלין.

ג. בפת"ש (סי' ק"ד) הביא בשם השער משפט (סי' ק"ב) דבזוהר (פר' קדושים דף פ"ה ע"ב) מבואר דאף אם אומר לו הפועל יהא בידך והסכים להשהות שכרו אין לעכב השכירות תחת ידו, אם לא שהפועל כבר קיבל ממנו את שכרו והחזיר לו בחזרה, דבזוהר שם החמיר בהלנת שכר שכיר וכתב שמי שמעכב שכרו של עני, כאילו נוטל את נפשו של השכיר ובעונש זה הקב"ה יקטין את ימיו בעוה"ז ובעולם הבא. ומוסיף הזוהר שרוב המנונא לאחר שעבד אצלו פועל היה אומר לו טול נפשך דאפקידת בידך, ולכן גם אם השכיר היה מסכים להשאיר השכר אצלו לא היה מסכים אלא אם כן היה נותן לשכיר שכרו ואח"כ היה לוהו ממנו.

והשער משפט הוכיח כדברי הזוהר גם מהמשנה בפרק המקבל (בבא מציעא ק"א) דכתוב שם לא תבעו אינו עובר עליו ומשמע דאיסורא איכא. כמו שמדייקת הגמ' לגבי לא תחסום שור בדישו (דף ז') דנכרי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר אבל איסורא איכא.

וכן כתב השו"ע הרב (שאלה ושכירות י"ח) ואפילו אם העני מבקש שיהיה שכרו שמור אצל בעל הבית טוב לפרעו בתחילה בזמנו אם יכול ואח"כ יחזור ויקח ממנו בתורת פיקדון.

ובפת"ש בס"ק ח' כתב ובשו"ע של הגה"ח מהרש"ז כתב בשם האר"י הקדוש דאף אם אין לו מעות מ"מ מידת חסידות ללוות ולפרוע לשכיר בזמנו.

ובספר טעמי המצוות (פרשת קדושים) כתב בענין שכר שכיר היה מורי זל"ה נזהר דבר גוזמא והיה מתעכב מלהתפלל תפילת המנחה ולפעמים עד שקיעת החמה והיה משלח ומבקש מעות עד שישלם השכר ואומר איך אתפלל לפני ד' יתברך ובאה מצוה גדולה ולא אקיימנה ואיך אשא פני להתפלל.

ובטעם הדבר דאין מועיל מחילה של השכיר בזה נראה דכל תלין הוי איסור לשמים חוץ מחיוב הממונן שחייבים לפועל שעושה מלאכתו, ומוכח מהראשונים שכתבו דאיסור כל תלין שייך אף בפחות משהו פרוטה (הריטב"א והמאירי בב"מ שם) ואף דמבואר בגמ' בסנהדרין (נז') דישאל בישראל לא עוברים על כל תגזול בפחות משהו פרוטה, נראה מזה דב-האיסור לשמים זה אף-כשאין איסור בממונן. וע"כ גם כשהפועל מוחל מחילתו היא על הממונן ואין בכוחו למחול על איסור התורה דכל תלין (דומה לאיסור ריבית דחוץ מהממונן שבוה יש איסור תורה לשמים).

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א, תתצ"ט) כתב דהטעם דהמחילה אינה בלב שלם ומה ששותק זה לפי שאין לו ברירה וכתב דאף המשלם בשיק מאוחר עובר בלאו ועשה (כאשר יש לו אפשרות ליתן שיק מוזמן).

אמנם נראה דאין דברי הזוהר אמורים באופן שהפועל לא תובע שכרו דחיוב התורה אינה על הבעה"ב לטרוח ולשלם שכרו אלא אם יבוא לבקש שלא ילון פעולתו

וכן באופן שסיכמו מראש על תשלום שכר באיחור דבזה לא שייך הטעם דמפקיד נפשו ביד הבעה"ב.

העולה לדינא:

איסור שכר שכיר אינו בכל אופן שהפועל ידע מראש שישלם לו שכרו באיחור, או באופן שהפועל לא תבע.

כשהפועל חשב שיקבל שכרו ויש לבעה"ב כסף אסור לו לעכב את שכרו אמנם מדינא אין איסור כשתבעו ולא היו בידו מעות או כשהמחה אצל אחר וכן כאשר מוחל. אבל לדברי הזוהר הקדוש וכן משמע מהמשנה יש מצוה ללוות כסף כדי לקיים מצות ביומו תתן שכרו ולדברי הזוהר לא מועילה מחילה של השכיר לעכב את שכרו (אלא אם כן התנו מראש).

ברכת שהחיינו על פדיון הבן על מי

מעשה בר' משה שזכה לקיים מצוות פדיון הבן והזמין את קרוב משפחתו הכהן המיוחס לפדות את בנו בחמשת שקלים המהודרים, קצת לפני כשניגש אליו הכהן בבקשתו שכשמברך ברכת שהחיינו שיוציאונו בברכה, תמה ר' משה שזכר את הגמרא בסוף פסחים שנפסק שאבי הבן מברך את שתי הברכות, גם על פדיון הבן וגם שהחיינו ולא הכהן וכך גם נפסק להלכה, ולמה הכהן מבקש ממנו להוציאו בברכת שהחיינו?

תשובה:

בכדי להבין את סברת הכהן יש לבאר ולהקדם את הגמרא סוף פסחים (קכ"א): שרב שמלאי איקלע לפדיון הבן ובעו מניה, פשיטא ברכת פדיון אבי הבן מברך, וברכת שהחיינו מי מברך כהן דקמטו הנאה מיניה או אבי הבן דקא עביד מצוה, ופסקינן דאבי הבן מברך שתיהם.

וכבר דנו בזה הראשונים והפוסקים שלכאורה שניהם צריכים לברך שהחיינו, האבא על המצוה כמו כל מצוה הבאה מזמן לזמן, והכהן על השמחה וההנאה המיוחדת שקיבל את החמשת סלעים וכמו שמצאנו במי שבנה בית חדש וקנה כלים חדשים.

וע"י ברש"י שביאר דבאמת היה פשיטא שלשניהם יש חיוב לברך והאיבעיא הוא רק למי עדיף לברך שהחיינו ויוציא את חבריו, וכך גם ביאר החתם סופר (יו"ד רצ"ו וס' רצ"ט) ששאלת הגמרא היא בעיקר על מי חל עיקר החיוב של שהחיינו ויוציא את השני (ועי' שו"ת הרשב"א ח"א שלה"ה)

ולפי זה כתב החת"ס שכשיש ספק בפדיון הבן, יאמר האב ברכת על פדיון הבן בלי שם ומלכות, וברכת שהחיינו בגלל שהאב לא יכול לברך, יברך הכהן ויוציא לאבי הבן בברכתו,

ויש לבאר - מה הצד שהכהן יברך שהחיינו בקבלת מעות, היכן מצאנו שמברכין על רווח ממוני? ועי' בפרי תואר (יו"ד כ"ח ס"ק ד') דראוי היה לברך גם על רווח ממוני ולמעשה לא תקנו לברך דא"א לדעת אם ממונ זה לטובתו או לרעתו, שפעמים העושר שמור לבעליו לרעתו (עי' קהלת ה' י"ב) ופעמים לא משתמש כלל בממונו ע"י,

ובצל"ח (פסחים קכ"א: ד"ה עוד) כתב שדווקא בכלים חשובים מברכין ולא על מעות והספק בגמרא שהכהן יברך בגלל שהכהן מסייע בהמצוה, והגמרא פוסקת שאבי הבן מברך.

וכתב הכת"ס (שו"ת יו"ד ס' קמ"ז) שדווקא דבר שעשוי לשימוש מברכין שהחיינו משא"כ מעות שמוציאם. ומפרש את האיבעיא שבפדיון הבן בגלל שהקב"ה זיכה לו את הסלעים זה חביב אצלו ומברך, ומבאר שם דהאיבעיא בגמרא על מי העיקר לברך שהחיינו אבל שתיהם צריכים לברך וכנ"ל, ומוסיף שם שאם נתן כלים חשובים להכהן במקום המעות פשיטא ליה להלכה שהכהן מברך ומוציא את האב בברכת שהחיינו,

ויש להביא את מה שכתב בפתח הדביר (או"ח רכ"ב א' א ס"ד) שחולק וסובר שיש לברך גם על קבלת מעות, כששמח בו, (וכמו בבגדים חשובים)

ועי' בפרי צדיק (אחרי פרשת בא, לפדיון הבן סוף ס"ק א') שמצינו שמברכין שהחיינו רק על כלים חדשים שנהנה מללובשם והיכן מצינו שיברך אדם על רווח כסף אפי' בהון רב (ומוסיף שנהנה מעצמיות כסף המונח בארגזו היא עכברא דשכיב אדינרי) ומבאר שם דברים נפלאים להסביר הספק, דלדעתיה גם הכהן צריך לצאת בברכת שהחיינו, והטעם דכשהכהן לוקח את מעות הפדיון על ידי זה מופיע בבן אור תורה שבע"פ ע"י, ואחרי שפודה מקבל הכהן את קדושת הבכור, ועל הנאת הנפש שהכהן מקבל - צריך לברך ולא על הנאת הממונן, והספק בגמרא כנ"ל האם האבא או הכהן יברך ויוציא את חבריו, ופסקינן כהילכתא בלא טעמא שעל האב לברך, ולדעתו גם הכהן צריך לצאת בברכת האב.

העולה לדינא:

אבי הבן מברך שתים, ברכת על פדיון הבן וברכת שהחיינו, ומן הראוי שהכהן יבקש ממנו להוציאו בברכת שהחיינו כדי לצאת השיטות הנ"ל שעל הנאת כסף יש לברך, וכן על הנאת הנפש שמקבל וכדברי הפרי צדיק הנ"ל.

החזקת כוס של ברכה ביד ימין כשמסייע מעט בשמאלו

הסעודה המפוארת התנהלה כפי התכנון. הסועדים נהנו מסעודת מצוה עשירה מכל הבחינות ונפנו לברך ברכת המזון, בחור בר המצוה הנרגש עמד הכן להתחיל בקריאה הראשונה בחייו: "רבותי, מיר וועלן בענטשען" כאשר אחד הנוכחים רמז לבחור לשמוט את ידו השמאלית מהכוס ולאחזה רק ביד ימין כפי המקובל, אך החתן דגן התגלה לעיני הנוכחים גם בזויתו המקורית משהו, כשהשיב בבטחון נמרץ למסמן: "מסייע אין בו ממש"? אביו של הבחור החווה לו בניד ראש לציית להוראה שקיבל והוא אכן החזיק ביד ימין בלבד, אך למחרת בבקר - ניגש אל אחד מתלמידי החכמים שפיארו את שכונתו ושטח בפניו את תמיהתו מדוע אסור לי לסייע בשמאל והרי "מסייע אין בו ממש"?

תשובה:

יסוד דין הגבחה הכוס מבואר בגמרא (ברכות נא.) שם איתא: "נוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין" ומסתפקת שם הגמרא: א"ר יוחנן ראשונים שאלו: "שמאל מהו שתסייע לימין"? ומבואר שם שהראשונים לא פשטו את ספיקן עד שבא רב אשי מאחרוני האמוראים ואמר: "הואיל וראשונים אבעיא להו ולא אפשר להו אנן נעביד לחומרא"! ואכן, כך נפסק להלכה בשלחן ערוך (סימן קפג סעיף ד): מקבלו בשתי ידיו, וכשמתחיל לברך נוטלו בימין, ולא יסייע בשמאל! ובטעם הדבר כתב שם בט"ז בשם אביו: "שהטעם דאין להחזיק בב' ידיו הוא משום שלא יהא נראה עליו כמשוי והימין עיקר שהיא חשובה יותר לכבוד הכוס" עד כאן לשונו.

והנה על דברי הגמרא הזו תמהו הרבה מהמפרשים דהרי כלל נקוט בידינו בכל התורה "מסייע אין בו ממש" וכמבואר בסוגיא במס' שבת (צא.) שם מובאת המשנה הכתובה לגבי עבודת הקרבנות ומצות קבלת הדם "קיבל בימין ושמאל מסייעתו כשר" הרי דאף לגבי מילי דאורייתא נקטינן דסיוע בעלמא כשר. ומדוע איפוא בנידון דידן מחמירין בדרבנן?!

א. המגן אברהם (סימן קפג סק"ו) הביא את דעת השבלי הלקט אשר כמוה פוסק הרמ"א שסובר שכל האיסור לסייע בשמאל הוא רק אם תופס בכוס ממש אך אם מניח את ידו השמאלית תחת ידו הימנית מותר! דמסייע אין בו ממש [ואילו הב"ח נוקט יותר לקולא שאפילו אם תופס בכוס כל שהימין תופסת את גובה הכוס ועיקרה והשמאל רק מלמטה מותר].

ב. החכם צבי בתשובותיו (סימן פב) גם עומד על סתירה זו מהחזקת הכוס למצות קבלה ומניח יסוד גדול דכל הכלל דמסייע אין בו ממש הינו רק מדאורייתא אבל מדרבנן אסור ומה שהכשירו בקבלה כשסייע בשמאל זהו רק בדיעבד ומשום דלא רצו לפסול קדשים אבל בכל דוכתא אחרינא אסור מדרבנן.

ג. הט"ז (סימן קפג) כאשר נדרש לקושיא זו כותב כך: "ומה שהקשה הא מסייע אין בו ממש אין ממש בזה! דודאי במקום שיש איסור מלאכה שייך זה אבל כאן אסור בפירוש אף שאין בו ממש! עכ"ל. והנה הט"ז לא ביאר את החילוק ושמעתי מתלמיד חכם אחד לבאר דהט"ז הרי ביאר לפני כן את טעם האיסור לסייע משום שלא יהא נראה בעיניו כמשוי ולפי זה מובן היטב החילוק דבכל מקום דבעינן "ימין" הרי שמסייע אין בו ממש אבל כאן אין ענין "בימין" אלא הענין הוא איסור להחזיק בשתי ידים ובכהאי גוונא אפילו במסייע בעלמא מהני עליו כמשוי ואתי שפיר לאסור!

ד. בהגהות רא"מ הורביץ המודפסות בגמרא כתב בקיצור ובשורה אחת מילים אשר לכאורה נראות כחולקות על כל הפוסקים הללו דהנה התוספות בסוגיא שם ביארו את ספק הגמרא: "בכוסות גדולות מיירי, או בראש חדש טבת שחל להיות בשבת שהוא בחנוכה, או בנישואין, וצריך להאריך בברכת המזון" עד כאן לשונם. ועל זה כתב הרא"מ הורביץ "משום דבכל מקום דזה יכול וזה אינו יכול קיי"ל דמסייע אין בו ממש" ומשמע מדבריו דברכת המזון רגילה ובכוס בינונית אין שום איסור לסייע בשמאל כיון דאז הוי "יכול" בימין וכל שיכול בימין לבדה אף שמסייע בשמאל מותר. ורק בברכה"מ ארוכה וכדו' אז אינו יכול בימין וממש נעזר בשמאל ובהכי לא אמרינן דמסייע אין בו ממש כמבואר בסוגיא דשבת (צא.).

וזהו חידוש גדול לדינא דברכת המזון רגילה יכול ממש לסייע בשמאל כי מלבד מה שהוא חולק על הפוסקים הנ"ל ט"ז, מגן אברהם, חכם צבי [ואף במנחת חינוך מצוה קט"ו דן מהו החילוק בין קבלה לבהמה] ומסיק בצ"ע ואין למדין זה מזה! שהרי מוכח שכולם הבינו שאסור אף במסייע כזה דכוותיה שרינן במסכת שבת עוד מצינו בב"ח בהדיא להיפך שכך כתב (סימן קפג) על דברי התוספות הללו: "פירוש, ודאי לכתחילה פשיטא ליה שאין לסייע בשמאל אלא קמבעיא ליה בדיעבד אם ארע שבירך על כוס גדול וצריך סיוע וכדו' ואפ"ה אסיקנא אנן נעביד לחומרא ואסור לסייע אף על פי שצריך סיוע, והכי נקטינן" מוכח דסבירא ליה שכל שכן בבהמה" רגילה אסור לסייע.

יצוין שלהלכה מכריע המשנ"ב שם שלא להחזיק בשמאל אף תחת ידו דלא כהרמ"א הנ"ל דמתיר בשם השבלי הלקט אם לא לצורך.

העולה לדינא:

א. לכתחילה יש להחזיק הכוס רק ביד ימין ללא שום סיוע בשמאל.

ב. במקום הצורך מותר להניח ידו השמאלית תחת ידו הימנית לסייעה וכדעת הרמ"א.

ג. במקום שממש קל לו להחזיק ביד ימין דעת הגאון ר' אלעזר משה הורביץ זצ"ל להתיר דהוי זה יכול וזה אין יכול, אמנם נקטינן כדעת כל הפוסקים להחמיר בכל גווי.

ז. ולכאן דברי הבאה"ט קשים הם, דטעמו של הרמב"ן שהגורל דין והעילוי אינו דין, ולפי"ז למאי נפק"מ אם האח היה בשעת השומא או שלא היה, הרי בסופו של ענין הוא טוען טענה שאינה קבילה, וצריכים ביאור לדבריו.

ח. והנה בערוך השולחן סימן קע"ד סעיף י"א מחלק שאם האח היה בשעת השומא והסכים לשומא ורק אח"כ רוצה לשלם יותר, הוא לא יוכל לבטל כי הוא הסכים שהערך לדירה כמו שהעריכו אחיו ולא יוכל לשנות את דין הגורל, אמנם אם האח לא היה בשעת השומא והאחים שמו לבד ואח"כ הוא טוען שמוכן לשלם יותר, גם לרמב"ן הוא יוכל לבטל את החלוקה כי היה טעות בשומא, כי אם הוא היה בשעת השומא, היה מוכן לשלם יותר והיה מעלה את ערך הדירה, נמצא שהשווי האמיתי של הדירה זה כפי הערך שטוען וטענתם היא פחות משוויה של קרקע ולכן יכול לבטל החלוקה, ומסיים בערוך השולחן שלפי"ז יתיישב שאלת הש"ך בקע"ה ס"ק א' ולכא' זהו גם כוונתו של הבאר היטב והדברים מתיישבים.

ט. וכעין זה מצאנו גם בנתיבות סימן קע"א ס"ק ח' שהעני יכול לומר אגוד ואמכרנה לאחרים לכו"ע, כי אם יש לו הצעה טובה יותר משל אחיו העשיר הר"ז הופך את הצעתו לפחות משוויה שא"א לעשות גוד או אגוד על פחות משוויה, וכן אצלנו כשהאחים עשו חלוקה עם שומא לא נכונה הר"ז חלוקה בטעות ויכול האח לבטל החלוקה, אבל אם הוא היה ושתק הר"ז כמו שהסכים אתם ואז הגורל דין והעילוי מעבר לשומא הנכונה אינו דין.

העולה לדינא:

היות ומשולם לא היה בשעת השומא - הוא יוכל לבטל הגורל, כיוון שהעילוי מעות שהוא מוכן להוסיף יבטל את השומא הקודמת, וטענתו טענה.

ומקור הדין - מהערוך השולחן והבאר היטב, וגם לדעת הש"ך הר"ז כהרמב"ן הרא"ה והריטב"א, וכ"ש בעובדא דידן שהאחים לא החזיקו לאחר הגורל, שיוכלו לבטל השומא כהרא"ש שהר"ז כהוכרו החלקים בלבד.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com